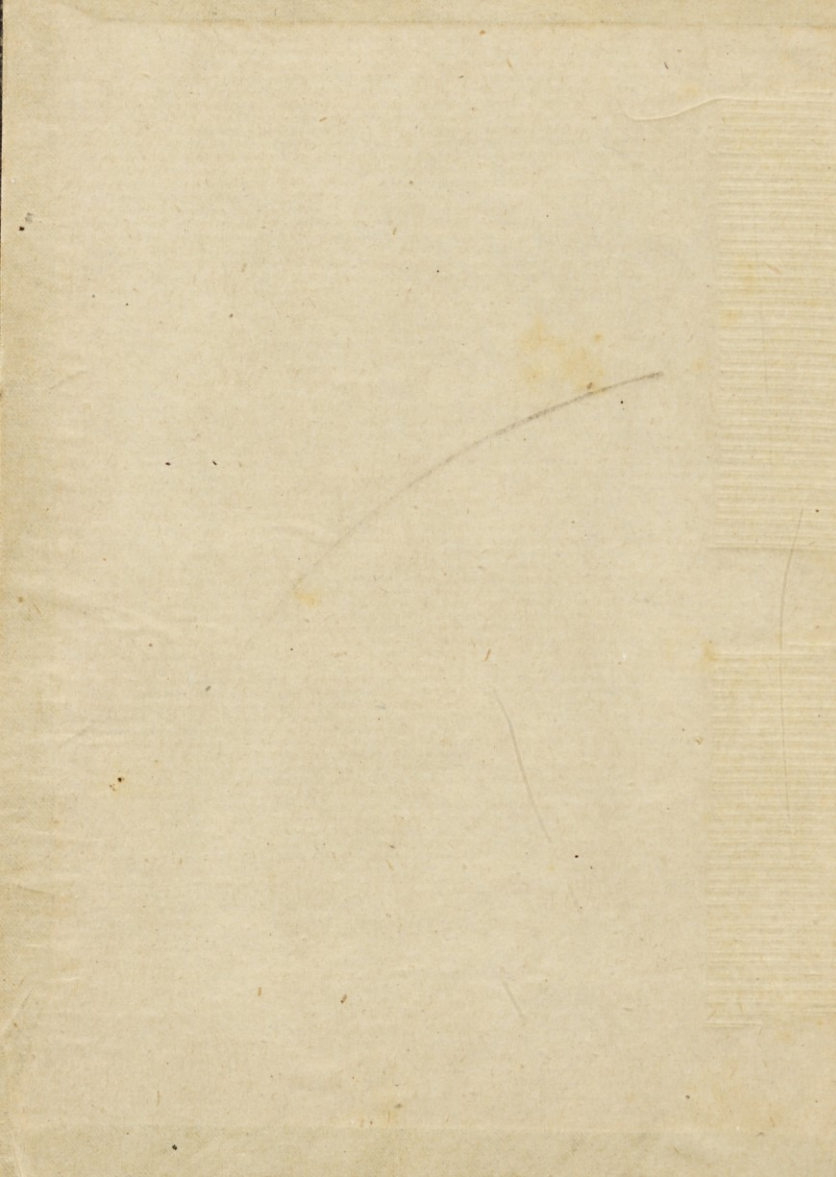

EMLÉKEZÉSEK
KÖNYVE

EMLEKEZÉSEK KÖNYVE HÁZKÁRA

GYATYORAK ÉS EMLÉKEZÉSEK HÁZOTT-
BARKIÉRTŐ TÖRTÉNETE ÉS EMLÉKEZÉSE
ÉS EMLÉKEZÉSEK HÁZOTT-
BARKIÉRTŐ TÖRTÉNETE ÉS EMLÉKEZÉSE

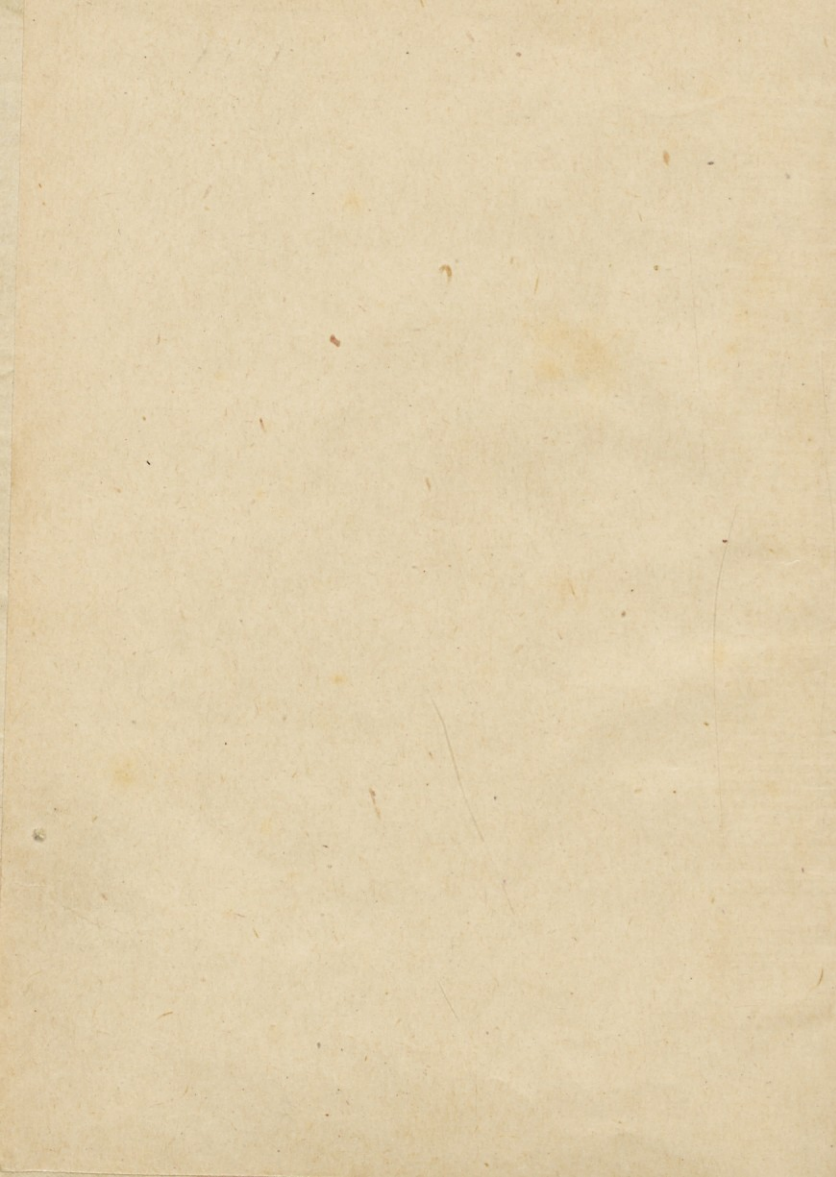
NY. 1871
P. 1871
P. 1871

KÖNYV KÖNYV

1871
1871

1871

1871

EMLÉKEZÉSEK KÖNYVE HAZKÁRA

GYÁSZIMÁK ÉS ELMÉLKEDÉSEK HALOTT-
EMLÉKEZTETŐ ÜNNEPEKRE, ÉVFORDULÓRA
ÉS SIRLÁTOGATÁSOK ALKALMÁRA

IRTA :

Dr. KISS ARNOLD

BUDAI FÖRABBI.

MÁSODIK KIADÁS.

F. Vári János

BUDAPEST, 1909.

KIADJA SCHWARZ IGNÁ CZ KÖNYVKERESKEDÉSE
VI., KIRÁLY-UTCZA 8.

Jz 4

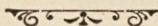

10302386

Katzburg Testvérek könyvnyomdája, Akácfa-u. 45.

I.

Emlékezésnek ünnepe.

Jelige :

„A szívem fáj nagyon . . . légy
kegyelmes énhozzám Istenem, mert
össze vagyok törve, gyógyíts meg
engemet, mert beteg a testem . . . hát
még a lelkem mennyire fáj . . .

El vagyok fáradva sóhajtásban,
könnyekben úszik éjjeli fekvőhelyem..
éjjeli fektem könnyemmel boritom
én . . . de eltávoznak éntőlem mind a
vétkes kishitűség bünei, mert meg-
hallgatja az én Istenem sirásom hang-
ját, meghallgatja az én Istenem kö-
nyörgésemet az én Istenem
irgalmasan fogadja imádságomat . . .

Előszó.

Keljen útjára e kis könyvecske, és térjen be azokhoz, akik vigasztalódást keresnek a bánatnak meg-megtérő óráin, akiknek valahol egy szomoru temetőkertben drága kedveseik nyugszanak a csöndes rög alatt, — és Izrael szellemében vágyódnak megnyugvás, áhítat, emléketidéző imádság után.

Érzelmeket ébreszt a kebleknek mélyén az emlékezés, és maga a fájdalom, a hangtalan könny, a nesztelen sóhaj felülmulhatatlanul bűbájos imádság az Úr színe előtt, — de a vergődő ember nem elégszik meg a szenvedés eme martyrjeleivel, hanem szavak után vágyik, hogy a könnynek gondolatait imádságba öntse, aminthogy a síró gyermeknek is jobban esik, ha panaszos szóval zokoghatja el anyja előtt fájdalmát, az összetörött játékszer romjai fölött állva. Nem vagyunk-e mi mindannyian gyermekek az Isten előtt, s nem-e játékszer a sors kezében mind ami örömünk és boldogságunk — bárha mi úgy érezzük a csapásnak idején,

hogy ez a kegyetlen játék ami életünknek: élete, ami lelkünknek lelke?!

A héber imádságok megértéséhez a mi korunknak zsidó nemzedéke — fájdalom érte — tudásban gyöngé, s amikor a szíve csordultig van tele a gyásznak hangulatával, a részvétlen és nyereségre vágyó temetőszolga egy, számára teljesen érthetetlen imakönyvet nyom a gyászoló kezébe, a melynek imádságát aztán nagynehezen lemorzsolva, magától az imádságtól — bármilyen megkapó is legyen az a maga eredetiségében — bizony semmiféle táplálékot nem nyert a lelke. Pedig az imádkozó embernek soha sincsen annyira szüksége a vallás föl-emelő szavaira, mint a gyásznak fekete óráiban. S keres is, talál is pótlást a vallásos lélek, gyászának enyhítésére. Majd minden nyelven jelentek meg már gyászimádságok az emlékezés ünnepére, temető és siroknak látogatására, — a hazai zsidóságnak ilyenmő lelki szükségleteit a német vallásos irodalom termékei szolgálják, csak magyar nyelven nem hangzottak még föl a bánat eme imádságos sóhajai. Pedig a magyar nyelv búbájával, az érzelmek minden árnyalatának kifejezésére annyira alkalmas elégikus rhytmusával a leginkább rokon a szentírás nyelvének egyszerű fönségéhez! és a hazafiasan érző magyar zsidóság bizonyára szívesen fogadja a magyar lithurgiának ezt a kiegészítő

részét. Vallásos okok nem szólnak a nem héber nyelvű imádságok ellen. Hiszen már a 14. századból ismerünk egy poetikus Maariv imafordítást, s tudomásunk van arról is, hogy a Posen városából származó Rabbi Ansel a 17. század elején eredeti imádságokat fűzött az Asharot fordításához.¹⁾ Techina (imádságoskönyv, könyörgések) asszonyok számára először Prágában 1590-ben, majd Amsterdamban 1648-ban jelent meg.²⁾ Sőt a halottak eltakarítására alakult egyletek már 1564-ben külön szertartási könyvvvel bírtak, külön halotti imákkal, a melyekbe német imákat is fölvettek.

Mindezeket szem előtt tartva: életrevalónak és üdvösnek találtam kiadóm abbeli tervét, hogy magyar nyelvű gyászimák adják vissza a hióbi hangulatnak keservét. Készséggel feleltem meg fölszólításának, és ebben a könyvben, szent hitünknek alapeszméit szem előtt tartva, megírtam az emlékezés ünnepére való és a sirok látogatásakor elmondandó magyar gyászimákat. Nem a héber imák helyébe irtam ez imákat, — azoknak minden egyes szava megrendítően mély tónussal fejezi ki a szivnek legbensőbb érzelmeit. Kívánatos lenne, hogy Izrael minden egyes követője értené a szent nyelvet, és bizonyára minden zsidó lélek igazán

¹⁾ Zunz : Die Ritus 155. o.

²⁾ Steinschneider catal. p. 477.

óhajtja a héber nyelvnek, a próféták nyelvének eme dicsőséges renaissanceát. De nekünk magyar zsidóknak szent édes hazánknak nyelve is méltó arra, hogy legnemesebb érzelmeink számára legyen aranyfoglat. Ugy szeretném: **hogy** a héber imák elsírása után — amelyek ősiségük tudatánál fogva hatnak a kedélyre — tolmács szerepét vigyék a magyar imák.

Óh, hogy sok könnyet apasztanának, óh **hogy** sok lelki égést oltanának!

Veszprém 1900. február havában.

Dr. Kiss Arnold

veszprémi főrabbi.

Emlékezésnek ünnepe.

Bevezetés.

A rohanó kor viharsüvöltéssel járt pusztítani Izrael szokásainak, lelketindító hagyományainak poetikusan bűvöletes őserdőségeiben. A „fölvilágosodás“ hirtelen keletkező széljárása avarrá hervadt levélként sodort le nem egy mélységeshatású, kedélytnemesítő szertartásos szokást, ünnepi hangulatnak fölvarázslóját a zsidó családi élet talajában gyökeredző faágakról. Pedig sok azok közül nem hervadt el s életerővel birt — csak a kérkedő ujtás türelmetlensége hitte azt, hogy minél kopárabb a százados geszt, annál világosabb a láthatár, s nem akarta észrevenni, hogy a tar gallyak képe egyuttal a pusztulásnak látománya, s didereg melengető árnyuk nélkül a lélek, a fájdalomnak lélekizzásakor pedig nem nyújt többé hűsítő menedéket. Fény, pompa, selyem és bársony sok van a zsidó házakban, — de nincsen erő, lelkesedés, meleg és hevülés, mivel ritkulnak sorainkban az ünnepesték, a szombati

nyugodalom, a gyermekeket áldó apák és a házukért imádkozó zsidó anyák.

Csak egyhez nem tudott még hozzányulni a pusztító szekercze. Amikor könny lopódzik nesztelenül, észrevétlen a zsidó szembe, s akinek siratni való drága halottja fekszik a sirban: ha jó az emlékezésnek szomoruan fájdalmas órája, még mindig kigyullad változatlan hűséggel az emlékezés csöndesen meghitt olajos mécsese, évforduló napján még mindig fölhangozik elárvult gyermekek zokogó ajakán a kaddis ima, s az emlékezés ünnepén még mindig megtelnek templomaink bánatos alakokkal, akiknek a szivük fáj, s akik az Úrnak vigasztaló szentséges közelségében keresnek enyhületet.

הזכרת נשמות „A lelkekről való megemlékezés” — ezzel a szóval jelzi a zsinagógai szertartás azt a kegyeletes ünnepséget, amely a halottak emlékének és a lelki üdvösségükért szóló imádságnak van szentelve. Ezt az ünnepséget négyszer évenként üli meg a zsinagóga: a pészach, sebuoth és succoth ünnep utolsó napjain, valamint az engesztelődés nagy napján. Nem rideg és tulzott halotti ünnepségek ezek, hanem magasztos gondolatok és érzelmeknek hirdetői és a midőn fölesendülnek a néma hant alatt pihenő kedvesek nevei és az érettük való imádságok — beszédes ajakkal hirdetik egyszersmind az elmulásnak és az

emberi esendőségnek gondolatait, a halhatatlanságnak hitvallását, és erényre és istenfélelemre intenek. Elmulott erények illatán lelkesedve: a könny harmatának nyomán, amely kedveseink sirhalmára hull, termékenyítő példaadás fakad a mi számunkra, — emlékezünk a szeretetre és a hűségre, az istenbuzgalomra és a nemes cselekedetekre, a mikkel az egykori hűknek élete telve volt, s fogadásban valljuk, hogy hozzájuk hasonlóak leszünk mi is. Ime ez nem halottak cultusa, hanem a halhatatlanság magasztos eszméjének ünnepe, amely a halálból, a földből, az elmulásból tör föl az égbe, a végtelenbe, az örökkön örökkévalóságba!

Korai időre vezethető vissza a halottakról való megemlékezésnek kegyeletes szokása a nyilvános istentisztelet alkalmával. Már a híres és jámbor Rabbi Mordechai, aki az 1310. évben vértanu halált szenvedett hitéért, tesz említést döntvénytárában e szokásról.¹⁾ A zsinagóga régi riusának liturgiája eredetileg a rövid יִזְכֹּר imából állott, amelyet mindenki, akinek gyászra oka volt elmondott, továbbá az אֵל מֵלֵא רַחֲמִים imából, amelyet az előimádkozó hangosan mondott el az elhaltak lelkiüdvéért, és azzal kapcsolatosan jótékony ezélu adományok

1. יִזְכֹּרוּ שְׁמוֹ וְשֵׁם אֲבוֹתָיו בְּרַבִּים בַּשַּׁבָּתוֹת אוּ בְּמוֹעֲדִים וּבְקִשּׁוֹ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כְּדֹךְ שֶׁהוּא עוֹשֵׂין מְקוֹדֵם לְרֹאשֵׁי הַגָּלוּת. (אגרות ושאלות ותשובות דף מ"ה).

fejében a halottak neveit is külön-külön fölemlítette. Régi és nagyobb községek ugynevezett martyrkönyveket vagy „Kunterost“ őrzének. Ez emlékkönyvekbe a hitükért vértanúságot szenvedett jámboroknak, elhalt rabbiknak, előjáróknak és jótékony férfiaknak nevei vannak följegyezve, hogy azok minden emlékező ünnepen fölemlitessenek. A záróima az ismeretes **אב הרחמים** (irgalmas Atya) a martyrok emlékének szentelve. Ujabb időben az istentisztelet eme részének, a kegyelet eme tényének nagy fontosságot tulajdonítottak és ünnepélyessé tételére nagy figyelmet fordítottak. A szertartások szokásai közül ez a kegyeletes hagyomány ragadja meg a leghatalmasabban az emberi szívet, s még a mi közönyös napjainkban is a templomnak legritkább látogatója sem mulasztja el gyülekezetben sirni el egy halk imát kedveseinek emlékére. Ez a körülmény bővítette ki korunk „Hazkára“ ünnepét. Községek szerint különféle az „emlékezés“ programja, ezért mi itt a legáltalánosabban elfogadott sorrendet vesszük föl: a) Bevezetésül rendszerint egy zsoltárversekből és Hiób könyvéből összeválogatott imádság szolgál, amely a halálról, a mulandóságról és a halhatatlanság gondolatáról szól; b) Megfelelő tartalma kapának után a hit-szónok mondja el hazai nyelven az alkalomhoz mért elmélkedését, vagy pedig a halottak lelki

üdvéért szóló imádságot; c) utána következik a tulajdonképeni Hazkára: a csöndes áhitat: kiki halkan imádkozza az ősrégi יִזְכּוֹר (Isten emlékezzék meg) imát; d) a kar a bibliai versekből összeállított מִה רַב טוֹבָךְ (Milyen nagy a te jóságod) zsolozsmát énekli; e) Az előimádkozó hangosan mondja el a halottak lelki üdvéért a מְנוּחָה נְכוֹנָה (mennyei nyugalom) kezdetű héber imát és megemlíti a község halottjainak neveit; f) a község fölemelkedik és az előimádkozó a כָּל יִשְׂרָאֵל misnatractatusának bevezető részét mondja; g) a rabbi a frigyszekrény elé lép és hangosan mondja a kaddis imát az עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל צְדִיקָיָא meghosszabított formájában; imáját halkan mondja utána a gyászoló község.

Bizonytalan, hogy a liturgia eme szertartásos része milyen időben keletkezett, és hogy mikor lett alkotó eleme a nyilvános istentiszteletnek. Annyi föl van derítve, hogy a Jizkor és Éל molé rachamim (a kezdetleges forma) a talmud szerkesztése utáni időből való, és hogy Olaszországban a hetedik, Görögországban pedig a nyolczadik században volt szokásos. Németországban azonban csak a keresztes háborúk idejében merült fel ez a liturgia, azokban a vértől és könnytől borított időkben, a mikor apáinknak életükkel kellett fizetni

végzetes de drága örökségükért: hitükért, a vakbuzgóság és a vallásgyűlölet sötét ítélőszékei előtt. Eleinte csak az ezrenként vérpadra szállott martyrokért szólott a kegyeletes megemlékezés, ami kiviláglik az **אב הרהמים** régi imájából. A makkabeusok második könyvének egy helyéből (12, 43—46) azonban kitűnik, hogy a talmud előtti időben is imádkoztak a halottak lelki üdvéért, és hogy emléküik megszentelésére jótékony adományokat áldoztak. Az említett helyen azt olvassuk, hogy „Juda Makkabi, à Georgius syr hadvezér ellen vívott győztes hadjárat után 2000 drakma ezüstöt küldött engesztelő áldozat gyanánt Jeruzsálembe az elesettekért.“ A könyv szerzője pedig a következő szavakkal dicséri ezt a cselekedetet: „Mivel azt hitte, hogy azok, akik az igaz hitben hálnak meg, örökre és tulvilági üdvösségre tarthatnak számot — azért ez nemes és szentségeshiedelemvala.“ A Makkabeusok könyvének eme idézete tehát azt bizonyítja, hogy már akkoriban el volt terjedve az a nézet, hogy az élők imádság és jótékony adományok által közbenjárhatnak az Isten előtt a halottak lelki üdvösségéért.

Ugyanezt a gondolatot fejezi ki a talmudikus Szifré irat a Mózes V. könyvének 21., 8. verséhez fűzött megjegyzésével: „Engeszteld meg a te népedet, Izraelt,“ — ezek az élők, „a

kiket megváltottál“ ezek a halottak; ime a Szifré szerint a halottak is engesztelésre és bünbocsánatra várnak. A babyloniai gemara Horajoth 6. a. ugyanezt következteti az idézett szentirati versből. A midrás munkák közül a Tanchuma szintén az idézett versből következteti, hogy az élők a halottakat bűneiktől megválthatják, a melyhez hozzáteszi azt a megjegyzést, hogy innen ered a szokás engesztelőnapkor a halottakról megemlékezni és érettük jót cselekedni. (Tanchuma Haasinu-hoz: לכן

אנו נוהגים להזכיר המתים ביום הכפורים)
Valószínűnek látszik tehát, hogy régebbi időkben csak az engesztelőnapkor volt szokásban a halottakról megemlékezni, de már a keresztes háborúk idejében a Wormsból származó Rabbi Elieser, a kinek nejét és gyermekeit az 1214. évben keresztes csapatok lemészárolták, kíváncsúnak tartja Rokeach czimű művében, hogy minden ünnepnapon emlékezzenek meg a halottakról. A „Sulchan - Aruch“ törvénykönyv (Orach-chaim 621. fben) úgy vélekedik „hogy engesztelő napon szokásos a halottakért kegyes adományokra fogadalmat tenni,“ a mely helyhez R. Isserles azon megjegyzést fűzi, hogy emlékező ünnepet tartanak, mivel a Jom-Kipur engesztelő ereje a halottakra is kiterjed.

Napjainkban a Hazkára ünnepet hely és hagyomány szerint különböző időkben tartják

meg. Vannak községek, ahol minden szombati napon van Hazkára. (A Jelandenu is minden szombati hazkáráról szól.) Más helyütt csak az engesztelő napon szokásos. Mi — a mint már fölsoroltuk — a lengyel ritushoz ragaszkodunk, a mint az Németország keleti tartományaiiban szokásos, és négyszer évente tartjuk meg a Hazkárát.

Németország déli részeiben és sok északi községében az emlékező ünnep vagy teljesen ismeretlen, vagy pusztán a Jizkor imából áll, a melyet mindenki halkan imádkozik. A nagyobb községekben csak a keletről származó rabbik honosították meg ezt a szép szokást.

Kisebb községekben nálunk is a **מנוחה** **נכונה** záróimájában fölsoroltatnak mindama halottak nevei, akiknek hozzátartozói jelen vannak a templomban, nagyobb községekben ez természetesen rendkívül sokáig tartana, és így csak érdemes hitközségi tagok, rabbiknak és tudós férfiaknak nevei soroltatnak föl.

Zsidó szivekben olthatatlan lánggal ég a kegyeletnek eme hűséges érzelme, és bánatos fénye, amely a gyászolók könnyében törik meg, örök lámpának sugaraihoz hasonlóan világítja meg a búsongó léleknek szentélyét a szeretetnek borusan csillanó ragyogásával.

Halottak emléke.

[Emlékezés ünnepe.]

(Kar.)

אָנושׁ כְּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה בֶּן יָצִיץ:
כִּי רוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאִינָנוּ וְלֹא יִכְרְנוּ עוֹד מְקוֹמוֹ:
וְהָסֵד יִי מַעוֹלָם וְעַד-עוֹלָם עַל-יִרְאָיו וְצַדִּיקָתוֹ
לְבָנֵי בָנִים:

Az ember — mint a virág, olyanok napjai.
Mint a mezőnek bimbója, — úgy virul. Ha szellő
átsuhan rajta — ime nincsen többé, és nem
ismeri őt többé az ő helye. De az Örökkvalónak
kegyelme megmarad örökről-örökre azok szá-
mára, akik félve tisztelik őt és az ő irgalmas
igazsága fiaknak-fiainak.

יִי מֶה-אָדָם וְתַדְעָהוּ בֶן-אָנוּשׁ וְתַחֲשִׁבֵהוּ:
אָדָם לְהֵבֵל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר:
בְּבֶקֶר יָצִיץ וְחָלַף לְעָרֵב יְמוּלֵל וַיִּבֶשׁ:
תָּשֵׁב אָנוּשׁ עַד דָּפָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בָנֵי אָדָם:

לֹא חָכְמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינוּ לְאַהֲרִיתָם:
כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ:
שְׁמֵרָתָם וְרֵאָה יִשְׂרָאֵל כִּי אַהֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם:
פֹּדֶה יִי גִפְשׁ עַבְדּוֹ וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל־הַחוֹסִים בּוֹ:

Örökkévaló! mi is az ember, hogy figyelmedre méltatod, a föld fia, hogy észreveszed!

Az ember a lehelléshez hasonló, napjai olyanok mint az árnyék, amely tovaszáll.

Reggel virágzik és fölfakad, — este már hervad és ellankad.

Juttatod az embert a megtörésig, — akkor aztán azt mondod: térjetelek meg ti emberfiak.

Óh hogy észre térnének, óh hogy erre gondolnának, óh hogy belátnák véges idejük közeledtét!

Mert sirjába nem visz el senki semmit, — földi dicsőségből nem követi a halandót semmi a hant alá.

Őrizd meg a jámborságot, tekints a becsületre, mert reménye van a békesség férfiának.

Megváltja az örökkévaló szolgálainak lelkét, és meg nem szégyenülnek mindazok, akik benne bizakodnak.

I m a.

Könnyes szemekkel borulunk le a bánatos órának szomorúságos ihletében teelötted életnek és halálnak hatalmas Istene! igazságos

királyunk az égben! A fájdalmas megemlékezés a búbánat sötét szárnyain azok megdicsőült szelleméhez ragad minket, akiket annyira szeretünk, — és akiken olyan szomorú jelentőséggel teljesült be az írás szava: „hogyan látják immáron az Úrnak dicsőségét.“ Fájdó áhitattal ejtjük ki halkán szentté vált neveiket, — és könnyező szemmel gondolunk reá, hogy mennyi szentséges, önfeláldozó szeretettel vettek bennünket körül áldott életük napjaiban. Küzdöttek, fáradtak értünk, és föl nem adták a bizodalmat sohasem benned, és a nevedet hívták győzelmes reménységgel sokszor, és szentséges hitet találtak a kenyér utáni küzdelem tusáiban vigasznak, és erősek voltak a zsoltár szavaival, amikor izzadva, vergődve, tépődve értünk, áldást rebegtek a fejeinkre, hogy „te adod a segítséget és hogy te áldással övezed kedveseiknek életét.“ Igen! érettünk éltek, érettünk szenvedtek, érettünk örültek, érettünk sirtak. Mosolygó, jóságos volt a szemük sugara, és napi munkában törődve, az édes apának tekintete mirajtuk pihent boldogan meg; lankadó keze édes anyánknak virrasztó éjjeken miattunk vi-selt el fáradalmat, és a jövőnk miatt lett újra erős. Úgy tudtak szeretni minket — és óh hogy sirjaikba utánuk szálljon a mi esdeklő. bocsá-natért rebegő, töredelmes szavunk! — óh hány-szor bántottuk meg mi őket életükben, kegye-

letlen, könnyelmű, sértő szóval, dacczal és önmegfeledkezéssel, mindég csak elnézést, hűséges szerelmet, áldást és üdvösséget fogadva ajándék gyanánt el tőlük, és sirontúli, soha le nem róható tartozást vállalva magunkra. Csak most érezzük megtépett szívvvel, hogy milyen boldogságunk voltak ők életükben minékünk, — csak most tudjuk meg pergő könnyekkel, hogy mennyire nem pótolja elvesztett kedve-seinket semmi és senki ezen a földön! Hallgassad meg kegyelmes Istenünk a megtörött szívü gyermekek imáját, akik ez ünnepi órának borongásában pihenni tért édes atyjukért imádkoznak. Vedd el kegyelemben az árvák sóhaját, akik édes anyjuk szent emlékét elevenitik föl sajgó kebleikben. Szülőknek forró epedését, a melylyel korán sirba hanyatlott gyermekeiket, fiut avagy leányt, lelküknek lelkét siratják. Fogadd magad elé a testvérek könyörgését, a midőn keblükről elszakadt testvért sóhajtanak hiába vissza! Te, aki árvák és özvegyek oltalmazója vagy, jóságos Isten! az elhagyott özvegy kesergését el ne vedd magadtól, és küldj nyugodalmat földült belsejébe! Hallgasd meg a hűséges férjnek imáját, amidőn forrón szeretett halott hitvesének lelki üdvéért imádkozik. Részeltesd mennyei üdvösségben mindazon kedves és nemes férfiak és asszonyok lelkeit, akik földi vándorlásuk alatt jót cselekedtek e gyülekezet-

tel, szegényekkel, bankódókkal, könnyezőkön!
Neveik, emlékük mindörökké áldott, és mi hálás
kegyelettel adjuk át emlékezetüket az utánunk
jövő nemzedéknek, — vigasztalj meg bennünket
óh Isten! a mi nagy bánatunkban, és légy óh
mivélünk a késő alkonyig, amíg a sir nyilik. . .
Úgy legyen a te szent akaratom! Amen.

(Csöndes áhitat. Ima az atyáért:)

יִזְכֹּר אֱלֹהִים לְטוֹבָה אֶת נַשְׁמַת אָבִי מִזֵּרֵי . . .
שֶׁנֶּאֱסָף לְעַמּוּי אֲשֶׁר לְזִכֵּר חֲסִדוֹ וְאַמּוּנָתוֹ אָנֹכִי
נִזְדָּר צָדִיקָה הַיּוֹם וְהַיּוֹתָה נִפְשׁוֹ צְרוּרָה בְּצִרּוֹר
חַיִּים עִם כָּל־הַחֲסִידִים וְהַיִּשְׁרִים וְהַתְּמִימִים
וְהַלְלֵךְ לִפְנֵי צִדְקוֹ יְיָ הוּא נִחַלְתּוֹ וְנֹאמַר אָמֵן:

Istenem! emlékezzél meg az én drága jó
édes atyámról, aki pihenni tért az ő atyáihoz,
és akinek lelki üdvösségéért ime ma jótékony
adományra szent fogadást teszek. Fogadjad
magadhoz megdicsőült lelkét az örökkévaló-
ságba, a jámbor ősapák és ősanyák szent kö-
rébe, hogy a másvilág minden üdvösségében
része legyen neki, és hogy érettem és csalá-
domért imádkozzék teelőttem. Ámen.

(Ima az anyáért:)

יִזְכֹּר אֱלֹהִים לְטוֹבָה אֶת נַשְׁמַת אִמִּי
מִזֵּרֵי שֶׁנֶּאֱסָפָה לְעַמּוּיָהּ אֲשֶׁר לְזִכֵּר

חֲסִדָּה וְאַמּוּנָתָה אֲנִי נוֹדֵר צְדָקָה הַיּוֹם וְהַיּוֹמָה
נַפְשָׁה צְרוּרָה בְּצָרוּר הַחַיִּים עִם כָּל־הַחֲסִידִים
וְהַיִּשְׂרָאֵל וְהַתְּמִימִים. וְהַלֵּךְ לְפָנֶיהָ צְדָקָה יְיָ הוּא
נִחְלָתָה וְנֹאמַר אָמֵן:

Istenem! emlékezzél meg az én drága jó
édes anyámról, aki pihenni tért az ő anyáihoz,
és akinek lelki üdvösségéért ime ma jótékony
adományra szent fogadást teszek. Fogadjad
magadhoz megdicsőült lelkét az örökkévaló-
ságba, a jámbor ősapák és ősanák szent körébe,
hogy a másvilág minden üdvösségében része
legyen neki, és hogy érettem és családomért
imádkozzék teelőtted. Ámen.

(R a b b i.)

מְנוּחָה נְכוֹנָה תַּחַת כַּנִּפִּי הַשְּׂכִינָה. וְהַמְלָךְ
וְהַנִּינָה מִלִּפְנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. וְהַלֵּךְ טוֹב לְחַיִּי
הַעוֹלָם הַבָּא. שֵׁם תְּהִי מִנֵּת כָּל־הַנֶּפֶשׁוֹת
הַנִּבְּדוֹת מִתּוֹשְׁבֵי קְהִלָּתֵנוּ שְׁנֵאֲסָפוּ לְעַמָּם.
הַנֶּאֱהָבִים וְהַנֶּעֱמִים בְּחַיֵּיהֶם. רוּחַ יְיָ תְּנִיחֵם
בְּגֵן עֵדֶן. מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים יַסְתִּירֵם בְּסֶתֶר
כַּנִּפִּי לַחַזוֹת בְּנוֹעָם יְיָ וּלְבַקֵּר בְּהִכְלוֹ. יִלְוֶה
אֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם וְעַל מִשְׁכָּבָם יִהְיֶה שְׁלוֹם. וְכִי
יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

מנוחה Békés pihenő van a dicsőségnek árnyékában a szentek és a tiszták között, akik mennyei derűben ragyognak odaát az örök honban, a csillagok fölött. Községünk mindama nemes és jámbor szellemei, akik életükben a mi javunkért munkálkodtak: leljenek örök jutalomra odafönn a mennyeknek országában. Jusson nekik boldog osztályrész a fényességben, mind akik betértek apáikhoz: pihenjenek édesen. Lengjen mennyei útjaikon béke, fekvőhelyük fölött virrasztást tartson a béke. A te szellemed égi Atyánk! lengjen szellemük fölött, s emléküik maradjon köztünk időkről-időkre. — Úgy légyen! Amen.

(K a r.)

שׁוֹיִתִּי יְיָ לְגִגְדִּי תָמִיד כִּי מִיָּמִי בִלְ-אֲמוּט:
 לֵבָן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אֶף בְּשָׂרִי
 יִשְׁנֶינָה לְבָשָׁתָה: כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשֹׂאֵל לֹא
 תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרֵאוֹת שָׂחַת תוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים
 שִׁבַּע שְׁמָחוֹת אֶת-פְּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

שׁוֹיִתִּי Elöttem van mindég az Isten, ha
 6 jobbomon van: nem ingadozom.

Azért is örül az én szívem, ujjong dicsőségben a lelkem, — testem is békén pihen majd mindörökre; mert te nem engedted át lelkemet

a sirnak. nem akarod, hogy a te jámborod az
enyészetnek romlását lássa.

Megismerteted te vélem az élet utját, örö-
mök telje van a te arcod előtt, jodbodban
üdvösség mindörökre.

Emlékező imák ujévre és engesztelő napra.

Ujévkor.

Mindenható Istenünk! idők és végtelenségek hatalmas Királya! Közelebb egy évvel a célhoz, távolabb egy esztendővel a kezdettől, ami ernyedő szivünk egyedül a te irgalmadban reménykedik, a te végtelen jóságodban bizakodik. Közelgenek a csöndes őszi éjjelek, a te ujjadnak egyetlen érintése legördíti a mennyboltozat magosságairól a halovány csillagok világait, süvitenek a fagyteeli szelek, s borzongva tudjuk meg mi gyöngé emberek, hogy te oltod el szivünknek mélyén az ifjúságnak csillagfényét, a mulandóság viharszárnyain robog odább egy örömben és búban, fényben és sötétben, kaczágásban és sóhajtasban gazdag esztendő, — elalvó lámpa az emberi élet, te látod Isten! mily félve zárjuk be a kicsiny lámpa ajtaját, ne férjen hozzá halálthozó szellő! Mert hiszen ezer esztendő akképen tűnik el a te szemedben, mikép a tegnapon elhanyatlott nap, mint az éjjeli

örváltás halkansuhanó pillanata, de a mi életünkbe egy év mélyen bevési nyomait, amint-hogy vaskerekék és érczküllők mélyen fölszánt-ják porhanyóját a lágy utaknak, a melyeken keresztülrobogtak. Egy évvel közelebb vagyunk tehozzád! törtük a jármot, vittük a terhet, küzdöttünk és lelkendeztünk, fáradtak vagyunk immár Urunk! Istenünk! És pihenni jöttünk ez órán a te vigaszthozó, nyugasztaló, könnyet-szikkasztó, nesztelenül meghitt hajlékodbá, hogy a mi esendő reményünk újra fellobbanjon, hogy a mi vágyaink újra szárnyakat öltsenek, és a mi halkuló, bágyadó szavunk újra ujjongásba törjön ki, aminthogy a te szavadra lészen hajnalodása az alkony álmatag csöndjének; aminthogy a te intésedre patakok elapadt habjai újra kitörnek a föld méhéből, hogy zúgó erővel törjenek át gátakat, aminthogy a te akaratodra kicsinyke paráznak lángja hatalmas tűz-oszloppá válhatnak, — Urunk, a te dicsőítésedre és áldásodra nem adtál nekünk kellő szavakat, csak a mi lelkünknek érzelmei őrzik meg a te jószágodnak, a te kegyelmednek, a te szeretettednek, a te hűségednek rajtunk való emlékeit. És elhoztuk magunkkal ez órán egy tovatűnt esztendő minden emlékezetét, hogy mérlegre tegyük azokat, és elpanaszoljuk a te színed előtt a vágyakozások be nem teljesedését, az örömeknek hiúságát, a könnyeknek keserűségét,

a remények szárnyalankadását, a mi nappalainknak sok boruját és ami éjjeleinknek álmatlan aggodalmait. Óh vessed Urunk! Istenünk! a leszökkent mérleg másik serpenyőjébe a te vigaszod hevitő szavait, a te bizalmas lelkesítő erejét, hogy a te vigaszthozó angyalaid tele-súgják a mi lelkünket a jövő biztatásaival, az istenfélelem érzelmeivel, hittel és szeretettel, ujjuló erővel és győzelmes reménységgel. „*Térits magadhoz bennünket Istenünk!*“ mert örömmel kerestünk fel téged, ujítsd meg a mi napjainkat, hogy napfényesek legyenek, mint egykoron, verőfényesek, mint az ifjuság ideje, világosak, mint a hajnalodásnak ragyogó pillanatai.

Hallgasd meg a mi könyörgésünket! ne engedj el vigasztalódás nélkül bennünket! Óh figyelj meg a mi imánkat, te, aki megérted a hangtalan sóhajt csak úgy, mint a vergődő sikoltást! hallgassad meg azt a sokhangu, sokféle forró imádságot, amely e napokon élé-bed szárnyal! A gondtól roskadó családapának imáját, aki látván erejének fogyását, szorongó szívvvel néz rajongva szeretett családjára, s gyötrellemmel kiált fel hozzád: „*Adsz-e még évet az évhez hatalmas Isten! hogy gyermekeim fölneveljem?*“ Mi lenne velük énnélkülem? Hal-lod Isten! a fiu imáját, aki messzire szakadva a szülei háztól, ez órán idegenben zokog a szülőknek életéért, a célnak eléréséért, a meg

nem lankadásért! az anyáknak halk sirását, a midőn gyermekeiknek virulásaért epednek! a kétségbeesettnek jajszavát, a ki fáradott és dolgozott egy hosszú éven által, de a várt eredmény elmaradt, lelkének vére hiába hullott, kezének munkáján áldás nem volt, — bocsásd meg az ő imáját, a midőn így kiált: „*Hát szikláknak ereje-e az én erőm? érczből való-e az én inam? Miért, hogy engem választottál ki Istenem búra, bajra, könnyre, zokogásra?*“ Simitsad végig lágy kezedd a gyászolóknak homlokát, a kiknek otthonában hiába lobog ez ujévi estén az ünnepi gyertya, hiányzik valaki — valaki, a kit nagyon szerettek s a kit elfelejteni nem tudnak — egy frissen hantolt sirhalom emléke oda tolul a szivük elé, a szemük fölé, — pihenni tért az elmúlt évben az édes atya, ez ünnepen keze nem áldja többé gyermekeit; édes anya hűséggel teljes, kicsinyke gyermek gagyogó szóval, piros orczával, mint a rózsa, — hallgassad meg Isten az imát, a melyet ők, az elhagyottak nem tudnak elmondani, adj nekik erőt és bizalmat! lankadt kedélynek uj hitet lehajtott főnek emelt reményt! csüggedt sziveknek uj vigaszt! sötét házaknak ünnepi fényt; borus szemeknek tisztalátást! ünnepi dalt az árvák ajakára! Tiéd a mult, takarjad el! tiéd a jövő, vezess felé! vezess felé irgalommal, hogy ne legyünk bünösök a te szent neved

ellen! „*Hitünknek új ragyogást írj be a végzet könyvébe!*“ családjainknak békét! magadnak dicsőséget! minekünk irgalmat! Életre ird az életünk! Istenünk! a sors Ura! jövő tudója! „*Te tudod mi vár reánk!*“ légy irgalommal Izraellel szemben! Amen!

Kol Nidré.

Kegyelem Istene, irgalom Ura! — elepe-
dünk. Lázás ajkunkon birkózik a védőszó a
bűntudattal, és összetörnek szavaink. Mélysé-
ges remegéssel ismerjük el e nap szentségét,
mert félelmetes és rettentő az. Látod-e bün-
tetni készülő Istenünk! hogy mint lett estvéli
este, világtalan éjjel miköröttünk hirtelen?
Künn az alkonyi égbolt peremén kigyujtod ha-
lovány csillanással az éjféli csillagok merengő
fényparányait — és a mi lelkünk mélyén és a
mi szivünknek boltján — óh jaj minékünk
érte! — elalszik minden világos érzelem, a
bűnbánás sötéten sötét köpenyébe burkolózik
a belső bíró, — és fenyítő kézzel rázza meg
belülről a szivünk falait. Künn a soha nem
pihenő élet robogó kerékkel kereng tovább,
embernyom embernyomba lép, új bölesők rin-
ganak és új koporsókat ácsolnak össze, — és
szerte a nagyvilágon, amerre kupolás templo-
mok ormain a törvénytábla tiz betűje mesz-

szire ragyog, avagy kicsiny faluknak nádfedelesek imaházaiban, — halovány orczával gyűl egybe mindenütt a föld kerekén ez óra ihlett csöndjén Izrael népe, és lágyan, halkan, nesztelenül valami lelketbehálózó ének morajlik országok levegőjén által. A zsidó vándor, akit uton ér ez estén az alkonyat, erdők magányos ösvényén megáll ez órán, és leborul a földre apái énekével: „Kol Nidré!“ A szerencsétlen, akit ágyhoz szegez a gyógyíthatlan betegség kinja — föleszmél újra, s megemlékezik róla égő agygyal: „Kol Nidré!“ Aki egy esztendőn át nem ismer téged, s aki a földi örömekben elfelejt téged, aki elúnta régen ezt az életet, s aki reményvirágból nem lankadva koszorút fűz egybe, akit a hite röpülve visz hozzád, s akit a gögje visszatart még tőled, akit csapások verve sujtanak a földre, s akit a szerencse két kézzel emel a magasba, akiben lobog még az ifjuság lángja, s akiben alszik immáron minden vágy és hevülés, aki napjai delelőjén felezve áll a létnek csucsán, s akinek redős arczvonásain az alkony napja hervadó, színtelen aranyat önt végig, a hajára meg ezüstharmatot permetez: mind sirni jönnek hozzád a százados imával: „Kol Nidré!“ A hitehagyottnak is belereng a szíve kellő közepébe: „Kol Nidré!“ Ugy érezzük, mintha pihenni tért apáink, sirokban nyugvó anyáink künn a temetők-

ben ez éjjeli órán fölnyitnák sirjaik halomaj-taját és halottas fehérbe burkolódzva, fejükön régi imafövegükkel, ünnepi gyöngyös pártájukkal, kibontott imaköpenyükkel végiglebbennének zajtalan a levegőben és idejönnének mihozzánk, mindegyik a maga gyermeke, a maga elhagyott családja mellé, az oldalukra állva és belevegyitenék a mi könnyeink tengerébe, a mi imáink sóhajába, a mi bűnbánásunk töredelmébe, a mi dalaink forrongó zugásába: „Kol Nidré!“ Szellemben és érzelemben, reményben és közös vágyban összefüzi egész Izraelt ez a dal.

Amerre szét vagyunk széledve, amerre boldog hazára leltünk, s amerre elvették a házunk födelét, amerre testvérnek neveznek minket honfitársaink, s amerre idegennek káromol a gyűlölet, amerre szeretni tanultunk, s amerre zokogni tanítottak bennünket — mintha egy óriási tallisz volna a légben kiterítve fölöttünk, és rajta a négy emlékeztető fonálnak sok ezernyi szála összekötné a földnek minden templomát, ahol e perczben Izrael búsongó nyelvén imádkoznak, — ez az ének, ez az érzés, ez az éjjel, ez a végtelen siralom a világ négy tájáról egybegyűjti előtted irgalom fönséges Istene! Izrael népét békességnek szerzésére, nyugalom keresésre, hitnek gyűjtésére, bűnöknek vallására. Te tudod Urunk! Istenünk! hogy ez a

dal miből teremtdött, te tudod Urunk! Istenünk! hogy ez az éjszaka és ez a nap mit jelent minekünk! te tudod, hogy ezt az éneket, a benne dobogó, zokogó harmoniát Izrael lelkének hangjegyes tábláira vérrel jegyezte föl az idők folyása; hogy ami ékes gyöngy csillog belőle elő: könnyeknek gyöngye; hogy megrágalmaztak miatta is, és elferdítették tiszta értelmét. Pedig mi, mint évszázadokon által, úgy ma is csak azon könyörgünk benne s ez éjjelen tehozzád: hogy bocsássad meg a mi bűneinket ellened; bocsássad meg a mi dölgyünket veled szemben; bocsássad meg a mi ragaszkodásunkat a földhöz és a mi makacosságunkat irányodban, — légy irgalmas minékünk a bűnök miatt, amiket elkövettünk egymás ellen — amikor egymásra törtünk, amikor megbántottuk egymást, amikor irigykedtünk egymás boldogságára, szerencséjére, vagyonára, tehetségére, családi életének derűjére, amikor sarat dobtunk a felebarátunkra, hogy mi legyünk általa tisztábbak, amikor nem tudtunk egymás szemébe nézni a rejtett avagy a nyílt harag és gyűlölet miatt: amikor magunkat tartottuk elsőnek, és mindenki mást csak azután következőnek, — légy irgalmas a bűnök miatt, amelyeket ember ellen elkövettünk — lett legyen az bárki, hitünkhöz tartozó, avagy tőle távol álló, — légy irgalmas mivelünk, és add

meg nekünk a békességnek szellemét, hogy meg tudjunk ellenségeinknek bocsátani, és hogy megbocsássanak nekünk is a mi haragosaink. Tanítsd meg földi fiaidat feledni a gyűlölségben, — oktasd őket a szeretet magasztos eredményére, hogy mindenki megbéküljön a maga sorsával, és lássa be azt, hogy milyen fenséges, milyen gyönyörű, milyen tehozzád méltó lenne a maga sok és nagy bűbájával ez az arasznyi lét, ez a mi földi hazánk, ha mindenki élne magának, gyermekeinek, kötelességeinek, feladatának és nem bántaná egyik a másikat. Mélységből hívjuk a te nagy neved. Óh nyissad meg a szemünk zsilipjeit, hogy könnyeinknek árja elmossa a bűnt. és estétől a másik estig meghallhassuk szavadat: „Megbocsátottam — úgy amint kérted azt!“ Ámen!

Engesztelő napi hazkára.

Halottak emléke.

*Vigasztaló jó Istenünk,
Óh nézz le, nézz le ránk,
Könyörgve hív ma bús szavunk,
Ma könnybe vész imánk.*

*Sirokra hullva könnyezünk,
És fáj szívünk nagyon.
Úgy éget újra mély sebünk
E bús borús napon.*

*Kik elhagyanak oly korán,
Szeliden intenek,
Kiket mi látni nem tudunk
Reánk tekintenek.*

*A kedvesek, a porladók
Szivünk szerelmesi,
A jók, a hűk, az édesek,
Lelkünknek hívei.*

*Pihentesd őket Istenünk
A sirba csöndesen,
Nyugodjanak szendergve ők
Örökre édesen.*

*Mig minket is hívsz Istenünk,
S utolsót szól imánk —
És fölkeressük kedvesink,
Kik várnak ott reánk.*

*Amíglen eljő egykoron
Egy csöndes alkonyat
S álmodva lankad el fejünk
Nem látva álmokat.*

*Szemünkre száll a dermedés,
S mi is megrokskadunk,
A gyászba, bűba könnybe' majd
Lassan kifáradunk.*

*Óh Isten! Isten! nézz le ránk!
És önts vigaszt belénk —
Feledtetőn jó angyalid
Óh, álljanak körénk!*

Mazkir.

(Ezen ima minden halotti ünnepen elmondandó.)

A bánatos megemlékezés komoly órája elérkezett, — közelgenek immáron a fájdalmak angyalai a mi lelkeinkhez, és szivünkbe súgják a legszebb álmódásokat, amikor még együtt lehattünk azokkal, akiket annyira szerettünk, s akik bennünket olyan mélységes érzelmekkel vettenek egykoron körül. Halovány orcákon csöndesen peregnék alá az égető könnyek, — olyan hangos a szavuk, olyan fájó a panaszuk, annyira tüzelő a perdülésük, néma beszédjüket ezen a földön meg nem érti senkisé, egyedül te vagy az, életnek és halálnak hatalmas Istene! akinek elpanaszoljuk a mi nagy, a mi végtelen gyötrődésünket. Egyedül tereád bizzuk a mi lelkünknek szomorú vallomásait, egyedül teelőttes tárjuk föl bensőnknek sebeit! A mi, halálban szendergő, elhúnyt kedveseinkről emlékszünk meg a bánat eme borús óráján. Reájuk gondolunk hűséggel és zokogó szeretettel, könnyektől fátyolozott szemmel, búsongástól meghajlott lélekkel. Oda-künn, a temetőben nyugszanak a mi kedveseink a néma rög alatt — ők nyugszanak, — és mi megvert szivvel bolyongunk nélkülök a nagy világon: ők boldogan örök álmodást alusz-

nak a csöndes hant alatt — és a mi képzeletünk mindig és mindenütt őket keresi, és őket látja; ők elhagyták ezt a zajos, küzdésben, fáradságban, örömben és vigalomban annyira változatos földet, — nekünk csak könnyeink vannak az ő siratásukra. Hány szív vergődik ma óh Istenünk! a fájdalomtól, kedves halottjára ha gondol?! hány kebelben ébred föl e pillanatban a vágyakozás régentávozott alakok után?! Úgy égeti bensőnk az óhaj: siratva-siratni elvesztett üdvösségünket, új könnyet szentelni a régi fájdalomnak, forró imát rebegni előtted Istenünk! kedveseink lelki üdvéért, és utat keresni hozzájuk a síron túl, föl a te mennyeidnek világába, a mi képzeletünk szárnyain. Óh hallgassad meg Istenünk! kegyelemben a hűséges gyermekek imáját, akik egy örökké sötét órától kezdve egyedül téged nevezhetnek: atyjuknak, akiktől elvetted életük támaszát, létüknek vigaszát, minden boldogságukat ezen a földön. Jönnek a ragyogó ünnepi esték, amikor fényvel van telve a családi hajlék — ők hiába várják az édes atyának áldó kezét, a fejük áldás nélkül árván marad, mivel az apának karja a sirban hervad... hallgassad meg az imádkozó fiúknak, és fájdalomtól megtörött leányoknak jajszavát, akik a felejtethetlen édes anyát siratják teelőtted. Fogadd el irgalomban a gyászoló férj sóhaját, akit véd-

telen gyermekekkel hagyott hátra szerető hit-
vese: az özvegy asszony bánatos panaszát, aki
ifjukorának osztályosára gondol, és arra, hogy
miként sötétedett el férje halálával az ő ott-
hona, és karján tartva árva gyermekét, az el-
húnyt apa nevére tanítja azt. Gyöngéd szülők-
től elvetted sziveik örömét, reményeiket törted
le fiukban avagy leányukban, kicsiny gyerme-
ket fektettél korai sírba pirosuló orczával, ga-
gyogó szóval, és bánatossá tetted a szülőknek
egykoron vidám otthonát. Testvért a testvértől,
rokont a rokontól, barátot baráttól fosztott meg
a halál fagyos keze, — te hallod jóságos Is-
tenünk! mindazon kedvesek neveit említeni,
akik szeretve valának és drágák valának éle-
tükben, s akikhez még a halálukban is sze-
relemmel vonzódnak — miattuk epedünk, mi-
attuk zokogunk, érettük imádkozunk. Halottas,
tompamorajú imádsággal keresünk fel téged
Istenünk! Óh hadd tekintsenek át onnan a fé-
nyességes másvilágból ide mihozzánk a mi
édes halottaink, és hadd lássák azt, hogy mi
őket elfeledni nem tudjuk sohasem. Hogy mi
hívek vagyunk az ő szent emlékezetükhöz, és
lelki nemességben hozzájuk hasonlók igyek-
szünk lenni. Hogy mi az ő nevükkel ajkainkon
küzdünk tovább az élet harczaiban — és nem
leszünk hozzájuk hűtelenek ezen a földön mind-
addig, amíg majd a mi számunkra is elérkezik

az az óra, amikor az életörömök hárfáján el-
pattan az utolsó húr is, amikor majd mi is
elálmosodunk, és örök álmra hanyatlik majd a
mi fejünk is, amíglen mi is hozzád érkezünk
kegyelmes Istenünk! és nálad majd viszontlát-
hatjuk kedveseinket! A mi kedves halottaink-
nak adj békés nyugodalmat lenn a sír ölében,
lelkeiket részeltesd a te mennyei irgalmadban,
— bennünket pedig vigasztalj meg a mi nagy
bánatunkban, és emelj föl a fájdalomból. Ámen.

Atyáért vagy anyáért, rokonokért.

Istenem! emlékezzél meg az én drága, jó
édes atyámról (anyám, nagyatyám, nagyanyám,
fivérem, testvérem, férjem, nőm, gyermekemről).
Fogadjad magadhoz megdicsőült lelkét az
örökkévalóságba, a jámbor ősapák és ősanák
szent körébe, hogy a másvilág minden üdvös-
ségében része legyen neki, és hogy érettem és
családomért imádkozzék teelőtted. Ámen.

י ז כ ו ר

a 21. oldalon.

(Rabbi, utána halkan a közönség:)

מְנוּחָה נְכוֹנָה תַּחַת כְּנִי הַשְׁכִּינָה בְּמַעַלְתָּ
קְדוֹשִׁים וְטַהוּרִים בְּזוֹהַר הַדָּרָגָה מְאִירִים

וּמִזְהָרִים. וּכְפָרַת אֲשָׁמִים וְהִרְחַקַת פְּשָׁעֵי-
הַקְּרִבָּת יִשַׁע וְהַמְלָה וְחִנִּינָה מִלִּפְנֵי שֹׁכֵן מַעֲוָה.
וְהִקֵּק טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. שֵׁם תְּהֵא מְנַת
כָּל הַנְּשָׁמוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וְהַטְּהוֹרוֹת. וְכָל הַיִּשְׁרִים
וְהַתְּמִימִים. שֵׁם תְּהֵא מְנַת כָּל אִישׁ וְאִישׁ אֲשֶׁר
עָשָׂה חֶסֶד וְצַדִּיקָה בָּאָרֶץ. יִזְכְּרֵם אֱלֹהִים לְטוֹבָה
עִם שָׂאֵר צַדִּיקֵי עוֹלָם. מֶלֶךְ מַדְבִּי הַמְּלָכִים
בְּרַחֲמָיו יָחוּם וְיִחַמֵּד עֲלֵיהֶם יִסְתִּירֵם בְּצֶל
כְּנָפָיו וְיִבְסֹתֵר אֶהְלוֹ לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם יְיָ וְלִבְקֹר
בְּהִיבְלוֹ. וְלִקְרָן הַיָּמִין יַעֲמִידֵם וְיַצְרֹר בְּצִרּוֹר
הַחַיִּים אֶת גִּשְׁמָתָם. וְיִשֵּׁם כְּבוֹד מְנוּחָתָם. יִלְוֶה
אֱלֹהֵם הַשְּׁלוֹם וְעַל מִשְׁכָּבָם יִהְיֶה שָׁלוֹם
כְּדַכְתִּיב: יָבֵא שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ
נִכּוּחוֹ הֵם וְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹכְבִים עִמָּם בְּכָל־
הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. וְנֹאמַר אָמֵן.

(Menucho nechonó.)

Békés pihenő van a dicsőségnek árnyé-
kában, a szentek és a tiszták között, akik men-
nyei derűben ragyognak odaát az örök honban,
a csillagok fölött. A bűnbocsánat illatos virága
terem ottan a vétkesek számára, messze van

a bűn, és közel van az üdvösség ottan. Irgalom és kegyelem van az Úristennél, örök az élet nála. A mi jámbor atyáinknak és édes anyáinknak, a hűséges férjeknek és szerető hitveseknek, a kedves fivéreknek és gyöngéd nővéreknek, a jóságos fiú és leánygyermekeknek és szeretett rokonoknak, akiknek lelki üdvéért árvánhagyottak zokognak idelenn a földön: jusson boldog osztályrész a fényességben, mind akik betértek apáikhoz, pihenjenek édesen. Istennek szelleme vezesse őket üdvösségben! Istennek kegyelme őrködjék fölöttük, az isteni irgalom fődözze őket védő szárnyaival, hogy örömet lássanak az Úrban! Lengjen mennyei utjaikon béke, fekvőhelyük fölött virrasztást tartson a béke, amint meg vagyon írva: „A béke jön, és nyugalomban alszik fekhelyén örökre, aki egyenességben járt.“ Hadd nyugodjanak hát minden békességben a sirban. Ámen.

Örök életben leszen annak része, aki Istennek tetszően élt a földön, és méltónak találtatott Izrael nevének hordozására, mivel így vagyen megírva: „Ha a nép igazságos és jámbor, akkoron birtokba veszi az örökkévalóság országát.“ Üdv annak, aki törekszik az isten igéjére, teremtetője kedve szerint cselekszik, nevének jó hirneve gyarapszik, és áldott emlékek száll a sirba; reája illő a bölcsök szava: „Többet ér a jó hirnév a drága és illatos olai-

nál, és jobb a halálnak napja mint a születése.“
Tökéletességre törekedj, és tudjad meg, hogy
az igazak jutalma nem marad el a túlvilágon.
Amen.

(Ezután a rabbi és mind a gyászolók az árvák Kaddis
imáját mondják.)

Neila.

*És egyre jobban, egyre halkulóbban
Közelg az este, árnyakat hozón,
Eloltja lassan odakünn a nappalt,
A földet is álomba ringatón.*

*Igy leszen alkony lassanként köröttünk,
Lehull szivünkről minden ifju vágy,
Mint őszidőben hullanak a lombok,
Ha terhét rázza korhadó faág.*

*Tavaszból ősz lesz, s hervadt lesz a rózsá,
A fényből majdan mély sötét leszen,
S amint az évek elsuhanak rajtunk —
Majd mi sem csüggünk úgy az életen.*

*Mint hogyha gyertyát oltanának sorba,
Szivünknek fényes, tágas termein,
Úgy leszen benne akkoron majd este,
Ha csalatkoztunk éltünk tervein.*

*Óh Isten! Isten! vétkeinkért sujtó!
Tekintsd ez órán könnyeink hevét!
Az érzelmeknek forró lángolását,
A földi harcztot, szíveink sebet.*

*Itéltél sokszor — el ne hagyj hát minket,
Megvertél bajjal — immár mondd: elég!
Hadd jöjjön el a vigasztozó angyal,
Ha lelkünk harciban, csatatűzben ég.*

*Ha mint a pernye hamvadott a vágyunk,
Ha mint az árnyék, tűnik életünk,
Ha lankadóban ifjuság és álom —
Ne hagyj el akkor árván Istenünk!*

*Ha majdan csönd lesz, altató és enyhe,
És fűrtünk is majd ezüsttel lesz szöve,
A fénynek fogytán, ifjuságunk sirján —
Ne hagyj el minket sorvadó erőbe.*

*Ne hagyj el minket gondba és sötétbe,
Ne hagyj el minket tántorogva, félve,
Ne hagyj el minket — Urunk, Őrizőnk!
Ne hagyj el minket — Istenünk! Erőnk!*

Neila.

Alkonyodik . . hajlik a nappal, az este
immár árnyékot ejt a földre. Én Istenem!
Uram! engem templomodban lel még az alko-

nyat. Nem tudok megválni a te kegyelmednek szírtjétől addig, amig a szívemet békességbe nem ringatja a bizalom. Úgy félek, úgy remegek előtted alélt gyöngeségben, hogy irgalmas vagy-e én Istenem! énhozzám? Testemnek nem kell táplálék addig, amig ki nem sirtam magamat — epedő ajkamnak üdítő ital nem izes addig, amig a lelkem éhes . . . Halkan gyuladnak im az esteli égbolt biboros peremén a csillagok ezrei; hűsit a szellő, zsongit az alkonyi lég . . . óh lobbantsad ki én jóságos Istenem! az én kétségeim éjszakájában a te segítségednek csillagfényét; hűsitse izzó tépődéseimet a te kegyelmed, altasson el a bizalom benned.

Megyek a küzdelem elé . . . járok ismét hétköznapi utakat; csalán csip rajta, a tövis megszúr, bojtörján megmar. Innen a te hajlékodból viszek magammal csittító balzsamot a sebeimre. Ha majd éget a kétségbeesés, ha majd szurni fog rossz emberek irigysége, ha majd megmar a fájdalom — hozzád kiáltok akkor, és sebemre rácsöpögtetem hitednek vigaszát.

Egyedül te ne hagyj el engem! — mert a földi bánat ellen, az emberek gonoszsága ellen van védelem, de akit te eltaszítasz magadtól, az feneketlen mélységbe van taszítva.

Alkonyodik . . . a nappal távozik. Óh a

a te irgalmadnak én hozzám ne légyen soha alkonya! elvesznék abban a sötétben, amelyben még te is elhagynál engem. Sokszor és újból kérlek: bocsásd meg az én bűneimet! Hallgassad meg az én imáimat! Védelmezd meg a kedveseim!

Mind, akik könyörögtek ma teelőtted, vigasztald meg őket. Hiszen olyan sokféle az emberi nyomoruság. Adj erőt a csüggedőnek, hogy a földről újra fölemelkedjék! Nyujts védőkart a szenvedőnek, hogy enyhüljenek kínjai. Vedd védelmed alá az árvát, hogy egyedülvalóságát el tudja viselni! töltsd el világossággal a kétkedőnek keblét, hogy tudjon benned hinni! Töröld le a reményeit siratónak könnyét, hogy megbecsülje a te legfőbb javadat: az életet! Tartsad együtt a családok egymást szerető tagjait, hogy egyenetlenség, czivódás és félreértés ne szitson haragot köztük! Betegséget, kínlódást és bánatot tarts távol tőlünk! A te magasztos hited, Izrael vallása virágozzék, erősödjék az emberek szívében, és ne lankadjon házainkban!

Alkonyodik . . . egyre sötétebb az este. Majd egykoron . . . így leszén alkony életünkben is Istenem! Atyám! Hosszabbak lesznek az árnyak, hűvösebb lesz a lég. Óh vezess csöndesen, békésen az élet utjain, hogy a napoknak alkonyához ne érjünk szenvedéstől

összetörve, hanem megnyugodva a változhatatlanban, szeliden megbékülve, bünöktől engesztelve, a te neveddel ajkunkon. A te neveddel ajkunkon, a vallomással így: „Halljad Izrael! az Örökkévaló, a mi Istenünk, az Örökkévaló egyetlenegy! Ámen!

Gyászelmélkedések és beszédek a főbbi ünnepeken.

(Pészach.)

Íhlettel teli jóslatnak szavaival bucsuzik tőlünk ájt. hallg. a pészach ünnepe. Az ünnepi prófétai szakasz a lelkesedés fenséges zsoltárszárnyalásával írja le az eljövendő világbékének magasztos idejét, amikor majd hallgatni fog minden torzsalkodás a földön, a gyűlöletnek méregfoga ki leszén ütve, és a szeretetnek ujdón világa támad a régi helyébe. „Ma még magosan áll a nap korongja; delelőn kereng — de ime meglendíti lassan kezét Czion leányának hegye fölött, Jeruzsalem dombja fölött. Ime! az Úr, a seregek Ura, lombtalanná teszi a koronát, a fáknak ékességét, rettenetes hatalommal, a magossudaruak ledöntetnek, az égbenyulók porba sujtatnak. Az erdőségnek kusza szederndája vassal irtatik széjjel és a Libanon elesik

a hatalmas előtt. De uj sarj virul Jisaj törzsökéből és csemete támad a gyökerén. Nyugodni fog rajta az Örökkévaló szelleme, a bölcsességnek és az istenfélelemnek szelleme. Beléjelehel szellemet isteni irgalommal vegyest, úgy, hogy nem a szemek látománya szerint és nem a füleknek hallomása szerint határoz. És megítéli igazsággal a szegényeket, döntést hoz egyenességben a megalázottak üdvére az országban, országokat ver meg szájának vesszejével és ajkainak lehelletével megöli a vétkezőket. És lészen igazság a derekának kerítője, és a hit csipőinek ágyazója. És lakni fog a farkas a báránynyal, és a párducz a gödölyével tanyáz majd együtt, borju, oroszlánal békeességben él, és egy kis fiu vezeti majd őket. Üsző és nösténymedve együtt lelélsznek, borjaik szeretik egymást, és az oroszlán szalmával él, csakugy, mint a szérühöz kötött vemhe. Csecsemő játszik majd a csörgőkigyó barlangszádájánál, és a baziliskus odvába bátorsággal nyujtja be kezét a gyermek. Nem cselekesznek gonoszat, nem vétkeznek többé majd szentségem egész hegyén, mert telve léssen a föld az Isten ismeretével, amint a vizek eltakarják a tengert. És lészen azon a napon, Isajnak sarjadéka lészen a népeknek zászlóvivője és a nemzetek hozzája fognak zarándokolni; és lészen az ő nyugalma dicsőség.“ Huszonnégy könyvből áll ájt. hallg. a szentírás.

Izrael vallásának alapja, és mind a huszonnégy könyvben Ezsaiás prófétának eme jóslata, a melyet a szabadságünnepének utolsó napján olvasunk fel, a prófétai zsidóság legszentebb öröksége. Ez a végeztél; ez a jutalom; ez az ábránd; ez a mesék világa; ez a sejtelmek birodalma; ez a zsidó másvilág. Lapozzatok buzgón, kutatva, fürkészőn, vágyakozón a szent-írások könyveiben, keressétek lázas szemekkel, ideges kezekkel azt a világos helyet, a hol a hívő lelket csodás káprázatu túlvilággal kecsegteti Izrael hite, és lankadtan hanyatlik le majd két kezetek, mert nem találtok reá; ostromoljátok meg zúgolódó szívvél hitetek kapuit, zörgezzetek rajta véresre ütött ököllel, s kérdezzétek: mi lakik tul a síron, az enyésző ködpárák mögött? nem kaptok feleletet; kulcsoljátok csak össze remegő áhitattal fájdalomtól göresős ujjaitokat, álljatok meg egy kicsiny hantnak nektek oly drága göröngye előtt, és vergődjétek zokogó kétséggel: „tegnap zárta le két szemét valaki, tegnaptól fogva vagyok árva, oh mert! lennének bár hosszú és régen elsuhant évek, amikor anyám ajaka csókolni megszűnt engem, epedő ajakam tegnapnak véli a tünt időt! felelj nekem te néma hant: aki ott lenn nyugszik, s akinek az emlőjén nevededtem, porrá lészen-e egészen, elenyészik-e nyomtalan? felelj nekem, apámnak öreg imakönyve, hol

keressem kedves arczvonásait, édes testének drága nyomait? a kis virágban-e, amelyet szive fölött lenget a kikeleti szellő, avagy a szomorufűznek halovány lombjaiban, amely az ő sírhelyén tenyészik árnyéka borulásával? felelj nekem vallásom tanítása: ha majdan egykor, elfárad az én sokatsirt és sokatlátott szemem is és cserepet tesznek reája — majd akkor, viszontlátom-e azokat, akik szerettek engem igazán, s akiket én szerettem szivbeli, hívteljes szerelemmel? van-e e földön tul egy ország ahol a halottak találkoznak? van-e a csillagok mögött a hervadó test számára uj ifjuság? van-e az égben irgalom az itteni szenvedésért? van-e a földi légkörön túl gyógyulás a kedve-seinktől való elválás sebe számára? van-e jutalom oda fenn a hűségért, a szeretetért, az istenbizalomért idelenn? van-e büntetés a hűtlenségért, a gonoszságért, az istentelenségért, amelyet elkövettek husból és vérből való emberek? avagy üres a menny világa és párából, suhanó csapadékból áll csupán az égnek kékje? és az igazak csontja összevegyül a rosszakéval, és nincsen különbség koponya és koponya között, akár Jóbnak istenhite, akár pedig Korachnak lázongása lakott valaha benne? sziv és sziv között, akár angyalok szelidsége, akár pedig démonok vadsága hevítette egykoron? Föltámadunk-e? uj vér gyülemlik-e egykor elsorvadt

ereinkbe? a földön keressük-e föl régi lakhelyünket újra, avagy a mennyekben él majd csupán a szellem?“ A hant, az imakönyv, a szentírás, a csillagok, a felhők hallgatnak ájt. hallg. ez ostromló kérdésekre, nincs rájuk felelet. Hát csakugyan a zsidó vallás lenne a legkegyetlenebb? Amikor minden más vallás ezer csábító ajakkal hirdeti nyíltan a túlvilágot, a viszontlátást a siron túl, a mennyországot, a melyben angyalok öltöztetik selyembe és biborba az Isten embereit, a kárhozatot, a hol rossz szellemek kavargják a tűzzel teli üstöt, a tisztító máglyát a veszendő lelkek számára — csak a zsidó vallásnak ne lenne egyetlen vigasztaló szava a földi nyomorúságokkal szemben? Csak a mi számunkra nincs jutalom az erényekért? Csak Izrael hitée lenne az a sívár tan, hogy pusztán a földnek élünk, czél nélkül, siron túl való remények nélkül? Úgy van ájt. hallg. a zsidó tan irtózik a babonától és nem fenyeget a pokollal — de azért ismer jutalmat és ismer büntetést a siron túl is. Nincs egyetlen helye sem a szentírásnak, amely túlvilágról beszél — minek is? hiszen Izrael hitének egész szelleme ezt hirdeti. A szellem pedig több mint a szó, és több mint az írás. Igenis! van föltámadás a siron túl, a halálon túl. Hogy miben áll a zsidó föltámadásnak tana, arról akarunk elmélkedni pészach utolsó napján, amikor halottan szen-

dergő kedveseink emléke lebeg körülöttünk. Azoké a másvilág, a feltámadás, a jobb létnek balzsamos vigasza, akik itt a földön sebeket hordanak a szívük fölött. Akik elveszítették az ég alatt, a tarkaszárnyu reménységnek kaczerán ide-oda röpködő madarát szemük elől végképen, — bágyadó képzeletükben föl villan egy czikkázó szárnyalású sólyommadárnak látománya, amint soha nem fáradó röpüléssel föltör egyenesen a mennyeknek országába, és amerre ér a szárnya lebbenése, a föllegek haragos méhe tündökletesen világosra válik és rajta semmisem földi, de minden isteni, — a halhatatlan lélek ez a sólyommadár. Akiknek a szive a gyász feketeségében megnyugodni nem tud sohasem, és nem hiszik el bánattól szétmarczangolt kedélylyel azt, hogy a sirban soha nem virradó, örökös éjszaka van, azok meséket álmodnak lihegő szenvedéstől összegyűrt vánkosukon, és úgy gondolják, hogy egyszeri időben majdan az az égbetűnt sólyommadár újra visszaszáll a sirok fölébe: lengeti fölöttük csillogó szárnyait, és megnyilik a föld röge, és a csontok megelevenednek, és a merevnézésű koponyákra ráfekszik az egykori üdeség és báj, és jönnek majd hosszú sorban a sokáig nem látott, a sokáig pihert alakok; ünnepelni jó majd az édes atya, fölkeresi kedveseit, és belcül régi karosszékébe és föltámadt melódiá-

val zöngi el az örök pészachnak szentséges szabadságénekét; lobban az éjféli méceses, és jó jólismert ruhájában a hűséges anyai szív, és ünnepre igazítja a karos gyertyatartókat: gyöngéden puhítja, lágy kézzel veregeti gyermekének nyugovó párnáját; jönnek a koránpihenni tért hitvesek ölelni a rájuk várakozó hitvest! kicsiny gyermekek a szülőket; testvér a testvért; rokonok rokoni szívre vágynak. Akiknek az élet szenvedést és kárhozatot adott osztályrészü: bizna egy jobb korszakban, amikor a tövisből simogató bársony leszen; akiknek a kenyerre panaszos volt, szeretnek hinni abban, hogy egykoron majd édesebb és puhább lesz az a keserű kenyér; akikre vassal és lángoló tűzzel támadt reá az emberek szeretetet irtó, gyűlöletes földi háboruja, álmodnak egy békességes időszakról, amikor majd ur leszen mindennek felett a szeretet . . . igen ájt. hallg. azoké legtöbb joggal az újraéledés, a föltámadás reménységének vigaszos tana, akik szenvedéseknek árán váltottak maguknak jogot erre a káprázatos fényességü hitre.

És Izrael ne hinne a föltámadás tanában? Izrael ne vágyódnék egy más világ után? Izrael lenne annyira megelégedve az ő földi sorsával, hogy a lelke ne keresne kiutat egy szebb, egy jobb jövő felé?! Óh nézzetek csak Izrael alakjára, nézzetek a szemé közé, hogy

kiolvassátok onnan az ő örökös, az ő lelket-
tűzelő hitvallomását. Görnyedttermetű férfit Iz-
rael; sajátságos tünemény, regebeli alak ez a
népcsoport. Félig aggastyán és félig ifju. Haj-
lott a háta, óriás bugyrot hord rajta, s annak
a terhe alatt roskadoz. „Mi van szegény elfáradt
vándor abban a rossz bugyorban?” kérdik tőle
világutjában a népek és nemzetek. „Az öregapám
öröksége; — felel Izrael: — két nehéz kő tábla,
rajtuk tiz varázsige, azért olyan nehéz, mivel a
nagy világot hordozza magán ez a tiz ige.
Benne van még a tórák: az emberszeretnek,
az igazságnak, a legnemesebb gondolatoknak
magasztos tana. Azonkívül a hagyományaim, az
őseim regéi, az emlékeim, Egyiptomtól kezdve
a földkerekség minden zúgában lejátszódva.
Van még más is ebben a végtelen csomóban.
Ha az nem lenne benne, sokkal könnyebben
hordanám. A ti gyűlöletetek: népek és nemze-
tek. A ti méltatlan haragtok: nagyok és hatal-
masok. A ti rágalmatok és vádjaitok: emberek.
És van még egy kő is azonkívül egyenesen a
szivem fölött, azért vánszorgok olyan nehezen.
Mivelhogy fölváltva visszük mi, Izrael követői
ezt a terhet, egyszer a fiataljaink segitenek,
másszor a korosabbjaink; az asszonyaink is
emelgetik néha, a vállunkra segítik, könnyebbre
igazítják. És egyszer-egyszer azt is kell látnom,
hogy latroknak vállán volt a régi kincs; nehéz-

nek találták, s néha egy-egy könnyüvérű kalandor a porba dobta a tiz ígét, ott feküdt a sárban és rajta keresztülgázolt örült iramban ezer meg ezer önérzetnélküli ember. Mintha csak a szivemen tapostak volna; mivel a saját véreim voltak a hűtlenek. Ugy vettem fel onnan a porból újra az én régi terhemet. És meddig vándorolsz még Izrael? Kérdik újból a népek és a nemzetek. Miért nem dobod el te is azt a terhet, ha látod, hogy a saját véreid jobban boldogulnak hitük nélkül? Hogy meddig és hova vándorolok?! Hát nem látjátok, hogy mi van a fejem fölött? Egy tündöklőszárnyu sólyommadár. A Sinái alján jártam, amikor Egyiptomból kiszabadultam, akkor röpült a fejem fölé ez a sólyom, az égből jött, s az égbe visz: a halhatatlanság. Nem látjátok, hogy mi van a kezemben? Egy hárfa, Dávid király, a zsoltárok királya pöngette egykor és a nagy világé lettek a dalai. Nem látjátok, hogy mi van a szememben? Egy sugár. Egykor majd megmutatom azt, hogy koldus a gyémánt és törpe a smaragdnak fénye ezzel a sugárral szemben. Vándorlok addig, amig elérem a föltámadás kapuját, egy más világot, egy új birodalmat. Én hiszem azt, hogy enyésző jelenség és porszemnyi akadály minden, ami ma még utamban áll. Porszem a ti gyűlöletetek és nem győz le engem. Porszem a gögös ujkori szellem; ma még tudomány a neve,

holnap egy új kor nevet majd rajta; porszem a gazdagoknak pénzesörgetése; nyílalás ül az ágyékukba, s a betegágyon nincsen sem előkelő, sem megvetett, csak nyomorultan vergődő ember, porszem a közöny, amely ünnepnapjaimat hétköznapná teszi, lőt-fut, izzad és megálázkodik, mintha a vagyontöbblet boldogabbá tehetné gyermekeiket, és nem éntőlem, az én Istenemtől függne, mit adok jövőendő sorsnak a gyermekeiknek? Én hiszem azt, hogy egykoron eljő majd az az idő, amikor sirva jönnek el a hűtelenek templomaik pitvarába, seregestől, s halovány orczával keresik majd elő fakultlevelű imádságoskönyveiket, s lapozgatnak benne izgatott kezekkel, hogy megtalálják azt a helyet benne, amelyet apjuk ajka csókolt egyszer, s hogy nehéz dadogással sirják el azt a régi melódiát, amelyet anyjuk énekelgetett egyszer. És hiszem azt, hogy föltámadok! Föltámadok, mint fegyveres seregek nőnek a földből; föltámadok védő pajzsoknak csattanó dübörgésével, föltámadok támadó kardoknak sikongó sívásával, föltámadok összetört emberek megszeppent rívásával, föltámadok boruló fellegek zivataros villámával, föltámadok gőgötsujtoló fenyegetésekkel, föltámadok hajnali fényre, föltámadok esteli kergető gondra. Föltámad velem a régi hit, és hallani fogják hangomat a rozsdásszivűek; föltámad a **שׁמׁע**; föltámad újra az én

népem : **ישראל**; föltámad az én Istenem, aki nem halt meg sohasem : **יהוה** az Örökkévaló! föltámad a mi Istenünk, aki nem egyeseknek Istene, de mindeneké; **אלהינו**; föltámad az egyetlenben való bizodalom, és Ő leszen **יהוה** az idők végéig. **אחד**

Igen! úgy van ájt. hallg. Izraelnek kell hinni a feltámadás, egy más világnak tanításában: mivelhogy a szenvedések iskolájában edzette magát erre a hitre. Az a teremtmő, aki lelkébe ültette a türelem tövises rózsabokrát, nem akarhatja, hogy csak a tüske hajtson elő szúrós megsebzésre, hanem fakadásának idejét is elhozza egyszer. És a szabadság ünneplő napjaiban az Énekek énekével sóhajtja el Izrael az ő sziklaszilárd hitének győzelmi dalmát: „Én édes hitem, olyan vagy mint a szabadság zsarnokának paripaszáguldása **(לכוכבי)** viszed a képzeletemet egy **(ברכבי פרעה וכו')** újból viruló világba.“ **(נאוו להייד בתורים)** „Lán-
czokba vertek bár, szép a te halovány orcád, nyakadon pergő kaláris a szemedből aláhulló könnycsepp.“

(תורי זהב וכו') „Írásodnak minden sorocskája aranyom énekem, minden pont a szent könyvemben ezüstnél többet ér.“

(עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריהו) „Királyok gyöngyházás palotában nem olyan boldo-

gok, mint mikor bódító illatát árasztja fűszeres olajágam, az én hitem!

Leven- (צֶרֶר הַמֹּר דֹּדִי רִי בֵּין שְׂדֵי יִלִּין)
dulás mirrha a kedvesem, pihen a keblemen.
Cyprusfa (אֲשָׁכּוֹל הַכֶּפֶר דֹּדִי רִי בִּכְרָמִי עֵין גִּדִּי)
édesnedvű bogyója vagy te kedvesem, Engedi
szőlőhegyén mely termett. (הֵנֶךְ יִפְהַרְעִיתִי הֵנֶךְ)
óh milyen bájos vagy édesem, ha (יִפֶּה עֵינֶיךָ יוֹנִים)
rámesapott a vijjogó vérese, szemedbe néztem,
(קוֹרוֹת בְּתִינוּ) a gerlék vigaszát láttam benne.
És ha a házam gerendája (אֲרוֹמִים רִהִיטְנוּ בְּרוּתִים)
gyöngé czédrus lenne is, cypressus bár a folyo-
sóm: nem hagylak el téged sohasem. (סִמְכֹנִי)
בְּאִשִּׁישׁוֹת רַפְדֹּנִי בְּתַפּוּחִים כִּי חֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי
Óh erősítsetek hát tüzelő hévvel, orgona virág-
gal, alma hajtással üditsetek, mivel a szeretet-
nek betegje vagyok én. (כִּי חֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי)
„Mivel a szeretetnek betegje vagyok én.“ Lát-
játok ájt. hallg. ezzel a kifejezéssel Izrael a
legtalálókban jellemzi egész sorsát, minden vi-
szontagságát, teljes jellemét, jövődöbeli remény-
ségét. Egész lénye szeretetet lehel, és hogy
kevésszer, ritkán akad szeretetre: ez az ő vég-
zete. Mélységes rajongó szerelemmel csüngött
Istenén: tüzeknek lángja, vizeknek árja, bán-
talmak durvasága ki nem tépte kebeléből hité-

nek gyökérszálát, (כי חולת אהבה אני) betegje volt e szeretetnek, mivelhogy miatta verték ezerszer sebesre a testét, a lelkét. Óh milyen igazuk van a bölcsék szavainak, amidőn azt állítják: Milyen nagy a távolság a pokol (כמה) és a paradicsom (ריחה בין גיהנם וגן עדן מפה!) között, és azt felelik: Nem nagyobb mint egy arasz. A paradicsom, a Gán Éden volt a multakban az ő szűk utczáktól, lánczokkal elkerített családi otthona, amelyben izmának minden erejét, buzgalmának minden lelkesedését hitvesért, gyermekért áldozta fel kész örömet az atya; az anya virasztott, örült és siratott, egyedül családjáért élve; a gyermekek magukba szívták azt a balzsamot, azt az isteni félelmet, amely az egyedüli vért a sorscsapással szemben. Volt egy közös családi szentély, amelyben naponta kétszer mindenki találkozhatott hit-sorsosaival: a templom. Volt egy közös kapocs, amely a lelkeket egymáshoz fűzte: a beszésmidrás. A tanulmányok háza. Hogy mit tanultak? Hogyan kell nemesen gondolkozni. Hogyan kell önérzetes ifjúságot nevelni. Hogyan kell tartózkodni az irigységtől, az emberszólástól, az elégedetlenségtől. Hogyan kell minden embert szeretni. (כי חולת אהבה אני) Mert a szeretetnek betegje volt Izrael. Hiszen a paradicsomtól egy arasznyira már ott kezdődött a pokol. A zsidó negyeden túl gyűlöltek. Gyűlöl-

ték, azért, mert annyira tudott szeretni. Mert annyira nem tudott feledni. Mert olyan irtatlan módon csüggött az apja emlékezetén, mikép a levél is ha leszakítják az ágról, elsenyved menthetetlenül, elaszik éltető nedv hiányán.

(כִּי חִילַת אֱהֵבָה אֲנִי) A szeretetnek betegje Izrael népe. De a szeretet hatalmas erő, a csillagokig ér, és világokat hidal át, aranyveretű hiddal. A nép, amely ennek az érzelmenek betegje, fölgógyul bajából, ha beteljesíti majdan hivatását. Mint az a regebeli hattyu, amelyet hófehér tollazata mögött megsebzett egy éles nyilvessző: megborzong a hattyumadár a testbefúródó nyilnak fájdalmától, és sebesen uszik tovább a folyamnak habjain; amint átszeli a habokat, szárnyainak minden suhánásánál egy egy piros vércsepp hull testéből a vízbe és vérpiros lesz tőle az egész folyam; csakugy csillog a naplementi fényben. Haldokolva érkezik meg végre a hattyuházhoz, és panaszosan sir fel a hattyudal. Akkor aztán az a regebeli haldokló hattyu új erőt kap hirtelen: mintha nem hullatta volna vérének el, mintha csak nem is az ő véréből piroslana véges végig a folyamnak habja: csattog a szárnya, és felrepül az égbe. Föltámadt és mennybe szállt. Megsebzett hattyu: Izrael uszik a történelem folyamán, nyilvessző hószín szárnyai mögött: gyűlölet és rágalom és félreértés. Az ő vére festi be vörösre

a néptengerek habjait; az ő fölgyújtott házainak lángja lobogja be pirosra a láthatárt; és amikor majd haldokló hattyudallal elérkezik a kívánt célhoz, amikor majd a szeretetnek árja égő pirosra változtat át minden csöppet az emberi szivekben: akkor majd felgyógyul a szeretetnek betege; új erőt nyer, föltámad, égbe tör. Tudjátok, mi ez a hit, mi ez a hattyudal? Maga a föltámadás. Tudjátok, mi a zsidó föltámadás? Az eszméknek föltámadása. Az emberiségnek és a emberiségnek ujjaébredése. Hogy vajjon a hús és a csont fölkel-e újra sirjából majd, hogy vajjon a testek újra járni és lélegzeni fognak-e a földön? — ne kutassatok rejtélyeket! szól Izrael hite. Nézzétek meg ilyenkor tavaszi hajnalhasadás-kor — mondja a midrás — azt a nyomorult hernyót: ki sugja meg neki, hogy gubót fonjon finom selyemszálakkal magának, koporsót teste számára, ki tanította meg arra a hitre, hogy abból a koporsóból ő fel fog támadni egy szebb, egy mámorral telibb életre és mint lepke tör majd elő a hálószővedékből? Ember fia! gondoldj erre! ki tudja, nem-e ilyen gubó-e a te gyászos ravatalod is? Ki tudja nem lészen-e föltámadás a te halálodból is? Hiszen az egyén elsorvad, elvész, az egyik ürt betölti egy másik lét, ami kicsinyes, fontosnak tartott gyerekjatekaink egyszer csak véget érnek, aludni té-

rünk mind a mi nagyságos álmainkkal, ami magasan hordott fejeinkkel, a mi suhogó selymeinkkel, a mi büszke czimeinkkel; nem mindegy-e annak az örökkön égő napnak, annak a csöndesen mosolygó holdvilágnak, vajjon mi tapossuk-e idelenn a rököket, avagy más hozzánk hasonló lények vigadnak és sirnak az ég alatt? — hanem a szellem az örökkévaló. És e szellem rész a mi részünkből. A föltámadáson kell dolgoznunk, hogy a próféta világa elérkezzék. Hogy eljöjjön az a más világ, amely idelenn a földön támad. Az emberek szeressék egymást, végtelenül, tiszta kebellet, s mindnyájan érezzük, hogy egy Átyánk van odafönn az égben! Ámen.

A kinyilatkoztatás ünnepén.

Minden birtok tulajdonosának bizonyára csak annyit ér, amennyire ő azt maga becsülni tudja, amily mértékben saját maga talál örömet és élvezetet birásában. Rajongva dicsérheti a világ annak a paradicsomkerthez hasonló domboldalnak bűvös szépségét, amelyen gyönyörű palota emelkedik, a palotának belső rendezése fejedelmi pompát rejt magában, földjének termése vagyonnal ér fel, a levegője édes és balzsamos, a kilátás róla álombaringató, képzelmetaltató, — mit ér a kert, a palota, a

pompa, a dús vagyon, a balzsamos lég, a bővülő kilátás tulajdonosának akkor, ha ő maga palotájának egyik termében betegágyon fekszik, és tudja azt, hogy napjai meg vannak számolva, és kinjait nem enyhíti semmisem? Mit ér az emberek által annyira irigyelt arany annak, aki megunta az aranycsöngést? Mit ér a dicsőség, a földi hatalom az előtt, akit a sors a szive mélyén sebzett? Gyakorta meg, s aki, ha nem kellene egy kedvesét siratnia, szívesen dobná le fejéről a hir koszoruját, a hatalom koronáját? És nézzétek meg a kunyhó lakóját, akinek darócz a köntöse, szalma a fekhelye, fekete a kenyere, és borona a szerszáma — ő mégis kincsnek tartja nádfedeleles házikóját, daróczát selyemmel nem cserélné föl, a pihenése édes a szalmán, s ha villan a boronája, és ajakán dal fakad, ki tudja, nem-e boldogabb, mint az a folyton elégedetlen földi halandó, akinek a szívét mindég ijedelemben tartja a magasratörés, a többetakarás, a vetélkedés, a gond, és a gyakori csalatkozás? Koldus a népek között Izrael, ha külső sorsát tekintjük a történelem hullámvásaiban, — de király a nemzetek között, ha belső gondolatvilágának harmonikus, egyenletes nyugodalmát vesszük tekintetbe. Mindent elveszített: hazát és önállóságot, templomát és ősi otthonát. — Mondjátok, hol van az a nép, avagy az az összeség, amely

nemzeti létének sirján túl is fönmaradott volna, és szétszéledve a föld kerekén, dacolni tudott volna az idők viharával, és lelkének lelkéből nem rázott ki egy álmod, egy ábrándot, egy hitvallomást soha semmiféle erő, semmiféle változás? Hát miből van megalkotva ez a faj, amelynek ilyen mondhatatlan, irthatatlan a léte? Vasból vannak-e az inai? érzezből-e a teste? száz feje van-e, mint annak a mesebeli szörnynek, amelynek mindegyik levágott feje helyébe másik, újabb nő? Kiöntött vérének tengere tanuskodik arról, hogy az ő testét is meg lehet ölni; martyriumkönyvei zokognak arról, hogy gyöngé volt a gyöngék között is; imáinak búsongó melódiája sikongva hirdeti, hogy mint az ártó vadat, úgy pusztították mindenkoron, — és mégis a vele egykorú, nálánál sokkalta hatalmasabb népek közül egyedül Izrael maradt meg hivatásának teljes és csorbitatlan tudatában. Hol van ennek a rejtélynak kulcsa? És Izrael követője, a törvény ünnepén, mint egy győzelemben és sujtoló csapásban szilárdná vállott pajzsot, emeli magosba a két törvénytáblát és azzal felel a kérdésekre: „Enyém az Isten! ez az én életem titka! Ez az én kincsem — népek és nemzetek! Szánjatok csak, nevésetek csak rajtam — ez az én boldogságom. Olyan drágaságom ez énnekem, amelynek értékét egyedül én tudom

megbecsülni, mivel csak én tudom, hogy mim volt ez a kő énnekem. Csellengő, iramlatos minden jelenség a nagy világon, ezt én mondom, az öreg Izrael, aki trónusokat láttam összedőlni, és csillagokat láttam elborulni, a kinek a történetébe olyan népnevek vannak följegyezve, amelyekről ti halandó nemzetek alig hogy hallottatok, — én velük éltem, és harczoltam ellenük; az ő nevük ma a pornál is semmibb, de én még tovább küzdök és harczolok. Nekik kőből való bálványaik voltak, és ezekben a bálványokban nem lakott szellem, — az én törvényem is kőből van, de benne eleven szellem lüktet, az ő Istenük nem tudta őket megvédeni — mivelhogy: Enyém az igazi Isten. „És így lett zsákmánynya Edom, és így alázta meg Széirt ellensége, de én a régi hatalommal állok“. A régi hatalommal! Mivel az én erőm nem a fegyveres kéz, és nem a győzelmes jobb, és nem az élesrefent kard, és nem a célbalövő tegez: az én erőm az Isten, az én lobogóm az Isten szelleme, vértem az Isten törvényéhez való hűség. Látjátok! az aranyomat el tudtátok venni tőlem, a házainat is összeperzselte a láng. Kergetni tudtátok, kinezni tudtátok, máglyára vittetek — de az Istenemet el nem vehettétek sohasem! Tűzbe dobtátok magát a törvényt is, bölcseim írásait — hiu erőlködés! A papir, a pergament, az

írott lap pernyévé zsennyedett, — de enyém az Isten! A szellemet nem járja át a kard, nem emésztí meg a tűz, határa maga az örökkévalóság. Ah, van nékem egy mámorító diadal-mam az én csüggedő elhagyottságom közepette: az, hogy az én törvényem nélkül ti sem tudtok élni. Kölesön kértétek tőlem, s én szívesen adtam; sallangot raktatok reá, s azt mondtátok, hogy más a ti törvénytek — mit törődtem én azzal, ha az én napom másnak is világít, s ha a káprázószeműek azt hitték, hogy két külön nap ragyog az égnek boltján? Jártam örvények fölött; tanyáztam oroszánok bömbölése között; ittam a keserűség poharából mérget; a gyermekeim félénken öleltek át, a hitvestársam ott a középkori zsidó templomokban, amelyeket vérszomjas tömeg vett üvöltő fenyegetéssel körül, sirva készült a halálos órára, — és én fennen hirdettem a vallomást: Enyém az Isten! És nem tettem le a zsoltárok könyvét a kezemből, és búvárkodtam éjjel és nappal a törvénykönyvben, és inkább a halált választottam, mint más hitet. Csókkal csittítottam siró kis fiam, akit korán megtépett az utczagyerkőczők gúnyja és ütőköve, — odaül-tettem vigaszul a törvénykönyv mellé, elővettem az apáim talmudmelódiáját, és úgy oktat-tam: Miénk az Isten kis fiam! Övék a gyűlö-let, a káromlás, a szeretetlenség, — de te azért

csak szeressed felebarátodat, mint tenmagadat, mivel ez ennek a törvénykönyvnek az egész alapja. Szeressed azt az otthont, amelyet az emberek hazának neveznek, ha kiüznek belőle, akkor is szeressed, a nyelvét el ne feledjed, mert egyszer születik az ember, és hazája is csak egy van. Légy jó a gonoszokhoz, — éppen azért, mert azok gonoszok tehozzád! Vándor embert ha látsz, aki éhezve áll meg küszöböd előtt, ne kérdezd, hogy hívják Istenét, szegj neki kenyeredből; a te apád is vándorbottal bujdosott; árva gyermeket ha zokogva otthont keresni látnál — szorítsál helyet az asztalodnál néki — úgy! úgy! szorosabbra kicsiny testvéreiddel, és mondd néki: Enyém az Isten! nálunk otthon van az Isten! a lelked kincseit ne tartsd meg önmagadnak, hanem tanítsál, ha majd tanítani fogsz tudni, oktassál, ha világosságra leszen szükség; légy azon, hogy a jók, a nemesek közé tartozzál, s ha ugy éreznéd, hogy a tiéd az igazság, hirdessed: Enyém az Isten! jöjjetek, adok az én hitemből mindenkinek, — s ha majd kicsiny gyermekeim, én édes kis fiam, szöske kis leányom, akiknek feje ölemben nyugszik még ma, ha majdan én már nem leszek, ha arczczal fordulok a falnak, és pihenni vittetek engem, ha majdan édes anyátok is porlik majd a hant alatt, elalszik hűséges szemének sugara —

majd jöjjetek ki a sirhantunkhoz, mosolygó tavaszi hajnalidőben, avagy altató, őszi alkonykor: álljatok meg ott künn a temetőben a mi két sirkövünk előtt; óh a gyermek szive előtt az is két kőtábla, két törvénytábla; kulcsoljátok össze két kezetek, és tegyetek ottan vallomást nekünk: Édes apánk! édes anyánk! miénk még az Isten! lelkünkben van a törvény, és hivek vagyunk hozzá, nem adtuk cserébe semmiért sem őseink hitét, — s ha megtettétek ezt a vallomást, csak úgy menjetek el a templomba is érettünk sirni, mazkirimára, kadisimával.“

Enyém az Isten! ez a zsidó törvény! ez az érzelem a törvény varázsa a mi számunkra, ez a mi fennmaradásunknak oka. „Enyém az Isten!“ ez a rendületlen ragaszkodás az ősi hithez, ez a családi boldogság minden körülmény között, ez a siron túl is örökkönélő kegyelet — ez a törvény Izraelnek.

Az őszi ünnepek zárónapján.

Itt állunk előtted irgalom Istene, s a te kegyelmed esdjük. Itt állunk fölindult kebelled teelötted minden. Öregek és ifjak, férfiak és asszonyok, a serdülő nemzedék és a védelmünk alatt álló gyermekek. Tekints le ránk a te mennyeidnek országából és lássál meg minket.

Mert a mi szavunk túlon túl gyöngé ahhoz, mintsem hogy imádság szárnyaira tudnók vele venni mindazokat az érzelmeket, amelyek ma e szentelt csarnokokban emberi kebleknek mélyén hullámszanak. Örömet és gyászt, bizodalmat és csalatkozást, reményeket és keserveket, önbizalmat és kétségbeesést, dicsekedést és panaszoakat, perzselő könnyet és elfojtott szivgyötrelmet, ujjongó tetterőt és megalázott gögöt és büszkeséget. Mindeme érzések szét vannak osztva a mi kebleinkben: óh mi Urunk! egyetlen Istenünk! ebben a te kicsiny házádban, ahány az ember, ahány a sziv, annyi a hangulat s annyi a gerjedelem. Sok nappal és sok alkony múlt el újból mifölöttünk, napfény és viharok, virágfakadás és lombhervadás, perczek, órák, és évszakok, — és mi egy esztendőnek tova-tünése után olyanok vagyunk teelötted, mint az egybegyűjtött termés, gyümölcs az élet fáján — és im! az egyiket a harmat virulóvá, mosolygó pirosra érlelte meg, mig a másik fo-nyadtan csüng alá az ágról, fejét a földnek pihenője, a sirnak nyugalma felé hajtvá le vágyón. Vándorok vagyunk mi teelötted, irgalom Atyja! ideleln a földi téreken; vándorok, akiknek közös, egyetlen czélja az örökkévalóság tenálad, a révpárt egykoron a te álmokat adó szent öledben. Bolyongunk egyik határkö-től a másikig, egyik esztendőtől a másikig. Sok

a tervünk, sok a vágyunk; s ifju fővel, fiatal szívvvel magunkhoz öleljük a nagy világot, öreg tagokkal, beteg inakkal sem igen hiszszük, hogy immáron esteledik miköröttünk. És elfelejtjük a mi hétköznapijainknak mulandó élvezetei és könnyüelméjü gondatlanságainak közepette, hogy mégis csak te vagy az, aki határt szabsz ki a mi utjainknak, hogy te vagy az, aki márról holnapig beintesz magadhoz minket. Gyermekei kedvteléshez hasonlatos minden mi epedésünk; csillogó aranyra, halomba rakott ezüstre vágyunk, s nem gondolunk reá, hogy az arany és az ezüst túlél bennünket, s tovább ragyognak mint a mi szemeink fénye. Vagyont is szerzünk lihegő izzadással, és évek során által — ha kártyavárainkat össze nem fujja a sors szele — selymet vásárolunk, bársonyt keresünk, hogy betakarjuk vele a testünket, a tagjainkat: és nem vesszük észre, hogy a mint több a selyem, több a bársony, az arcunknak selyme fakultabb lesz, és álmatlan éjszakán a patyolat vánkos is kőpárnává lészen hervadó testünk nyughatatlan hányódásai alatt. Ám ma lecsöndesül egy napra kebleink mélyén a mulandóság után való izgalom; ám ma vándorlásunk közben számadásra gyűlünk össze a te, veséketfürkésző tekinteted előtt. Sőhaj ébred az ajakunkon, és imával a szivben, könnyvel a szemben ismerjük meg teelőtted, hogy mindany-

nyian a te kezedben vagyunk, és hogy sem-
mink sincsen állandóságban e földön. Hiszen
nem múltot nap a tovatűnt esztendőben, a
melyben te nem tanítottál volna meg bennün-
ket erre! Király és koldus egyenlő teelőtted,
s a bibor alá csakugy belészökik a gyilkoló tör
haláltosztva, amint éhezve roskad össze fagyos
téli éjszakán utcasarkon a hazátalan éhező.
Fölemeltél és összetörtél! Sebet osztottál és
könnyet törültél! vagyont és jólétet adtál, és
vagyont és jólétet vettél el! Vegyesen kaszál-
tál rendet a sorainkban: fiatal sarjút és érett
kalászt, pattanó bimbót és hervadó liliomot
együtt! Anyáknak fájdalmat szereztél, amikor
gyermekeket, lelkükhöz nőtt magzatjukat kérted
tőlük vissza — gyermektől elvetted a kenyér-
kereső édes apát, avagy a hűséges édes anyát
és sirásra, jajgatásra változtattad örömeik teljét.

מי בקצו ומי לא בקצו Emlékezünk... s rit-
kitott sorainkat látva, a halálsejtelmek imá-
ját mormogjuk babonás félelemmel; igen . . .
igen. . . úgy volt: az egyik életerős volt, duz-
zadt ereiben a lobogó vér, és morzsa szaladt a
kerék alá: egy évtől a másikig a porba feküdt
mélyen a föld alá. מי במים ומי באש Kinosan
küzdve az elemekkel halt meg egy kedves sze-
retett drágánk; a tűzbe veszve égett el az, a
kinek életéért odaadtuk volna a saját vérünk

hullását, hogy megmenthessük ; **מי ברעב** kinek a családja éhezik, s kenyeret nélkülöz ? **מי בצמא** ki eped a vigasztalódás gileádi balzsama után reménytelen ; **מי ינוה** ki vágyik édes pihenőre lelki és testi gondok után **ומי ינוע** és ki nem tud megnyugodni kárhozottan folyton ? **מי יעני** ki lett szegénynyé hirtelen ? **ומי יעשר** és ki gazdaggá, becsültté, tiszteltté váratlanul ? **מי ישפל ומי ירום** Mélység és magasság, örvény és emelkedés, a tieid, óh Isten ! És mi érezzük a mi gyarló esendőségünket és forrongó ima kél rebegő ajkainkon : előtted nincsen színlelés, nincsen gőg és dölýf, kegyelmes Istenünk ! (Jób 8. 9.) **כי תמול** mivelhogy tegnapról valók vagyunk, és mit sem tudunk és napjaink e földön árnyék. Tudjuk, hogy reánk lehelsz, és mint a pára oszlik az örömünk. **אבינו מלכנו חדש עלינו שנה טובה** Óh deríts hát ránk egy boldog új esztendőt ! Kimélj meg benne gondtól, gyötrelemtől, bútól ! Tartsd távol családjainktól a siralmat, a gyászt, a sirok sötét mélységeit, betegséget, a halál rémségeit ! Adj békét, egyetértést, lelkesedő szent szerelmet községünkbe. **אל תשליכנו** Ne taszítsa **מלפניך ורוח קדשך אל תקה ממנ**

el magadtól minket, ne vedd el tőlünk a te szellemed teljét! אל תשליכינו לעת זקנה Ne dobj el minket magadtól: ha ernyed erőnk, a megkisértés napjaiban ne hagyj el bennünket sohasem! Fejünket öledbe bizalommal hajtjuk most — és akkoron is, ha innen elmegyünk, és szemünket majdan örök pihenőre zárjuk. Ámen!

A Kaddis ima.

Nagy fontossággal bíró ima a „Kaddis” a héber lithurgiában, amelyet az istentisztelet egyes összefüggő részeinek végén, a tóratanulmány vagy tóraelőadás befejezésével mondanak; de különösen ismeretes, mint az árvák imája a halott szülőknek lelkiüdvösségéért. A név: „Kaddis” = szent, arameus eredetű és a tal-mud utáni korszakból való. Hat különféle fajta van ennek az imának, — mi ezen a helyen csak a temetési Kaddis és az árvák Kaddis imájáról akarunk néhány tájékoztató szót szólni.

A temetés után mondandó Kaddis tartalma: Isten nagy nevének dicsőítése, a feltámadás hitének hangoztatása, az igaz isteneszmék győzelmébe vetett reménység.

Az árvák „Kaddis“ imája is ezeket a gondolatokat fejezi ki. Mindkét imádságot a leg-súlyosabb csapással sújtott emberek mondják, amely intézkedésben kifejezésre jut az az irány-
elv, „hogya szerencsétlenség idejében épugy kell Istent dicsőítenünk, mint a boldogság nap-
jaiban.“ Arra tanít, hogy a megkisértések ke-
serőségeiben bizalommal és hittel tekintsünk fel Istenünkhöz, az isteni gondviselésben perczig se kételkedjünk, és hogy magunkat kifürkészhetetlen akarátának zúgolódás nélkül alá vessük. Dogmatikai értelemben: hogy a feltámadás és a világ megújulásának tanában fájdalunkban vigaszt keressünk, és hogy eme messianikus időszaknak mihamarabbi bekövetke-
zéséért imádkozzunk. Mindkét imának alapesz-
méje: a halottak lelkiüdvének előmozdítása az ima által. A mystikus gondolatirányzattól el-
tekintve, a talmudi tanítás szerint az isteni világhatalomban való rendületlen hit, az isteni világhatalom megszentelése jut kifejezésre e fo-
hászokban, ama tanítás értelmében, hogy „aki istenfélő gyermekeket hagy hátra, az nem halt meg, mert ha gyermekei élnek, ő is él.“
(Taanith: **מה זרעו בהיים אף הוא בהיים.**)

A Kaddisima tulnyomóan arameus nyelven van írva; az aram nyelv volt ugyanis Paläs-
tina zsidó lakosainak népnyelve a második zsidó állami élet idejében, és még jóval ez-

utáni időkben is. Egyes héber mondatok azért mégis előfordulnak a „Kaddis“-ban.

A sephard zsidók kaddis imája még a következő hozzátétellel bir, amelyet halotti ünnepkor mi is mondani szoktunk:

„Imádkozunk Izráelért, az igazakért, valamiképen mindenkiért, aki elhagyta ezt a földi világot, — hogy mennyei békesség és a túlvilági életben való gyönyörűség legyen az ő osztályrészük, hogy irgalmat és kegyelmet nyerjenek minden, az égnek és földnek hatalmas Urától.“

Csak fiugyermek van kötelezve, elhalt szüleiért kaddis imát mondani: és pedig: 1. a halálozási naptól számítva tizenegy hónapig minden istentiszteletnél. A tizenegy hónap leltének utolsóelőtti napján mondja el utoljára az imát. 2. Évforduló napján: (héber időszámítás szerint) az évforduló előestéjén, az évforduló reggeli imájánál és mincha imájánál, (az esti imánál már nem) mindenkor nyilvános istentiszteletnél.

A Kaddis ima magyar fordítása.

Magasztaltassék és szenteltessék meg az Ő (Isten) nagy neve a világban, amelyet Ő teremtetett akarata szerint. És terjessze ki az ő uralmát a ti éltetekben és a ti napjaitokban, és Izráel egész házának életében, és a közeli időben — és mondjátok erre: Ámen!

Dicsértessék az ő nagy neve mindörökről — mindörökre!

Dicsértessék és dicsőítessék, magasztaltassék és fölemeltessék, hódolattal emlegetessék, dalba foglaltassék, áldassék és szenteltessék meg a Szentségesnek neve — dicsértessék minden áldáson és minden éneken és minden dicsőítésen és minden vigasztaláson felül, a melyeket elmondanak ezen a földön, — és mondjátok erre: Ámen!

Óh fogadd el kegyelemben és irgalomban a mi imádságunkat!

Egész Izráel imája és könyörgése jusson kegyelemben az égi Atya elé — és mondjátok erre: Ámen!

Dicsértessék Istennek neve mostantól fogva mindörökre!

Békének telje szálljon az égből mifölénk és egész Izráel fölé — és mondjátok erre: Ámen!

A ki szerzi a békét az ő magasságaiban, az szerezzen békét és nyugodalmat minékünk és egész Izráelnek — és erre mondjátok: Ámen!

Kaddis-ima.

יְתַנְּדֵל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי-
בְּרָא כְרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ בְּחַיִּיכוֹן
וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעָגְלָא
וּבְזִמְנ קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן :
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי
עָלְמָיָא.

יְתַבְּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא
וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא, לְעָלְא (בְּעֵשִׂי"ת וּלְעָלְא) מִן כָּל בִּרְכָתָא
וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְּאֲמִירָן בְּעָלְמָא
וְאָמְרוּ אָמֵן :

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן-שְׁמָיָא, וְחַיִּים עָלֵינוּ
וְעַל-כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן :
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן :

A Kaddis ima jelentőségéről.

Ősrégi imádság a Kaddis, már a második, harmadik és negyedik évszázad tanítói, bölcsei előtt ismeretes. Eredetét a monda az első évszázad nagy tanítóira: R. Jochanan b. Zakkai és R. Akibára vezeti vissza. A Tana debe Elia című könyv származtatja reánk azt a regét, hogy Rabbi Akiba egy éjjeli látományban azt az utasítást nyerte, hogy egy árvagyermeket tanítson meg a kaddis imára, mivel annak elhalt atyja nem tud fia imája nélkül nyugodtan pihenni a sirban. Oly nagy fontosságot tulajdonítottak apáink ez imának, hogy azt tartották, a rossz végzetet is el lehet háritani vele (Sabbath 119.) és a 2. században élt R. Joszé azt regéli, hogy a kaddis responsum eme része: „Dicsértessék az ő nagy neve mindörökről - mindörökre!” Jeruzsalem egy romtörmelékéből hangzott feléje vigasztaló szózatképen. (Berachoth 3.) Nemzedékek tűntek és új nemzedékek jöttek, és évszázadokon által mindég ezzel az imával siratták el az elárvult gyermekek a legkedvesebbet a földön: a szülői szívet. Gagyogó gyermekajkak, amidőn védtelenül maradtak, és Isten akaratába való megnyugvást hirdettek ez igékkel. Ifjak, akik vérpadon látták elvérezni hitükhöz ragaszkodó apjukat, anyjukat. És még a sirhoz közel

álló aggastyán elfáradt szívében is aranyos gyermekkori álmok merültek föl a könnyeknek fátyolán által, ha évfordulón ez az ima fölcsendült ajakán. Nem szivettépő keservet fejez ki a kaddis, nem tépi föl a keblet marczangoló fájdalommal, — megnyugvásra int, vigasztal, balzsamot önt a nyitott sebre. Emberek hatalma ellen föl lehet lázadni, ökölbe szoríthatod a kezedet és bosszút esküdhetsz halandó ember! ha valaki megbántott — de ha Isten elveszi tőled legdrágább kincsedet, akkor hiába lázadsz föl, és könnyen vinne elkeseredésed istenkáromlásra, — a kaddis ima a megtörés önvallomását adja ajkaidra, hogy por vagy te és hogy lássad be a csapások idejében is, hogy egyedül a te Istened az, aki fölötte áll minden dicséretnek, zengő éneknek és vigasztalásnak, hogy ő az, aki ad, de ő az, aki el is vesz — és azért „dicsértessék és magasztaltassék az ő nagy neve: Jisgaddal wejiskaddas s'me rabbo!”

A Kaddis átírása.

Jiszgaddal wejiszkaddas s'me rabbo, beolmo diwro chirusze w'jamlich mal'chusze, bechajechon uw'jomechon uw'chaje d'chol bész jiszroél, baágolo uwizman koriw; w'imru: Amen!

Jiszborach w'jistabach w'jiszpoar w'jiszroman, w'jisznasze, w'jiszhadar w'jiszále w'jiszhallol s'me d'kudso, b'rich hu, l'e'lo (ul'e'lo) min kol birchoszo w'siroszo tusb'choszo w'nechomoszo, daámiron b'olmo, w'imru: Amen!

J'he' s'lomo rabbo min semajo w'chajim olenu w'al kol jiszroél, w'imru: Amen!

Osze solom bimromov, hu jaásze solom, olenu w'al kol jiszroél, w'imru: Amen!

II.

Évforduló.

Ezért sirok én, szemem-
ből vizpatakok önlének, mert
távol van éntőlem a vigasz-
taló' lelkemnek visszaadója . . .
Arva lettünk és nincs többé
édes atyánk anyánk is
nyugszik csöndesen. . . (Écha.)

Évforduló.

Emlékezés az évfordulón az elhalt szülőkre.

A legkegyeletesebb, a legszentebb szokás Izraelben, hogy ama szomoru napnak fordulását, amelyen Isten tőlünk drága szüleinket elszólította, évről - évre gyászban üljük meg otthonunkban is, a nyilvános istentiszteleten is.

Az illető napnak előestéjén egy lelkimészt gyujtunk meg (olajoskorsócskát vagy viaszgyertyát), amelynek másnap délutánig kell égni. Ugyancsak az évforduló napnak előestéjén nyilvános istentiszteletet (Minjan) kell fölkeresni, hogy 10 felnőtt férfi jelenlétében a kaddis imát elmondhassuk. Másnap a reggeli istentiszteleten résztveszünk, és azután (szombat, ünnepnap és ujhold kivételével) felkeressük kedveseink sirját.

Jámbor szokás még ezen a napon bőjtöt tartani (ugyancsak az említett napok kivételével) és szegényeket alamizsnával támogatni.

Az évfordulót a zsidó időszámítás szerint üljük meg. Hogy a polgári időszámítás melyik napjára esik az évforduló, arra nézve fölvilágosítást nyújt a zsidó naptár, vagy pedig kiszámítatjuk 50 évre az évforduló napot, amelyhez külön táblák szolgálnak.

Az évforduló kiszámításánál a következőkre kell különösen figyelni:

Ha az atya vagy anya közönséges év Ádár havában halt meg, és a következő év szökőév, akkor a szökőév első Ádár havában kell megülni az évforduló napot. Ha a halálozás egy szökőév első Ádár havában történt, akkor az évfordulót ugyancsak mindég az első Ádár hónapban kell megtartani. (Szökőévben két Ádár hónap van.) Ha pedig a halálozás második Ádár havában történt, akkor szökőévben az évforduló második Ádárban, közönséges évben első Ádárban tartandó meg.

Ha a halálozás Kislev vagy Sebáth hónapjának ujhold napján történt, olyan évben, amelyben e hónapnak csak egy rós-chódes (ujhold) napja volt, akkor olyan évben, amelyben az említett hónapoknak két rós-chódes napjuk van — az évforduló az első napon tartandó. Ha azonban a halálozás rós-chódes második napján történt, akkor egy olyan későbbi évben, amelyben az illető hónapnak csak egy

rós-chódes napja van — az évforduló ezen az ujholdnapon tartatik meg.

A ki nem tudja, hogy melyik napra esik évfordulója, az maga határozzon meg magának egy napot, és üljön meg ezt az előírt hagyományos módon évforduló gyanánt. Ezt a napot azonban megváltoztatni később többé nem szabad.

Csak a gyermekek, fiúk és leányok vannak kötelezve elhalt szüleik emlékére évforduló napot tartani, de azért nincs eltiltva más hozzátartozók emlékére is lelki mécs gyújtása.

Gyász.

Apa halálozási napjának évfordulóján.

Örökre borús és fájdalmas hangulatával ismét elérkezett az a nap, amelyen elhagyott engem édes jó atyám. Akármennyi idő fog elmulni fölöttem, akárhogyan fogja kísértő csapásokkal szívemet megedzeni a földi harc és szenvedés, — ezen a napon Istenem! Uram! mindenkoron könnyekkel fog megtelni az én szemem, amint ma is forrón égeti arczomat emlékezésrehívó könnyem, és áhitatos imával

előbed lépni mindég ezen a nekem szent
pon, még akkor is majd, ha életem alkonyán
engem is csak néhány lépés fog elválasztani
a sirtól, — amiképen ma megjelenek előtted
sóhajaimmal, és fölpanaszlom az én mélységes
sebemnek fájdalmas ujrásajogását. Elöttem ég
a lelki mécs — halovány lángja elvezet a
multba, és bevilágít boldog gyermekidőmek
ködös homályába. Rajokban suhantak felettem
a napok, gondtalan pajzánsággal derűs életet
éltem, — gyermekes vágyaim teljesedése miatt,
amiket a holnap ígért, magam is epedve ki-
vántam az időnek visszafordulását, óh milyen
szívesen adnám oda életem sok hiu örömeit,
ha újra mellettem láthatnám édes atyámat, ha
ujra fejemen érezhetném áldó kezeit, ha újra
hallhatnám intő szavait, ha nem kellene ennél
a csöndes mécsesnél állanom, és gyászos lobo-
gásából azt olvasnom, hogy a kar, amely éret-
tem fáradott és küzködött: hervad a sirban,
az ajk, amelynek bölcsesége egykoron intett
és gyermekének nevezett: elnémult örökre, a
szív, amely érettem dobogott: porlad a hant
alatt — és én nélküle járok a földi utakon.
Nincsen mellettem édes atyám, hogy tanúságot
tehetnék neki az én végtelen hálámról és sze-
retetemről irányában — hiszen ezredrészét sem
fizethetném sohasem vissza az ő jótéteményei-
nek és hűségének velem szemben, de legalább

elmondhatnám neki, hogy a lelkemben eleven hozzá az én gyermeki hű szerelmem. Csupán hideg sirhalmát kereshetem fel, csakis a néma sirkövet ölelhetem át, amelyről felém ragyog az ő tiszta nevének arany sugarzása, és forró könnyeimmel öntözve a felelni nem tudó röögöt, — a hit sejtelve magával ragad abba a derűsebb és jobb világba, ahova betért az ő megdicsőült szelleme: az igazak és a jámborok közé, és hiszem azt, hogy ő lát engem, amint tisztelve szeretem, rajongva becsülöm az ő emlékezetét, és rágondolok mindég az én földi küzdelmeimben. Komoly nagyon az élet ide-lenn a csillagok alatt. Nincs benne pihenés, mint odalenn a sirban, nincs benne nyugalom, mint az elmulás honában. Boldogok azok, akik együtt és közös erővel vihetik az élet jármát, boldog az a család, amelyben apa és gyermek egymás szemeibe nézhetnek. Könnyebbek a terhek, mert bizalomra int az egyik, ha elcsügged a másik; nagyobb az öröm is, ha közös az öröm; kisebb a bánat és kevesebb a gond, ha ketten viselik. Ujul ma szívem mélyén a bánat, mert ezen a napon szakadt meg köztem és édes jó atyám között a földi láncz, — őneki üdvösség, hogy tiszta szívvvel pihenhet a sirban, de énnekem keserűség nélküle élnem. Sötétre van jegyezve, gyászosra van fölírva nékem ez a nap az évnek napjai kö-

zött: emlékszem arra a siralomra, amely egykor ezen a napon házunkban fölhangozott: évfordulója annak, hogy árván hagyta gyermekeit, és sirba tettük a legnemesebb szívet. Óh hallgassad meg én Istenem! imádságomat, amelylyel lelki üdvét hívom édes atyámnak! adj neki békés nyugovót odalenn a sirban, lelkének örök ragyogást és üdvösséget a te községedben, az igazak lelkei között. Add, hogy az ő szelleme kísérjen engem minden tetteimben, hogy az ő tisztaságos, becsületes, mocsoktalan nevének árnyéka alatt boldog legyen életem folyása az emberek törekvései között. Vigasztalj meg engem bánatomban, hogy meg tudjak felelni kötelességeimnek! Édes atyám nevével ajkamon, édes atyám drága emlékével a szívemben akarok élni, siromnak nyiltáig! Ámen!

Anya halálozási napjának évfordulóján.

Fölelevenedik előttem édes jó anyámnak emléke a mai szomorú napon, hatalmas Isten! Magam előtt látom kedves alakját, ajkának édes csókját mintha most is érezném még ajkamon! Az én elvesztett boldogságomat siratom ezen az órán. Siratom máskor is, siratom sokszor, óh mert a gyermek szívének nem

kell ébresztő, nem kell megrázó erő, hogy oda az édes anyának szent emléke ellátogasson, örökké él benne a drága kép, és nem mulik nap, hogy rá ne gondoljak, — ám a mai nappal ismét egy év merült alá az örökkévalóságba ama mélyen fájdalmas esemény idejétől számítva, amióta nincsen édes anyám. S ezen a bánattól szent napon ismét fölébred bennem a közönségesnél és a megszokottnál sokkalta hatalmasabb erővel mind az a lelki gyötrellem, amelyet akkor szenvedtem át, amikor a halálnak kegyetlen keze egy oltárt, a szeretetnek és hűségnek oltárát rombolta előttem széjjel: elragadva tőlem édes anyámat. Időnek mulandósága, évszakok változása, események forgandósága — jól tudom, Uram! Istenem! — a legmélyebb, legvértőbb sebet is beheggeszti, a te irgalmad olyannak teremté az esendő emberi szívet, hogy vigasztalódni tudjon annak elvesztésén, ami örökké visszahozhatatlan: a vad fájdalmat a tűnő idő áhitatosan íhlett borongássá változtatja át; — óh ha nem így volna, túlélhetné-e a hűséges gyermek anyja halálát?! — de jönnek napok a csapások leg-súlyosabbjával megkisértett halandó számára, amikor minden gondolat és minden érzelem, minden sejtelem és minden vágyakozás csak egy emlék felé vezet: azt látja maga előtt a gyermeki lélek, akit eleven karokkal többé

ölelni sohasem fog tudni, arról álmodik az elhagyott kebel, aki őt ezen a földön a legjobban szerette. Szomorú lelki mécses! amelyet meggyújtottam édes anyámnak szent emlékére, szívemet marczangolód gyászos lobogásoddal! Arra gondolok, hogy élt és dobogott valaha egy énhozzám hűséges szív, amelyhez hasonlót szeretetben, gondosságban, jóságban hasonlót soha többé, sehol többé nem találok. Hiszen szeretnek engem mások is, családom minden egyes tagja gyöngédséggel vesz körül, — óh de ki az, aki végtelen odaadásában úgy tudna engem szeretni, mint édes anyám szeretett? Ha rá emlékezem: gyermek vagyok újra, és érzem újra karjának szoros ölelését, amelylyel minden balsors ellen meg akart engem védelmezni. Van a világon sok édesmosolygású szem, van a földön sok nyájasvonású arc, halottam én is már sok gyöngéd szót, amely engem dédelgetett: atya a gyermekét, gyermek a szülőjét, testvér a testvért, férj a hitvest hiven szereti, — mégis: anyám hűséges szemeinél hivebb nem örködött még sohasem feltem, anyámnak karjainál igazabban nem ölelhet más kar, mióta anyám ajka elnémult örökre, gyöngédebben nem szólított soha senki meg, — anyám! én édes jó anyám! halljad meg gyermeked siró szavát ezen a bánatos emlékező napon, amelyen nékem egyetlen egyszer,

de akkor, amióta csak élek, a fájdalmak legnagyobbikát okoztad távozásoddal. Tekints le rám a fényesség honából, és lássad meg, hogy gyermeked téged soha el nem felejt, és irántad még a siron túl is él szívében a hála sok jószágodért, velem való sok fáradságodért. Könyörögj érettem édes anyám! az Úrnak zsá-molya előtt, hogy a te tiszta, hogy a te nemes, hogy a te istenfélő, hogy a te engedelkeny, hogy a te szelid, hogy a te kedves lényedhez legyek én a te gyermeked hasonló, és hogy áldása legyek családomnak, mint amiképpen áldása voltál te is hajlékodnak, téged forrón szerető családonak.

Hozzád pedig kegyelemnek Istene! azért könyörgök, hogy nyugasztald békességben lenni a sirban édes anyámnak haló porait. Lelkének szerezz üdvösséget a mennyeknek országában, adj neki helyet a te legkedvesebb angyalaidnak sorában — hallgassad meg az én emlékező imádságomat irgalomban. Ámen.

Ima a temetőben.

Sirok látogatása alkalmával.

Megilletődve, áhitatos hangulattal jövök erre a csendes helyre, ahol az örök élet szelleme leng a sirok fölött. Mulandó, enyészetes és máról-holnapig való a mi vergődő küzkö-

désünk, a mi balgatag reménykedésünk oda-
kűnn a földi lét zajában — ez itt a czél, ez
itt a végső megállóhely, ez itt a békességnek
ihlett és áldott földje, itt nincsen változás, nin-
csenek álmok és nincsenek csalatkozások. Ez
itt a biztos révpart, amelyen kikötünk mind-
annyian, minden utjaink ide vezetnek minket,
halandó embereket. Törött evezőkkel-e, élet-
untan és vágyva az igaz pihenőre-e, avagy
duzzadó vitorlákkal, örömek teljén, az ifjuság
verőfényes napjaiban, merülő csónakkal-e, a
melyet a sors viharja szirthez csapott, avagy
a vágyak szárnyaló repülésével, váratlan mó-
don futunk-e be a révbe? egyedül te tudod
életnek és halálnak hatalmas Istene! aki ha-
tárt szabsz a mi földi pályafutásunknak, és ha
elégnek ítélted a mi örömeinket, avagy a mi
szenvédéseinket, beintesz magadhoz minket.
Mi is az ember teelőtted Istenem? olyan, mint
a lomb a fákon, tavasszal üde és életnedvvel
van tele, ősszel aszott és hervatag, és a porba
hull és a szellő elviszi nyomtalanul. Terveink
olyanok, mint a vizi póknak a sás fölé rakott
hálószővedéke, — elsőpri a legelső habfutamlás
és újra elülről kezdi el botor reménynyel a
munkát, — amiglen aztán egy valamivel na-
gyobb hullám eltemeti a művet mesterével
együtt. Mind a mi büszke műveink, mind a
mi megszeretett kincseink, amiket a lelkünk

idelenn szeret, és amikért önmagát emészttve harczokat vív: elmulnak rólunk, és mi elenyészünk és nem visszük magunkkal le a sirba őket. Széthull a testünk, kialszik a szemünk világa, porlad a szivünk, és leszünk: por és semmiség.

Minden életnek Ura és Istene! itt a sirok fölött állva, ismerem be esendő, gyarló lényemet teelőttem. Rajtam is elrobog majd az idő — és leszálok én is majd a nyugodalmas hantok alá. Sokszoron nagyon is szeretem én a földi életet, és gyönyörűségek kergetésében megfeledkezem rólad, és vétkezem ellened. Bocsásd meg, hogy többet törődtem a mulandóval, mint az örökkévalóval. Hiszen te adtad belém azt a ragaszkodást a lét javaihoz, amely — amíg fölöttem az ifjuság napja világít — gyakran könnyelművé teszi a lelkemet. Hiszen bőven és fájdalmasan fizetek én az én kedvteléseim örömeiért. Az idő szállásával, a csalatkozásaim keserűségével, árva elhagyottságommal, könnyeim pergésével rovom le tartozásomat. Te tudod Istenem! hogy milyen nagy drágaságom nyugszik énnekem ebben a temetőben. Te hallod az én imádságomat, és érted azt, hogy az én váltságdíjam a szivem vére, az én örökös gyászom. Kedveseim (apám, anyám, testvérem, férjem, gyermekem) nyugszanak odalenn a sirban — és azért úgy sincsen én-

nekem teljes örömem ezen a földön. Eljöttem fölkeresni pihenőhelyüket, hogy imádkozzam előtted lelki üdvükért. Eljöttem sirhantjukhoz, hogy mennyei otthonukból letekintsenek én reám. Eljöttem hitet szivni a szivembe: hogy a lélek nem hal meg sohasem, hanem fölszáll tehozzád megtisztulva, bűnöktől menten. A szeretet sem enyészik el sohasem, a földön él a gyászoló szívében, a sirból elröpül hozzád a lélek szárnyain, imádkozni a földi kedvesekért. Ezzel a szeretettel, ezért a szeretetért állok itt töredelmes búbánattal Istenem! adj békességes pihenőt a sirokban nyugovóknak, küldj vigaszt a sirok előtt imádkozóknak. Úgy legyen a te szent akaratod. Ámen.

Ima a sirok előtt.

(Menucho nechonó.)

Békés pihenő van a dicsőségnek árnyékában, a szentek és a tiszták között, akik mennyei derűben ragyognak odaát az örök honban, a csillagok fölött. A bűnbocsánat illatos virága terem ottan a vétkesek számára, messze van a bűn, és közel van az üdvösség ottan. Irgalom és kegyelem van az Uristennél, örök az élet nála. A mi jámbor atyáinknak és édes anyáinknak, a hűséges férjeknek és szerető hitveseknek, a kedves fivéreknek és

gyöngéd nővéreknek, a jóságos fiu és leánygyermekeknek és szeretett rokonoknak, akiknek lelki üdvéért árvánhagyottak zokognak idelenn a földön: jusson boldog osztályrész a fényességben, mind, akik betértek apáinkhoz, pihenjenek édesen, Istennek szelleme vezesse őket üdvösségben! Istennek kegyelme örködjék fölöttük, az isteni irgalom fődözzé őket védő szárnyaival, hogy örömet lássanak az Úrban! Lengjen mennyei útjaikon béke, fekvőhelyük fölött virrasztást tartson a béke, amint meg vagyons irva: „A béke jön, és nyugalomban alszik fekhelyén örökre, aki egyenességben járt.“ Hadd nyugodjanak hát minden békességben a sirban. Ámen.

Örök életben leszen annak része, aki Istennek tetszően élt a földön, és méltónak találtatott Izrael nevének hordozására, mivel így vagyons megírva: „Ha a nép igazságos és jámbor, akkoron birtokba veszi az örökkévalóság országát.“ Üdv annak, aki törekszik az Isten igéjére, teremője kedve szerint cselekszik, nevének jó hirneve gyarapszik, és áldott emlékel száll a sirba; reája illő a bölcssek szava „Többet ér a jó hirnév a drága és illatos olajnál, és jobb a halálnak napja, mint a születésé.“ Tökéletességre törekedj, és tudjad meg, hogy az igazak jutalma nem marad el a túlvilágon. Ámen.

Apa sirján.

Árva gyermeked van itt, édes jó atyám
sírod előtt — óh hallod-e lenn a te örök pihené-
sedben leányod (fiad) utánad epedő zokogását?!
Eljöttem hozzád hűséges szívvvel, a lelkem tele
van a te drága emlékeddel. Mióta elhagytál
engem, annyira egyedül vagyok! mióta nem
látalak téged, annyit szenvedek. Hiszen a te
húsod és a te véred vagyok én, és utánad sírok
életem fogytaig mindig. Nem aggódol-e a siron
tul én utánam? nem félted-e a földi bajoktól
gyermekedet haló porodban is, amint érettem
áldoztad fel életedben a karjaidnak erejét, és
érettem fáradtál mindig, lankadást nem ismerő
buzgalommal, amint őrt állottál énfelettem hű-
séges örökdéssel, hogy megvédjél minden gond-
tól és borútól engemet? Gyermeki szívem azt
súgja nékem: hogy te látsz engemet onnan a
megdicőültek magasságos országából, hogy te
nem veszed le rólam védő karodat sohasem.
Azért jöttem el hozzád ma is, elmondani néked,
e néma kő előtt, az én sorsomnak fordulását,
számot adni tenéked a tetteimről, amint egy-
koron régen bizalommal kerestem fel minden
örömemben és minden bánatomban a te jósa-
gos szivedet, és örültem annak, ha helyeselted
szándékaimat, és okultam rajta, ha megfedtél
engem. Óh mennyire szeretném ma is hallani

— még a dorgáló szavadat is, csak közelemben lennél! hogy szivnám magamba intéseidet, ha (fiadnak) leányodnak nevezhetnél újra! atyám! én édes jó atyám! sirod előtt kérlek, tekints le reám szeretettel! Ha vétettem valaha ellened életedben, ha tiszteletlenséggel, közönnyel vagy hálátlansággal bántottalak valaha, imádkozzál érettem az Úr zsámolya előtt — mert te ugyanis megbocsátasz énnékem, mert te annyira szeretted engem! Napokat és éjszakákat kellene édes atyám! sirhantod előtt töltenem, ha el akarnám mondani néked, hogy hányszor zokogtam utánad bajaimban, hogy hányszor kívántam segítségül a te oltalmadat gondjaimban, hogy mennyi baj keresett fel halálod óta, hogy mi az, ami most is nyomja keblemet, — te látod az én árva lényemet, te ismered ugyanis bajaimat, légy hát az én közbenjáróm Istenem előtt, hogy könnyörüljön rajtam. A te jámbor nemes és istenfélő életednek érdeme tudassék be az én javamra a mennyei irgalmas bíró előtt, és legyen mentségem a gondok idején. Szent vagy te édes atyám! gyermeked előtt, hiszen mindenemet tenéked köszönhetem. Szent a te emlékezeted énelőttem, mert jónak és hívnek és szeretőnek láttalak én mindég. Majd egykoron, ha int majd nekem is az óra — újra öledbe borulok, és sirva mondom majd el neked a mennyei viszontlátás derűjében szin-

ről-szinre, hogy milyen nehéz volt az élet nélküled idelenn. Addig pedig hadd imádkozzam értetted őszinte lélekkel az Ur előtt.

Én Istenem: adj az én édes atyám nyugvó tetemének csöndes és békés pihenőt. Álmaid ne zavarja a sirban lenni a gyermekéért való gond, megdicsőült lelkét vedd a te mennyei oltalmadba, hogy távol a földi zajtól, a jámborok és az igazak jutalma legyen az ő osztályrésze. Ámen.

Anya sirján.

Anyám! én édes jó anyám! miért hagytál el engemet?! magam előtt látom megtörött szemedet, azokat a jóságos, édes szemeket, amelyekhez hasonló nincsen az egész földön; hallok sóhajtó szavadat, amelylyel halálos ágyadon megáldottál engemet, érzem hűlő ajakadnak utolsó csókját újra csókodra szomjas ajkamon, szivembe nyilal újból a tépő kin, amidőn sikoltva borultam ágyad fölé, és alélva tudtam meg lezárult szemedről, dobogni megszűnt szivedről, ellankadt kezedről, hideg ajakadról, amelybe lelket többé nem tudott lehelni ajakam — hogy nincs többé édes anyám, hogy árva lettem én. Mindezt a végtelen fájdalmat újra átszenvedem mostan itten sirhantod felett, ahová eljöttem imádkozni érted, és védelmet

kérni tőled. Ez a kis darab föld egy egész elvesztett mennyországot rejt magában az én számomra; ehhez a kis darab földhöz hozzá van nőve a szívem, és messze földről is elzarándokolnék ide, fáradalmas úton, betegen is, amíg csak élek. Sehol a nagy világon — tudom — hogy meg nem értenek engem úgy, mint ahogy itten megértesz engem te, én édes jó anyám! sehol a kerek földön nem tudok úgy panaszkodni, mint itten, a te nyugvóhelyeden, én egyetlen elvesztett üdvösségem! a te halott szívednek közelében édes jó anyám! erősödöm a kisértésnek, a bánatnak idején! mert a te halott szíved jobban meghallgat engem, mint minden élő szív a földön! Hallgasd meg leányod hálaszavát, amidőn forró és epedő könnyek között köszönöm neked, amit velem életedben tettél: szerettél, ápoltál, neveltél és védelmeztél te édes, te drága, te egyetlenem! Keserű könnyeket hullattál értem, ha fájdalom ért, nevető boldogsággal voltál boldog velem, ha vólnak láttál engem. Mardos a kétség, úgy éget, édes anyácskám! talán nem is tudtalak életedben elegendően megbecsülni? talán meg is bántottalak valaha téged — téged én szentem, édesem, üdvösségem?! Könyyeimmal akarom akkor lemosni az én nagy bűnömet. Óh miért nem maradtál mellettem, hogy megtudnám mutatni bűnbánásomat?!

De te nem haragszol énreám, a te hűséges leányodra — amint hiszen sohasem tudtál énreám igazán haragudni életedben sem. Te könyörögsz énérettem Isten előtt! hogy pótolja nekem azt, amit egyedül Isten tud a védelmével pótolni: az édes anyát. Fogadom előtted, e szent ereklye: sirhalmod előtt, hogy emlékedet tisztelni fogom mindég életem végéig; hogy soha — soha el nem feledlek; hogy olyan akarok lenni, amilyen életedben te voltál: hűséges, tisztalelkű, jámbor, igaz és nemeskeblű, tudom, hogy erre neveltél, amig neveltél, erre oktattál, amig oktattál, ilyennek szeretted, amig szeretted. Legyen csöndes a pihenőd a sírban, neved és emléked élni fog szívemben itt lenni a földön addig — amig időmnek jöttén új sír nyílik majd a temető kertjében, s abban a sírban én nyugszom majd. A sírba is a te neveddel szállok majd, édes anyám!

Istenem! Istenem! légy irgalmas az én édes jó anyámhoz! Imádkozom előtted lelkének nyugalmaért! Angyalaidnak legszelidebbike volt az én édes anyám, vedd őt a közeledbe — hallgassad meg könyörgő szavamat. Ámen.

Gyermek sírján.

Édes kis gyermekem! Istenem nem engedte meg énnekem, hogy fölnevelhesselek!

nem engedte meg, hogy annál több örömet leljek benned, mint amennyit rövid életedben szereztél nekem, — keserű, bánatos lélekkel kellett tehetetlenül látnom, hogy mint tesznek téged le a földre, és veled együtt az én érted szenvedő szívemnek sok boldogságát. Elvesztettem édes szemeid nézését, amelylyel megvilágítottad az én életemet; két kicsiny karodnak ölelését, amelylyel nyakamat átölelted, ajakad kedves gyermekszavait, amelylyel édes anyádnak neveztél. Éjszaka sokszor fölriadok: azt hiszem, hogy még most is engemet hívsz és utánam sirsz, — de üres mellettem ágyam és elomlok fájdalmamban, tudva azt, hogy te a hideg sírban fekszel; nappal is sokszor kereslek — seholsem talállak. Hidd el én édes gyermekem! ha nem tartoznék szeretettel és hűséggel többi kedves gyermekeimnek, a te testvéreidnek, én magam folyton csak azt kérném Istenemtől, hogy vegyen magához engem, hogy viszontláthassalak, hogy újra szerethesselek — de int a kötelesség erőt gyűjteni, és megnyugodni az Isten akaratában. Hiszen a te gyöngé testednek talán jobb is odalenn pihenni, mint szenvedni tovább betegségéd kínjaival; ki tudja, milyen sors várakozott volna reád ebben a kegyetlen, örömetromboló életben! ? a lelkedet, a te ártatlan gyermeklelkedet tudom, hogy angyalai közé

fogadta a jóságos Isten! és én imádkozom érette a Mindenhatóhoz, hogy üdvössége legyen a mennyeknek országában. El nem feledlek sohasem, szeretni foglak mindég, én édes, drága gyermekem, a sírban is mindenem. Utánad jövök egykor, és leszek újra a te édes anyád! Addigra a védelmedbe ajánlom magamat és a családomat kegyelmes Istenem! Ámen.

Fiú vagy leány sírján.

Édes jó fiam! (leányom) olyan tüzelő bánattal égeti egész valómat, hogy énnekem nélkülöd kell járnom ezen a földön. Minden reménységemet, minden örömemet magaddal vitted sírodba. És én, a te megtörött anyád, hiába szólitom szívembe vésett nevedet, te nem felelsz nekem többé, te nem biztatsz engem többé boldog jövőddel, életem alkonya sivár és elhagyott leszen, mert nem fogok a te fiatal, erős karodra támaszkodhatni, mert hiányozni fogsz énnekem, hogy megédesítsed napjaim végét, amint most is, amint mindég hiányzol nekem lépten-nyomon. Hirtelen, váratlanul borúlt el fölöttem az ég, még ma sem tudok belenyugodni abba a rettentő gondolatba, hogy te, az életerős, te a ragyogószemű, álmodó ifju gyermek, aki előtt az egész nagy világ nyitva állott, és akit számtalan üdvös-

széggel kecsegtetett a jelen és a jövő, —
hogy te édes gyermekem! megelőztél engemet,
engemet, aki pedig egész életemet teneked
akartam szentelni. Amerre járok, ahol csak
megfordulok, mindenütt a te emléked, a te
drága lényed száll fel emlékezetem előtt, és
marczangolva tépi keblemet. Látom kortársai-
dat boldogan, vigan, az életerőnek teljében
célhoz érve, szüleiknek büszkeségeképen, és
szememből könny pereg alá halovány ar-
czomra, mivel te nyugszol a csendes hant
alatt, összeroskadva a cél előtt, és nem ve-
heted ki részedet a földi örömekből és sike-
rekből. Annyit reméltem benned — és ime,
reménytelenül, kifosztva állok sírodon. Kínok-
kal neveltelek, féltve őriztelek, áldoztunk éret-
ted mi, a te hűséges szüleid a szívünk bol-
dagságával minden lehető — és kárbaveszett
a mi minden igyekvésünk. De nem zavarom
síri álmodat édes jó gyermekem! keserves
panaszaimmal. Hiszen te szerettél engem, hű-
séges gyermekem voltál mindég, s ha szembe
tudtál volna szállni a halál hatalmával, bizo-
nyára megkíméltél volna engem a legnagyobb
emberi fájdalomtól, és éltél volna az én gyö-
nyörűségemre, s az én boldogításomra — de
Isten másképpen végezett felőlünk. Leszakí-
tott a szívem felől, s mint harmat nélkül a
rózsa, a te szerető gyermeki hűséged nélkül

hervad a kebelem. Eljöttem hozzád édes fiam! (leányom), hogy elmondjam néked, hogy áldom a te drága emlékezeted. Köszönöm neked, hogy annyi sok boldogságot szereztél életedben anyai szívemnek. Imádkozom mindig lelki üdvösségedért, s amig csak szemem örök pihenőre le nem zárul, mindaddig híven őrzöm arcodnak kedves vonásait a bensőmben, és forró könyörgéssel kérem Istenemet, hogy jutalmazza meg fönn a mennyekben a te hozzám való jószágodat és szerelmedet az örökélet minden üdvösségével. Ámen.

Testvér sírján.

Istenem! Uram! epedve tárom ki karjaimat kedves testvérem ölelésére, de hiába! elválaszt tőle a sírhalom, elszakít tőle a hideg és kegyetlen hant. Gyermekidőnket együtt töltöttük, ugyanazon édes szülőknek szeretete tette boldoggá zsenge korunkat, egy családi hajlék bensőséges emlékei fűzték egymáshoz szíveinket, egy közös kincsért imádkoztunk előtted, amidőn szüleink életét és boldogságát könyörögtük tőled, a legszorosabb láncz: a testvéri kötelék kapcsolta össze lelkeinket, — **ki van** bontva ez az édes kapocs, s én gyászolva állok kedves jó testvérem sírhalma fölött. Síratom nemcsak a hűséges testvért, akit olyan

korán szólítottál el oldalam mellől, hanem magamat is, mivel nélkülözöm kell jóságának melegségét és boldogítását, mivel olyan sokszor érzem hiányát az életben. Kevés a rokonerzelem ezen a nagy világon; az embereket önzés, irigység, érdekek mérhetlen messzeséggel választják el egymástól, — óh milyen boldog az, aki egy testvér keblére borúlva, bízhat a fivéri (nővéri) szívnél szerelmében, tanácsot kérhet tőle a kétség idején, és együtt örvendhetnek a vígság idején, és együtt sírhatnak a bánat napjain! Légy áldott korán pihenni tért édes testvérem! mivel tebenned sohasem csalatkoztam, mivel te mindenkor szerettél engem! Megdicsőült szellemedet sokszor fogom segítségül hívni életem küzdelmeiben, mivel a földi létben egy ütemben dobogtak kebleink s nem tértek el egymástól a mi utaink. Istenem! Uram! vedd kegyelmedbe kedves testvérem lelkét, porainak pedig adj békecséges nyugalmat. Ámen.

Férj sírján.

Ifjuságom hű kísérője! szívemnek drága szerelme! aki oly korán elhagyta engem, s aki nélkül annyira védtelen vagyok, — kijöttem sírhalmodhoz, hogy elmondjam neked, hogy jóságodat, hűségedet, gondosságodat nem

tudom elfeledni. Gyermekeinket ápolom és gyöngé erőmtől telhetően pótolni igyekezek téged. Nevednek tisztelésére és szeretésére megtanítom őket, és azzal biztatom gyermek-lelküket, hogy te édes jó férjem! te édes apánk! a magasból megvéded életüket, és imádkozol értük az Úr zsámolya előtt. És én hiszek abban, hogy te látod a mi utánad s rókönyyeinket, és leborúlva sírhantodra, védel-medet hívom segítségemre.

Hozzád pedig életnek és halálnak hatalmas Istene! im, rebegő ajakkal halottas fohász száll. Hófehér pilleraj ez az én fohászom, amint az égbe tör, mivelhogy színt és himesport szárnyuk lebbenésére az igaznak erénye ont. Bocsássad be az én imámat a te egednek fényességes kapuin. Pálmafa sudarához hasonló volt a halandó test, amelynek földi nyugalmaért epedek előtted, czédrusnak büszke égbenyulásához még hasonlóbb volt a lélek, amelynek üdvét könyörgi szavam. Gyöngé emberi szemmel salakot én nem látok drága férjem lelkének tündöklésén, — ám ha te látnál, lehelljed le a te végtelen irgalmadban! Kinek kezében halálnak pallosa forg — Mindenható! kegyelmed hívom én. Aki az eresz alatt levered viharral a fecskefészket — akaratom én nem kutatom és bűnös szívvel meg nem mérlegelem — óh de hallgasd meg az én fölriadt hívásomat,

amidőn párját veszítve, dúlt otthonban özvegy-asszony viszi elébed panaszát. Könnyeket te facsarsz a szemből — ám vigasznak újból rózsásodó színeit is te adod a sirástól fáradt szempillára! Van neked balzsamod: mit tudjuk mi aléltszívűek, miből készíted azt hatalmas Úr a fellegek mögött: örömből-e, nem sejtett vigaszból-e, megnyugvásból, avagy a viszontlátás földöntúl való reményéből? mindegy az minékünk, adj gyászoló szívemnek balzsamot a balzsamodból! Közel jöjj hozzám! szólj énhozzám! vigasztalj meg engem! légy nekem és az én apátlan gyermekeimnek szirt és menedék! Tenálad jó — nélküled sivár a föld! Tevéled oszlik a búbánatos gerjelem, de nélküled tűznek tűzével ég a fájdalom! Nyugodalmat adj nekem! Ámen! Erőt adj nekem! Ámen! Takarjad be a te fődöző szárnyaddal az én sirató valómat! Ámen!

Feleség sirján.

Édes hitvesem! fiatal éveimnek hűséges osztályosa megtörve, ujrásajgó kebelled keresem föl sírhelyedet, amelyben a te drága, a te jószágos lényed fekszik. Kietlen sötétben hagyta magamra engemet, — beborult fölöttem az égbolt, nélküled nincsen örömöm ezen a földön. A te halálad szomorú órája óta olyan a

lelkem, mint a letarolt mező szomorúságos
ősz alkonyon. Hervadt remények, a boldogságnak letörött virágjai borítják szívemet. Megemlékezem sírhantod előtt itten arról a nagy szeretetről, arról az önfeláldozó hűségről és jóságról, amelylyel engem együttlétünk idejében körülvettél. Otthonomat mennyországgá varázsoltad lényednek bővöletes angyalszelidségével, gondosságodnak páratlan figyelmével, kedvességeddel, hitvesi szerelemről regélő szemednek tiszta nézésével, vidám, enyelgő hangoddal, rossz kedvet kutató és száműző kérdéseidnek balzsamos szeretetével. Vigaszom voltál a csüggedésben, bátorítóm a küzdelemben, osztozó felem az örömben, reménységem a jövőben, édes jutalmam, édes pályabérem a napi fáradalom kinteljes órái után. És ime mindezt porrá válva tudom idelelni, e rideg földi rög alatt. Kereslek — kereslek, de nem talállak: annyira volna szükségem hű szíved tanácsára, annyiszor szeretnék panaszkodni előtted, hogy egy szavadtól, egyetlen gyöngéd mosolyodtól fölviduljak, — de üres helyed az asztalom mellett, üres minden meghitt, egykoron enyhe zúg az otthonunkban, nélkülöd nincsen öröm és nincsen boldogság a hajlékomban, mert hiszen te voltál annak jószágos védőangyala. Attól a boldog órától fogva, amikor szíveink egymásra találtak, s

kezet nyujtottál nekem örök hűségre az Úr szent színe előtt, az ő szent oltára előtt, — hűséges maradtál fogadalmadhoz mindhalálig, és az én mindenem voltál ezen a világon. Óh halljad meg az én könnyes vallomásomat itt, a te drága sírod előtt, vedd el az én hálámat mindazért a jóságért, mindazért a szeretetért, amelylyel napjaimat bearanyoztad, — és bocsáss meg énnekem odafönn a magasságból, ha netalán valamikor rossz órában, rossz kedvtől gyötörve, haragban fölindulva bántó szóval kedves lényedet, hűséges szívedet megbántottam, ha szerelmedet nem azzal a végtelen gyöngédséggel viszonzottam, amelyet az megérdemelt, ha elmulasztottam örömet szerezni néked valaha, valamikor, amikor azt megtehettem volna! Óh jól tudom, hogy a te arany-szívedtől mindenkor távol állott a haragtartás, a türelmetlen indulat, — érzem azt, hogy te a régi szeretettel tekintesz le rám onnan felülről, az angyalok köréből, és imádkozol értem a Mindenható előtt — az én üdvömért, az én életemért! Örködj fölöttem közbenjáró imáddal, (örködj az égből árva gyermeked, (gyermekeid) élete fölött, légy az ő jóságos anyjuk a magasságból, őrizd meg útjaikat imáddal minden rossztól, minden bajtól) a viszontlátás vágyott órájáig, amikor majd újra karjaimba zárhatlak édes jó élettársam, korán pihenni

tért angyalom, amikor majd nem kell többé elvesztésedet siratnom égető könnyeimmal, — és újra egyesít majd bennünket a Mindenható!

Istenem! Istenem! vedd irgalmadba drága hitvesem üdvözült lelkét, földi tetemeinek béke-séges pihenőt — és halhatatlan részének osszad kegyelmesen azt a bőséges jutalmat, amelyet angyalszelíd lénye már idelenn e földön kiérdemelt! Istenem! hallgassad meg az én imámat, és úgy legyen a te szent akaratod! Ámen!

Nagyatya sírján.

Kegyeletes, hűséges imádsággal jövök el síroddhoz, drága jó nagyatyám, hogy elmondjam megdicsőült szellemed előtt mindazt az igaz hálát, amelyet családunk irántad érez. Nevednek szent emléke, életed tisztasága, istenfélelmed rendületlensége példa és mintakép mielőttünk, és mi büszkén valljuk magunkat a te sarjadékaidnak. Oh tekints le rám, szerető unokádra onnan a fényességnek országából, és légy az én védelemért, égi oltalomért fohászzkodó imámnak jóságos tolmácsa Istennek szent színe előtt. Imádkozz érettünk, hogy a mindenható kegyelem cserbe ne hagyja egy perczre sem a mi családunkat, hogy gyerme-

keid és unokáid házától távol maradjon minden baj, minden csapás, minden fájdalom. Hogy terveink és vállalataink sikerre vezessenek, és hogy a családkozás kiméljen meg minket, kerülje el az otthonunkat. Légy védő szellemünk, és örökítsd át mireánk a te jámbor istenmegadási szellemét az égből, hogy beteljesüljön rajtunk az irás szava: „Ifju is voltam, meg is öregedtem, de nem láttam sohasem, hogy az igazságos férfiú szenvedett volna, és hogy az ő sarjadéka hasztalan keresett volna kenyeret.“

Óh hallgassad meg Istenem imádságomat, részesítsd mennyei üdvösségben jószájú nagyapám megdicsőült szellemét, testének adj békés pihenőt a sírban, — bennünket pedig tarts irgalomban együtt a késő alkonyig, hogy vigasztalan bánat, idő előtti siralom föl ne verje házunknak csendjét, — óh tudjad be nekünk érdemül kedves nagyatyánk jámborságát teelötted, és őrizz meg minket! Úgy legyen a te szent akaratom! Ámen!

Nagyanya sirján.

Unokád áll sírhantod előtt édes jó nagyanyám! aki annyi szeretettel vettél életedben házunkat körül, akinek gondos, odaadó hűsége kiterjedt családunk minden egyes tagjára,

s akinek szent emléke úgy él szíveinkben, mint az örök mécses tiszta fénye a szentélyek mélyén, áhítatos tisztelettől körülvéve. A te lelki üdvösségedért imádkozom ím Istenem színe előtt, hogy adj a neked édes jó nagyanyám azt a mennyei jutalmat, amely földi jámborságodnak egyedüli méltó jutalma lehet a túlvilágban. Óh ne hagyj el bennünket haláloed után sem, hanem légy a mi jószágos őrangyalunk, vigyázz a mi utjainkra, kísérsd szeretettel és hűséggel életünket — s ha az örök élet világosságától látnoki szemmel előrelátod a mi tévedéseinket, a mi lépteinknek botlásait, súgjad be ihletteljesen lelkünkbe az igaznak megismerését, hárits el rólunk minden veszedelmet, védj meg bennünket ellenségeinktől, rossz akaróinktól, tedd, hogy a te jámborságodra emlékezve, egész családodat, késő unokáidat is tisztelet és rokonszenv környezze, és add, hogy mi méltók maradjunk mindenkoron az emberek szeretetére. Imádkozz mindezekért Isten előtt! édes jó nagyanyám! aminthogy mi is kegyeletesen tisztelő imádságba foglaljuk nevedet és emlékedet, és általadjuk hűséges szeretetre nemzedékről-nemzedékre! Ámen!

Özvegy asszony imája.

Ki szállna pörbe teveled életnek és halálnak hatalmas Istene? ! ki az, aki biráskodni merészelne a te végzésed igazsága fölött? Engem is fölkerestél a te fájdalompallosod suhintásával, engem is földre sujtott a te akaratod. Nem zúgolódom kétkedő kiáltással színed előtt, nem dobom el magamtól bánatom tengerhulámzásában az egyetlen mentőhorgonyt, a bizodalmat benned, — vérző kebelled bár, alélt kedélylyel bár: megnyugszom a te szent akaratodban. Hanem azért hiába szoritanám a szívem fölé két kezem, hogy elcsöndesítsem a benne tomboló fájdalmat, hogy visszanyomjam a panaszos érzelmeket bennem — óvhatatlanul felsikolt egy-egy önfeledt pillanatban ajkamon a zokogás, és kínzó vergődéssel ostromlom mennyei irgalmadat: óh én mindenkor irgalmas Istenem! miért hagytál el ez egyszer engemet? miért vetted el tőlem ifjúságom osztályosát, fejemnek koronáját, gyöngé vállamnak támaszát, házamnak főntartóját, árva gyermekeim édes atyját? ha vétettem ellened, miért nem bocsátottál meg énnekem? ha méltatlan voltam irgalmadra, miért nem tekintettél az én nélküle védtelen voltomra? Hova forduljak ebben az én nagy siralmamban, ebben az én szomorú elhagyatottságomban? Ki érti meg az

én gyászomat, az én keservemet, az én bánatomat? Idegenek mindenek az én fájdalomhoz, árvaságban járok a földön. Csakis előtted öntöm ki bizalommal siralmamat Istenem! csak rólad tudom azt, hogy meg nem unod jajgatásomat, és megértesz te engemet. Megsajnálod te a szegény özvegyet és letörölöd könnyeit és elesítettöd háborgó panaszait haraguvás nélkül. És mivel jól tudom és hiszem azt, hogy te vagy az, aki hosszantűrő minden emberi rövidlátó panasszal szemben, és te vagy az, aki nem engedi elesni az özvegyet, és kiterjeszti oltalmát az árvák feje fölé: azért fohászkodom tehozzád, azért sóhajtok teelőtted, azért hívom el mennyei irgalmadat, hogy tekints le énreám, akinek ezentúl kettős és sokkalta nehezebb a feladata: az apa helyét kell betöltenem gyermekeim számára és az anyának kötelességei nyomják vállamat. Adj nekem erős szívet és meg nem roskadó kitaratást, hogy gyermekeimet becsületben, istenhitben tudjam fölnevelni! lássad el élelemmel házamat, hogy gond és szükség ne lakjék benne! engedd, hogy apátlan árváim kebelébe hadd csöpögtessem be az elhunyt édes atya iránti kegyeletnek és hűséges szeretetnek érzelmeit, hogy megennyhülve a kínzó búsongástól — csöndesen imádkozzunk mindenkoron kedves halottunk lelkiüdvösségeért és te hall-

assad meg ezt a mi imánkat kegyelemben és
rgalmas szeretetben mihozzánk — úgy legyen
a te szent akaratom! Ámen.

Özvegy asszony imája.

(Gondban és nyomorban.)

Hozzád kiáltok az én szenvedéseimnek
mélységéből; árváknak egyetlen, igaz Atyja,
özvegyek vigasztalója, én kegyelmes Istenem!
Elvetted tőlem boldogságomat, pusztává tetted
az életemet, gyászszal és bánatos feketeség-
gel vagyom telve az én szívem. Minden, min-
den az én nagy szomorúságomra emlékeztet
engem szüntelen. Otthonom rideg és elha-
gyott, mióta édes élettársam szívembe vésett
arczvonásait hiába keresem benne, drága
gyermekeimnek arcza vigasztalatlan bánatot
hirdet, és nem egyszer lepem meg őket, amint
szemükből az eltitkolt könny el nem fojthatón
lassan alápereg, — ha templomodba járok én,
hogy ott keressek enyhülést: megújul ott is
az én nagy fájdalmam, magam körött látván
annyi boldog asszonyt, akiknek támaszuk és
bizodalmuk a gondos férj, annyi vidám gyer-
meket, akikre otthon vár az apai áldás, s
akiknek nem kell sirniok, ha ajkukra tolul a
bizalmas, kedves, enyelgő szózat:
apám.“

Nincsen aki gondoskodjék rólam, és árva családomról. Nyomorban, gondban maradtam egyedül, és rettegéssel várom a jövődő napok sulyát. Az én elborult éjszakámban egyetlen csillag sem ragyog biztatón felém. Nem vágyom élvezetek után, nem a gondtalan, könnyelmű életmódot siratom vissza, amikor még érettem jószágos férjem két keze fáradt lankadatlan munkásságban, — te látod, Istenem! hogy gyászoló szívem élettársam nélkül az élet gyönyörei, vigalmai után többé nem vágyódhatik! óh de elszorúl a keblem, ha arra gondolok, hogy idők jöhetnek, amikor házámban a kenyér fog hiányozni és gyermekeim, az én édes gyermekeim éhezni fognak. Most is a gond és a nyomorúság vezet eléd, kegyelmes Istenem! A gond, amelyet rejtve rejtetek családom előtt; a nyomorúság, amelyet titkolok az emberek előtt. Minden munkát, amelyet erőm elvisel: örömet magamra vállalok; éjfélig is szívesen dolgoznék, keveset pihenék, csakhogy távoltarthassam az inséget hajlékomtól, — de hiszen gyöngevállu asszony vagyok, akinek a térde hamar roskadoz, — mi lenne velünk, ha betegágyra dőlnék? Azután a félelem is fenyeget: talállok-e mindég munkát? felém fordul-e a gondtalan, mással nem törődő emberek részvéte, hogy megmentsenek a siralomtól? Fogytán van máris a

kenyér hajlékomban, reménytelen és ijedelmes
előttem a holnap. Senki se támogat, senki
sem vigasztal, olyan fagyos, olyan hideg az
egész világ hozzám. Ki látja meg a szegény
özvegyasszony könnyeit? sűrög-forog és élvezetek
után tör minden ember, mindenki önma-
gával van elfoglalva, kitől és honnan várjak
segítséget?! Én édes Istenem! egyedül te vagy
az én bizodalmam, egyedül te vagy az én
menedékem! Gyászban és sötétben, gondban
és aggodalomban nem adom föl hitemet te-
benned sohasem. Segíts meg engem az én
nyomorúságomban! Te, aki megvéded az árva
gyermeket, és ártatlanul nem hagysz szen-
vedni senkit sem, te nem tűrheted azt, hogy
az én családom éhségben nyomorogjon, és
hiányt lásson a legszükségesebbekben. Add
meg minékünk becsületben a mi kenyერünket,
megalázás nélkül a mi élelmünket. Ne ker-
gessed arczomba a szégyennek égető pirját,
hogy mások ajtaja előtt kolduljak irgalomért.
Önts erőt a karjaimba, hogy dolgozni tudjak,
és munkát találjak. Ne dideregjünk a téli
fagyban, és legyen tisztességes ruházatunk
mindég. Könnyű szívvel hadd viseljem el a
legnagyobb fáradalmakat is, — csak az embe-
rek durva irgalmára ne szoruljak sohasem.
Add meg gyermekeimnek a kevéssel való
megelégedés érzelmét, hogy ne fájjon nekik a

mások jóléte, és csillapodjék bennük az epe-
dés azon idő után, amikor még édes apjuk
gondoskodott értük bőséggel, az enyémnél
erősebb karral. Légy velünk, amint mi ben-
ned hinni meg nem szününk sohasem — légy
velünk a bajban és a gondban! légy a mi
menedékünk mindenkoron! Ámen!

Apátlan leány imája.

Egyetlen Istenem! én Őrizőm és Mene-
dékem! légy velem életem útjain. Korán vet-
ted el tőlem az én legszilárdabb támaszomat
ezen a földön, ifjú életem hajnalidején tanítot-
tál meg engem keserűséges siralomra. Amikor
mások az én koromban boldog reménynyel
nézhetnek a jövőre elé, és bizalmukat magasra
emeli fel az a tudat, hogy balsors és bánat
ellen megvédelmezi őket az édes atyának erős
és szerető keze — addig nekem komoly a sor-
som oly korán, és az én drága apámnak oltal-
mazó és áldó karja dermedten nyugszik a sír-
ölében. Hiába hívom — nem felel nekem. Hiába
panaszodom, hogy nélküle olyan vagyok, mint
az az árva repkény, amelynek oszlopát: a
büszke tölgyet ledöntötte a fejsze csapás, és
fiatal lombjaival nem ölelheti többé át az ár-
nyékot és a védelmet nyújtó fát, hanem gyá-
szolva kell a földre roskadnia, a porban hever-

nie — hiába minden jajszavam: a te akaratod Istenem! megmásíthatatlan, a te döntésseddel szemben törpe az emberi szívnek nyughatatlan-sága. Ismered az én lelkemnek mélységes bánatát Istenem! Uram! minek is festeném én teelőtted gyászos feketeségben sorsomat? hiszen te voltál az, aki édes jó apámat magadhoz szólítottad, és te a te bölcseségedben jobbnak tartottad az ő számára az elmúlást, az örök pihenést, mint a földi harezokat és sebekethozóküzdéseket. Aléltn törtem bár össze a csapásnak súlya alatt, a könnyeim nem egyszer serkednek elő most is még szemeimből, ha fölújul előttem a régi fájdalom, — ám hegedtek ma már a sebeim és megnyugodtam immár a te akaratod szentségében. Óh légy irgalommal énhozzám, mert egyedül téged nevezhetlek atyámnak, mert nincs fölöttem apai oltalom ezen a földön. A te végezésed nélkül egyetlen felleg sem gyűlhetik össze az égnek boltján, a te végezésed nélkül sujtoló villám nem czikkázhat a fellegek között. A te beleegyezésed nélkül egyetlen kis virágot sem téphet ki a szélvész, — ha te nem akarod, annak a védtelen fecskefészeknek az eresze alatt sem eshetik semmi bántódása, mitől is féljek én tehát, ha te énvelem vagy? Könyörgök hozzád: ne hagyj magamra engem! Vigasztalj meg engem az én édes hitemmel, hogy amikor elfog az

árvaságnak érzése, ne vétkezzem a te szent neved ellen kétségbeesett gyászolással, és a bizodalmat föladó bűnös lélekkel. Védj meg engem a gyöngét az erősekkel, a gonoszokkal szemben, hogy soha ne kelljen éreznem apátlan voltom nagy keservét. Amikor terveimben, szándékaimban nekem lesz igazam: jőjj az én segítségemre, és mutassad meg, hogy te szereted az árvát. Adj erősséget a szívembe, hogy szegény gyászoló édes anyámat a keserűségben vigasztalni, a bánatban csittítani, a fájdalomban enyhíteni tudjam. Tartsd meg nekem az ő drága életét, egészségét, és szerezz neki örömet bennem, hogy láthassa jövődő boldogságomat, hogy ne kelljen sirnia sohasem énmiattam. Kárpótolj bennünket eljövő örömökkal a mi mélységes szenvedéseinkért. Nem kérünk tőled Istenem! sem kincseket, sem nagy vagyont, sem zajos vigalmakat, sem kaczagással teli élvezéseket, — minek is az minékünk, akik örökké gyászolni fogjuk édes atyánkat, akik nélküle élni is olyan nehezen tudunk? — csak azt könyörögjük tőled, hogy óvj meg bennünket minden fájdalomtól, minden gyásztól ezentúl! adj nekünk csöndes és nyugodalmas enyhiséget, hogy új siralom ne verje föl a házunkat. Legyen mienk a te oltalmad ma és mindenkoron. Ámen.

Anyátlan leány imája.

Láttam már jóságos Istenem! kicsiny má-
dárkát fájdalmas vergődéssel siránkozva csi-
cseregni, ha anyját elvette tőle a fegyverlövése,
avagy valami nálánál erősebb hatalom. Leszáll
az este, sötétedik . . . a kis madár hiába vár,
csak nem jó haza semmi irányból a várva-várt,
és üres, éjjelen át anya nélkül a fészek. Pirkad
a hajnal, és nem száll ki a fészekből az anya-
madár, hogy gondoskodják kicsinyeiről. De te
azért nem hagyod el kegyelmes Istenem! azt
az árva sorsra jutott kis madarat sem, hanem
befödözöd a te irgalmadnak melengető szár-
nyaival. Megtanítod korábban repülni, hogy
korábban legyen önálló; bőségesen adsz elesé-
get az élettársát elveszített fecskemadárnak,
hogy anyjuk helyett is táplálni tudja fészkének
elárvult lakóit — terólad, a te jóságodról regél
én Istenem! minden ezen a nagyvilágon.

Én is azt siratom, azt gyászolom örökös
búsongással, a mi a gyermek előtt a legdrá-
gább ezen a földön: édes anyámat. Napok jön-
nek és napok múlnak, — az az árva fecske nem
tudja meg, hova lett az anyja, én tudom azt,
hogy hiába várom visszajövetelét, hiába epedek
látására, örökre elnagyott engem. Csak cön-
des éjjelen álmodom róla mindég, és akkor
újra átálmodom az én elvesztett boldogságo-

mat. Halk léptekkel ágyamhoz jő jólismert kedves ruhájában, ölébe vonja fejemet és kérdez tőlem ezer szerető, ezer aggódó, ezer hűséges kérdést. Ujra gyermekének nevez és lecsókolja arczomról a bánatot. Mesél nekem édesencsengő, lágy hangjával, és boldog mosolyt és hangos nevetést fakaszt az ajkamon — mint egykoron ébren tette azt. De jó a reggel: s oszlik a bűvös tünemény, a párnám könnyeimtől nedves, s én napról-napra újra megtudom, hogy ~~ninosen~~ ~~édes~~ anyám. Ne indulj föl azért jóságos Istenem! haragban ellemen, ha az én ~~imám~~ szavába ~~szindég~~ és mindegy belevegyül a búsongás fájdalmas hangja. Te oltottad lelkembe a gyermeki szeretetnek és hűségnek szentséges érzelmeit, te alkottál engemet úgy, hogy az én élő szívem még a síron túl is bele van kapcsolva édes anyámnak halott szívébe, erős, széjjel nem tépődő lánczczal. Nem akarok én vétkezni az én siralmammal a te akaratod ellen, nem zúgolódom a te végzésed ellen. Csak a szívem fáj nagyon, csak a lelkemen van egy seb, amely minden érintésre olyan nagyon fáj! Ha bánt valami, kinek panaszkodjam ezen a földön, hogy úgy megértsen, mint ahogyan édes anyám megértene? Ha örömem van, kihez menjek, kinek mondjam el, hogy úgy örüljön velem, mint édes anyám örülne? Ha rosszul

cselekedtem s terveim keresztülvitelére helytelen utat választottam, ki tud engem olyan jól-esően, annyi gyöngédséggel feddeni, mint édes anyám feddene? Ha vigaszra van szükségem, ki tud úgy vigasztalni, ha biztatásra, ki tud úgy biztatni, ha ápolásra, ki tud úgy ápolni, mint édes anyám? Elfödöd-e előttem hát én Istenem! kegyelmedet, mivel siratom az én nagy veszteségemet? Óh légy te az én menygyei jóvoltom, hiszen nekem te vagy az egyedüli szirtem és menekvésem! Tedd olyan nemessé, olyan mélyérzésűvé a lelkemet, amilyen az édes anyámé volt, hogy némikép is be tudjam tölteni édes apám előtt azt az ürt, amelyet ő hátrahagyott. Világosítsad föl az én elmémet, hogy a gyermekes könnyelnűséget félretéve, komoly feladataimnak meg tudjak felelni és házunkat tőlem telhetőleg el tudjam látni. Add meg nekem azt a mélységes hitet, azt a jámbor kedélyt, azt az önfeláldozó hűséget, amely édes anyámat annyira ékesítette, hogy az ősi vallás szent oltártüzét éleszteni tudjam hajlékunkban, és visszavarázsoljam oda az elveszített boldogságot. Vigasztald meg édes atyámat, aki annyi szeretettel gondoskodik rólunk, — testvéreimet, e szegény anyátlan árvákat, és engemet, aki bizalommal imádkozom hozzád. Anyám szent emlékére kérlek jó Istenem! védd meg a mi családunkat! Ámen.

Árva leány imája.

Egyedül állok a nagy világban, nincsen édes apám, nincsen édes anyám. Panasz tölti el sokszor a keblemet, gyakorta lepi el szememet a könny. Ilyenkor mindég tehozzád menekülök jószágos Istenem! a te kegyelmed kapuját zörgetem meg vígaszos segítségre. Mert hideg és önző a legtöbb emberi szív, nem érti meg az árva keserveit. Mindenki a maga érdekeit keresi, s a részvét szava ritka, és ha néha felkeres, egy percz alatt elfeled engem. Nem vagyok hálátlan én Istenem! azok iránt, akik hűséges szeretettel igyekeznek enyhíteni az én árva sorsomon, nincs okom elégedetlennek lenni jószívű rokonaimmal, akik apa és anya helyett támogató kézzel mellém állottak, hogy ne legyek teljesen elhagyva a földön. Te látod, hogy forró hálával vagyok eltelve irányukban, te hallod, hogy naponta imáimba foglalom nevüket. Ám csak egy édes apa van a világon, ám csak egyetlen édes anyát bir a gyermek; s akinek a fejéről lehullott a boldogságnak ez a két koszoruja, akinek az egéről lefutott ez a két legragyogóbb csillag — ezer virág nyilna bár körötte, szomorú marad, ezer csillag ragyog bár fölötte, búbánatban él. Igaz! enyhül a legnagyobb fájdalom is, vannak az árvának is vidám perczei. Hiszen, ha örökké ugyanaz-

zal a metsző égéssel lángolna a fájdalom, mint a gyásznak legelső óráiban, ha feledő enyhülést. hűsítő balzsamot nem küldenél Istenem! az árva kebelébe: mi lenne énvelem? milyenné sorvadnék gyorsan? Ah, akkor odakünn abban a csöndes temetőben, annál a két sírhalomnál, amelyben édes szüleim nyugszanak, kellene összeroskadnom időnek előtte, ifjuságom hajnalán! Vedd el hálaimámat Űristenem! hogy lassan-lassan csillapul bennem a sajgató lélek-lángolás, hogy az évek multával csittul a kín bensőmben, hogy kötelességeimnek tudok élni, és siralmam szüntelenségével nem kell senkinek terhére esnem. Feledni őket, feledni édes atyámat, feledni édes jó anyámat — nem! nem! Istenem! erre sohasem leszek képes és ezt nem is kívánja tőlem soha senkisé. Ha érezni fogom sebemnek sajgatóását, ha csalódásban összetör a sors, ha elhagyottnak vélem majd magamat, ha tanácsra leszen szükségem, ha vigasztalódást keresek majd a bánat idején, ha életem fordulóra jut majd, ha gyöngédtelenség, részvéltelenség bántana meg engem, — mindenkoron sírban nyugovó jó szüleim sírhalmaim keresem föl majd, hogy elzokogjam panaszaikat ő előttük, hogy védelmet kérjek megdicsőült szellemüktől, hogy imádkozva sírjukon, tanácsot kérjek hallgatag ajkuktól, — mert ők halottan is vezetni tudnak engem — és

megvigasztalódva tovább tudjam küzdeni az élet harczeit. És ha messzire vetne engem a sors jó szüleim sírhalmától, ha távolban kellene élnem nyugvó helyüktől: akkor van egy soha nem csaló fegyverem, egy mindég diadalmas pajzsom: az én imádságom ez a fegyver, az én sóhajtó imám ez a pajzs, amelyet te adtál nekem Istenem ereklýés ajándéknak.

Te meghallgatod az árva imáját mindenkor Istenem! amikor szülei szent emlékére hivatkozva, esdeklí a te védelmedet. Azért hiszek én rendületlenül az én imám balzsamában. Hallgass meg ma is engemet, amidőn azt könyörgöm tőled, hogy őrködj fölöttem s terjeszd ki reám a te oltalmadat. A lelkem egy árva leánynak lelke: az emberek minden gyöngédtelen részvétlensége kétszeresen fáj énnekem, — add, hogy el ne veszítsem az emberekben való bizodalmat. Apai tanács, anyai intés nem jelölí ki az én utamat, — tapasztalatlanságomat könnyen kizsákmányolhatja az ármány, a gonoszság, ments meg engem a rossz emberektől. Ments meg engem minden kisértéstől, a bűn útjára ne engedj lépnem. Add meg lényemnek a szerénységet, a nyájasságot, az egyszerűséget, és első sorban az istenfélelmet és a vallásosságnak érzelmeit, hogy az emberek szeressenek engem és résztvevően vonzódjanak hozzám, hogy becsületére váljak sírba-

nyugvó szüleimnek és hogy beteljesüljön rajtam a szentírás szava: „atyam és anyám bár elhagytanak engem, te kegyelmedben fogadtál engem Istenem! Ámen.

III.

Cemetés.

Ima a temetőben.

A temetőbe való belépéskor, ha 30 nap óta ott nem voltunk, a következő imát mondjuk: (temetés alkalmával is:)

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר
יצרת את כל אלו בדין ונתת אותם בדין והמת
אותם בדין וידעת מספר כלם בדין ועתיד אתה
להחזירם וקחתיותם בדין. ברוך אתה יי מחיה
המתים:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה
רב להושיע. מבלבל חיים בחדר מחיה מתים
ברחמים רבים. סומך נופלים ורופא חולים
ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישגי עפר. מי
כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית
ומחיה ומצמים ישועה ונאמן אתה להחיות
מתים: על כל זה אנחנו תיבים להודות לך
ולתהדר את שמך הגדול הגבור והנורא אין
בערךך יי אלהינו בעולם הזה ואין זולתך
מקבנו קחי העולם הבא אפס בקתך גואלנו
לימות המשיח ואיו דומה לך מושיענו לתחיית
המתים:

Ima a temetőben.

Fordítás.

Dicsértessél te örökkévaló, mi Istenünk a világ Ura, aki alkotott benneteket törvény szerint, és táplált és életben tartott benneteket törvény szerint, és halálba szőlített benneteket örök törvény szerint, és a ki ismeri mindany nyiatok számát az életben, és aki uj életre ébreszt majdan titeket a világítélet napján. Dicsértessél te Örökkévaló, aki fölelevenítéd a halottakat!

Te mindenható vagy mindörökre, te lehelsz életet a halottakba, te nagy vagy a segítségben. Te tartasz fenn minden élőt kegyelemben — fölelevenítéd a halottakat nagyságos irgalomban, támogatod az elesőket, és meggyógyítod a betegeket, szabaddá teszed a bilincsbe verteket, és megőrzöd a te hűségedet azoknak, akik szunnyadnak a porban. Ki hasonló tehozzád, minden hatalom Ura, és ki fogható tehozzád, óh nagy király! aki halált osztasz és életet adsz, és fakasztasz üdvösséget! És te vagy a hűséges, aki fölébresztéd a halottakat!

צדוק הדין.

Ima temetéskor hétköznapon.

הצור תמים פעלו כי כל-דרךיו משפט.
אל אמונה ואין עול. צדיק וישר הוא :
הצור תמים בכל-פועל. מי-יאמר לו מה
תפעל. השליט במטה ובמעל. ממית ומתיה.
מוריד שאול ויעל :

הצור תמים בכל-מעשה. מי יאמר לו מה-
תעשה. האומר ועשה. חסד חנם לנו תעשה.
ובזכות הנעקד בשה. הקשיבה ועשה :
צדיק בכל-דרךיו הצור תמים. ארך אפים
ומלא רחמים. המל-נא וחוס-נא על-אבות
ובנים. כי לך ארון הסליחות והרחמים :

צדיק אתה יי להמית ולהחיות. אשר בדרך
פקדון כל-רוחות. חלילה לך זכרוננו למחות.
ויהי-נא עיניך ברחמים עלינו פקחות. כי לך
ארון תרחמים והסליחות :

אדם אם בן-שנה יהיה. או אלה שגים
יחיה. מה-יתרון לו. כלא הנה יתנה. ברוך וזן
האמת. ממית ומתיה :

בְּרוּךְ הוּא. כִּי אֱמֶת דִּינוּ. וּמְשֻׁמֵּט הַכֹּל
בְּעֵינָיו. וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבוֹנוֹ וְדִינוֹ. וְהַכֹּל
לְשֵׁמוֹ הַזֶּה יִתְּנוּ:

"יִדְעֵנוּ יי כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטָה. תִּצְדַּק בְּדַבָּרָה.
וְתִזְכֶּה בְּשִׁפְטָה. וְאֵין לְהִרְהֵר אַחֵר מִדַּת שִׁפְטָה.
צַדִּיק אַתָּה יי וַיֵּשֶׁר מִשְׁפָּטָה:"

דִּין אֱמֶת שׁוֹפֵט צֶדֶק וְאֱמֶת. בְּרוּךְ דִּין
הָאֱמֶת. שֶׁכָּל־מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וְאֱמֶת:

נֶפֶשׁ כָּל־חַי בִּיְדֶה. צֶדֶק מְלָאָה יְמִינֶה
וְיָדֶה. רַחֵם עַל־כָּל־פִּלְטַת צֶאֱן יְדִיָּה. וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ
הַזֶּה יְדִיָּה:

גְּדוֹל הַעֲצָה וְרַב הָעֲלִילָה אֲשֶׁר־עֲיִנִּיָּה
פְּקָחוֹת עַל־כָּל־דְּרָכֵי בְּנֵי אָדָם. לָתֵת דְּאִישׁ
בְּדַרְכֵּיו וּבִפְרִי מַעַלְלָיו:

לְהַגִּיד בִּי־יֵשֶׁר יי. צוּרֵי וְלֹא־עֹלָתָה בּוֹ:
יי גִּתָּן. וַיִּי לָקַח. יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ:

וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבֶּה
לְהָשִׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר בְּרִיָּה־מֵתוֹ:

A צדוק הדין fordítása.

Istenem! Szirtem! és Menedékem! te tökéletes vagy minden cselekedeteidben, a te útjaid igazságosak mind. A te szavad az úr a mélységekben, a te szavad az úr a magasságban. Te vagy az, aki halált küldesz, és te vagy az, aki életet adsz, te vezetsz le minket a sírba, te emeled a szellemet a magasságba.

Te vagy az, aki hibátlan vagy minden tetteidben — ki mondaná hát teneked: „Uram! mit cselekedsz?“ Mind, amink van és mind, amivel birunk, nem a mi érdemünk, hanem a te kegyelmed adta azt minekünk. A te kezeden minden lélek jó őrizetben van!

Nem! te nem törölöd el a mi emlékünket, a te szemeid irgalomban vannak nyitva mifölöttünk, mivel tenálad óh Isten! van a kegyelem, mivel tenálad van a bűnbocsánat.

Vajjon egy évig él-e az ember, avagy pedig hosszú ideig tartózkodik idelelni a földön — nem-e mindegy végre is?! hiszen eltűnik, mintha sohase lett volna, — csak amit szelleme a földön alkotott, annak van maradása, csak a jó hír, amit szerzett, annak van állandósága, csak a szeretet, amelyet vetett, az múlhatatlan — dicsértessél Istenünk! te igazságban ítélsz — tudjuk azt mi igazán. Azért is nem zúgolódunk a megkísértés napján, — nem perlekedünk ;

megadjuk magunkat a te akaratódnak, még akkor is, ha nehéz a bánat, amit reánk küldesz. A te kezedben van a mi életünk, és mindazoknak élete, akik drágák és kedvesek előttünk ; óh mi Urunk ! Istenünk ! légy irgalommal a mi gyengeségünkkel szemben, és ne tedd túlságosan kemény próbára az ernyedtt földi halandó embert.

Fogadjad magadhoz kegyelemben és irgalomban óh Mindenható !

a mi pihenni tért testvérünknek (felebarátunknak),

a mi pihenni tért nővérünknek,
eme ártatlan gyermeknek lelkét,

és adj neki részt a te üdvösségednek édes nyugalalmában.

Küldd el a te vigaszodat és balzsamos enyhülésedet a gyászolóknak, akik ezt a szomorúságos ravatalt bánatban körülállják, és mindazoknak, akik innen messzire vannak, önts szíveikbe megnyugovást és jámbor önmegadást, hogy a te igédben erősödve fölemelkedjenek és nyugalommal mondják : „Az Örökkévaló adta, az Örökkévaló el is vette — Istennek neve legyen dicsérve mindörökről-mindörökre !”
Ámen !

Ima temetéskor,

péntek délután, ujjhold napján, és más olyan napokon, amelyeken „Haczur Tomim“-emn ot mondanak, valamint a gyászházban tartott istentisztelet végén a hét gyásznaphan.

מִכְתָּם לָדוֹד. שְׁמֵרְנִי אֵל כִּי חֲסִיתִי בָךְ :
אָמַרְתָּ לַיהוָה אֲדֹנִי אַתָּה טוֹבָתִי בִלְעָדֶיךָ :
דְּקֹדְשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירִי כָל הַפְּצִיר
בָּם : יָרְבוּ עֲצֻבוֹתָם אַחֵר מִהֲרוּ בִלְ אֲסִיד נִסְכֵּיהֶם
מָדָם וּבִלְ אֲשָׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתַי. יְהוָה
מִנֵּת-חֶלְקִי וְכוּסִי אַתָּה תוֹמִיד גּוֹרְלִי : חֲבָלִים
נָפְלוּ לִי בְּנַעֲיָמִים אַף נִחַלְתָּ שְׂפָרָה עָלַי : אֲבָרְךָ
אֶת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אַף לִילּוֹת יִסְרוּנִי כִלְיוֹתַי.
שׁוֹיִתִּי יְהוָה לִנְגֻדִי תָמִיד כִּי מִיָּמִינִי בִלְ אֲמוּט :
לִבִּי שָׂמָּה לִבִּי נִגַּל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֵּן
לְבַטָּח : כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשֹׂאוֹל לֹא תִתֵּן
חֲסִידְךָ לְרֹאוֹת שָׁחַת : תוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים שֶׁבַע
שְׁמָחוֹת אֶת פְּנֶיךָ נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח :

Vigasztaló zsoltár.

Olyan napokon, amelyeken Haezur Tomim-ot nem mondanak, és a gyászházban a hét gyásznapon (Sivoh) az ima végén.

Költemény Dávidtól. Órizz meg engem Istenem, mert tehozzád menekülök én bizalomban. Azt mondom az Örökkévalónak: „Istenem! Uram vagy te énnekem, üdvöm kívülled nincsen.“ És a szenteknek, akik e földön vannak: „ezek a dicsők, akikben minden kedvem telik.“ Szaporodnak fájdalmaik azoknak, akik bálványt vásárolnak maguknak, vérből való öntőáldozataikat nem önteném, és neveiket ajakamra nem venném én. Örökkévaló, te vagy az én kijelölt osztályrészem, te az én poharam, te veted ki az én sorsomat, Osztályaim kedvességben estek énnekem, birtokom is nagyon kedvemre van nékem. Dicsérem az Örökkévalót, aki tanácsol énnekem, éjszakákon is int az én bensőm engem erre. Előttem vagyon mindég az Isten, ha jobbomon van, nem ingadozom. Azért örvendjen az én szívem, és ujjongjon az én bensőm — testem is biztonságban fog lakni. Mert te nem adod át lelkemet a sírnak, nem engeded, hogy jámboraid romlást lássanak. Te megismerteted én velem az életnek útját, arczod előtt örömök telje, jobbodban üdvösség van mindörökre! Ámen.

Esti ima.

*Alkonyi szellő jött a lakomba
Esteli bánat sir a áaiomöa,
Nappali bűnért esteli bánat
Készítet imára, látva hibámat.
Éjj van a házban — bú a szívemben —
Óh Uram! Isten! nincs aki védjen,
Nincs aki védjen kívüled engem!*

*Vig alakokkal jártam a fényben,
Óh de felednek ők a sötétben,
Gőgteli álmok oszladozóban
Büszke remények roskadozóban —
Úgy tudom én meg könnyel a szentben.
Nincs aki védjen kívüled engem!
Nincs aki védjen kívüled engem!*

*Küzdtem a létnek tengere ellen
Minden erőmmel, csak Teveled nem!
Nincs evezőm már, törve a csónak
Vesztve reményem kétes a holnap:
Bűban-e, bajban tengetem éltem?
Lesz-e ki védjen kívüled engem?!
Kivüled engem nincs aki védjen!*

*Este van, érzem, csöndbe' leszállnak,
Súgva suhannak szerte az árnyak,
Óh Uram! Isten! álmot a szemre!
Szende reményt küldj bús kebelembe, —
Éjjeli rémtől védd meg a lelkem!
Nincs aki védjen kívüled engem!
Nincs aki védjen kívüled engem!*

Ima a temetőben.

מנוחה גבוהה תחת כנפי השכינה במעלת
קדושים וטהורים פזוהר תרקיז מאירים
ומזהירים. וכפרת אשמים והרחקת פשע.
הקרבנות ישע והמלה והנינה מלפני שכן מעונה.
וחק טוב לחיי העולם הבא. שם תהא מגת
כל-שוכני עפר השוכבים פה

מלך מדבי המלכים ברחמי יחוס ויחמל
עליהם יסתירם בצל כנפיו ובסתר אהלו לחיות
בנועם יי ולבקר בהיכלו. ילנה אליהם השלום
ועל משכבם יהיה שלום. באמור: יבא שלום
ינוחו עד משכבותם הולך גבוהו. אמן:

Ima a sírok előtt.

(Menucho nechonó.)

Békés pihenő van a dicsőségnek árnyékában, a szentek és a tiszták között, akik mennyei derűben ragyognak odaát az örök honban, a csillagok fölött. A bűnbocsánatos virága terem ottan a vétkesek számára, messze van a bűn, és közel van az üdvösség ottan. Irgalom és kegyelem van az Úristennél, örök az élet nála. A mi jámbor atyáinknak és édes anyáinknak, a hűséges férjeknek és szerető hitveseknek, a kedves fivéreknek és gyöngéd nővéreknek, a jóságos fiú és leánygyermeknek és szeretett rokonoknak, akiknek lelki üdvéért árvánhagyottak zokognak idelenn a földön: jusson boldog osztályrész a fényességben, mind akik betértek apáikhoz, pihenjenek édesen. Istennek szelleme vezesse őket üdvösségben! Istennek kegyelme örködjék fölöttük, az isteni irgalom fődözzé őket védő szárnyaival, hogy örömet lássanak az Úrban! Lengjen mennyei útjaikon béke, amint meg vagyonszövetségben: „A béke jön és nyugalomban alszik fekhelyén örökre, aki egyenességben járt.” Hadd nyugalodjon hát minden békességben a sírban. Ámen.

Örök életben leszen annak része, aki Istennek tetszően élt a földön, és méltónak találtatott Izrael nevének hordozására, mivel így vagyon megírva: „Ha a nép igazságos és jámbor, akkoron birtokba veszi az örökkévalóság országát.“ Üdv annak, aki törekszik az Isten igéjére, teremtetője kedve szerint cselekszik, nevének jó hírneve gyarapszik, és áldott emlékekkel száll a sírba; reája illő a bölcseszava: „Többet ér a jó hírnév a drága és illatos olajnál, és jobb a halálnak napja, mint a születése.“ Tökéletességre törekedj, és tudjad meg, hogy az igazak jutalma nem marad el a túlvilágon. Ámen.

Kaddisima a temetés után.

קדיש לאחר הקבורה

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעֵלְמָא דִּי
 הוּא עֲתִיד לְאַתְחִידָתָא וּלְאַחֲזִיָּא מַתְיָא וְדֹאסְקָא
 יְתַהוּזִין לְחַיֵּי עֵלְמָא וּלְמַבְנָא קִרְפָּא דִּי־יְרוּשָׁלַם
 וְדִשְׁכַּלְלָא הַיְכְלָהּ בְּגוּהָ. וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נְכִרְאָה
 מִן־אַרְעָא וּלְאַתְבָּא פְּלַחְנָא דִּי־שְׁמַיָּא לְאַתְרָהּ
 וְיִמְלִיךְ קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתָהּ וְיִקְרָה
 בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעָגְלָא
 וּבְזִמְן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
 דְּעָלָם וּדְעָלְמֵי עֵלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר
 וְיִתְרַמֵּם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ
 דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּעָלָא מִן־כָּל־בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא
 וְתַשְׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְּאַמִּירָן בְּעֵלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן.
 יְהֵא שְׁדָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים
 עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן.
 עֲשֵׂה שְׁרוּם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה
 שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן.

Kaddisima a temetés után.

Dicsértessék és magasztaltassék az ő nagy neve a világban, amelyet majdan megújít ő! Föleleveníti a halottakat és örök életre ébreszti őket. Ujra fölépíti majd Jeruzsálemet, és templomát megalapítja benne; bálványimádást megszüntet körünkben ő, és az igaz istentiszteletet újra helyreállítja majdan. Igen! a Szentséges — dicsértessék az ő nagy neve — uralkodni fog az ő dicsőségében és az ő méltóságában, a ti éltetekben, a ti napjaitokban, és Izrael egész házának életében, hamar és közeli időkben — mondjátok erre: **Ámen!**

Dicsértessék az ő nagy neve mindörökről mindörökre!

Dicsértessék és dicsőíttessék, magasztaltassék és fölemeltessék, hódolattal emlegettessék és dalba foglaltassék, áldassék és szenteltessék meg a szentségesnek neve — dicsértessék minden áldáson és minden éneken és minden dicsőítésen és minden vigasztaláson felül, amelyet elmondanak ezen a földön — és mondjátok erre: **Ámen.**

Nagy békesség és nyugodalmas élet szálljon alá az égből mifölénk és egész Izrael fölé. Erre mondjátok: **Ámen.**

Dicsértessék Istennek neve mostantól fogva mindörökre!

A ki szerzi a békét az ő magasságaiban, az szerezzon békét és nyugodalmat minekünk és egész Izraelnek — és erre mondjátok: **Ámen.**

Üdvöm az örökkévalótól vagyon, égnek és földnek szerzőjétől! **Ámen.**

Kaddis

a temetés után.

Jiszgaddal wejiskaddas semé rabbo, beolmo di hu oszid l'ischadoszo ul'achajoo meszajo ul'aszoko joszhaun lechajei olmo, ulmiwne karto di - jeruschaleim ulsachlolo heichlei begawa. ulmeékar polchono nuchroo min-ar'o welaäszowo polchono di-semajo leaszreih, wejamlich kudscho berich hu bemalchuszeih wikoreih, bechajeichaun uw'jaumeichaun uw'chaje dichol bész jisroél, baágolo uwizman koriw; w'imru: Amen!

Jiszborsch w'jistabach w'jiszpoar w'jiszromam, w'jisznassze, w'jiszhadar w'jiszále w'jiszhallol s'me d'kudso, b'rich hu, i'e'fo (ul'e'lo) min kol birchosszo w'sirosszo tusb'chosszo w'nechomosszo, daámiron b'olmo, w'iumru: Amen!

J'he' s'lomo rabbo min semajo w'chajim towim olenu w'al kol iiszoél, w'imru: Amen!

Osze solom bimromow u'werachamow, hu jaásze solom, olenu w'al kol jiszoél, w'imru: Amen!

Sírkő felállításkor.

מ צ ב ה

Szeretettel, hűséggel és kegyeletes fájdalommal állok ím sírhantod fölött drágám, mindenem aki voltál, — és újból fölpanaszlom enyhülni nem tudó könnyeimmel, hogy mennyire hiányzol nekem mindenütt, hogy milyen pusztaság és sivár az életem nélküled. Szívemben csakis életemmel múltó emléket állítottam tenéked, és ez az emlék, a fájdalomnak lángoló betűivel megjelölve csakis akkor fog romokba dőlni, amikor majd az én szemeim fölé is ráborul az örök álmodás, és én is porló tetemmel idekűnn fogok pihenni a temetőkertben. És ime emléket állítok drága nevednek, a szív emlékénel hidegebbet, márványt, amelyen kegyeletesem föl van írva bánatot jelző szavakkal, — de bár hideg a pusztaság kő, mégis állandóbb, mint az emberi élet, mert halálom után is hirdetni fogja a késő utódoknak szeretetemet irántad, hűségedet hozzám, nemes lelkedet, tiszta szívedet, egyenes jellemedet, lényednek felejtethetetlen varázsát. Álljon hantod fölött ez emlékkő drága halottam! és hirdesse a jövő életnek a te elmúlt életednek tisztaságát. Én pedig imádkozni fogok éretted éle-

tem alkonyáig, hogy Isten lelkednek örök üdvösséget adjon, és hogy tested békén pihenjen a sírban. Óh imádkozz megdicsőült lélek, drága halottam! te is énérettem, hogy Istenem védő karja soha cserbe ne hagyjon sem engem, sem családunkat. Hogy gond, fájdalom és csapások távol álljanak hajlékunktól. Hogy az Úrnak oltalma lebegjen mifölöttünk szüntelenül, mindég.

Istenem az Égben! tehozzád fordulok forró imával, hogy lássad meg az én könnyeimet, és hallgassad meg epedő fohászomat. Őrizd meg az én drága halottamnak lelki nyugodalmát a te mennyeidben, és eme sírhalom körül lebegjen örök béke, örök nyugalom. Oltalmazd meg e sírhelyet, és add, hogy szendergő kedvesemnek drága emléke sokáig éljen kegyeletes emberi szívekben, és nevét mindenkor szeretettel, becsülettel emlegessék. Úgy legyen a te szent akaratom! Ámen.

22.
77. 10

G y á s z h é t.

Fohászkodás.

(6. Zsoltár).

Óh én Uram! haragodban meg ne fenyíts engem, és a te gerjedelmedben óh ne büntess engem.

Irgalmazz nékem Istenem! mert gyöngö vagyok én — gyógyíts meg engem én Uram! mert megrendültenek az én csontjaim.

És az én lelkem nagyon meg vagyon ijedve — óh te Uram! Isten! meddig tarthat ez így?

Térj vissza Örökkévaló! mentsd meg a lelkemet — segíts meg engem kegyelmed miatt!

Mert nincsen a halálban Reád emlékezés, a sírban ki adjon Néked hálát?!

El vagyok fáradva sóhajtasomban, ágyamra siralommal borulok egész éjjelen, fekhelyem könnyemmel nedvesítem.

Elomlik bánattól a valóm, megöregszik annyi fájdalomtól!

Távozzatok tőlem gonosz kinzóim! távozzatok! mert meghallgatja az Örökkévaló az én sirásom hangját.

Meghallgatja az Örökkévaló az én könyörgésemet; az Örökkévaló imádságomat magához fogadja.

Megszégyenülnek és megijednek nagyon mind az én ellenségeim; visszafordulnak és megijednek hirtelenül.....

Gyászszertartási szokások.

(Általános tudnivalók.)

Sívó alatt a hét napig tartó gyászt értjük. A sívó az elhunytak eltemetése után kezdődik. Hét napig a gyászoló házát el nem hagyja, székre, pamlagra nem ül, hanem sarútlanul a földön, vagy egy zsámolyon. A gyászt abban a szobában szokás megülni, amelyben az elhunyt lelkét kilehelte, ott keresik föl a gyászolót a vigasztalók, és reggel és este tíz felnőtt férfi jelenlétében ott tartanak istentiszteletet az elköltözött lelki üdvösségeért.

A hét gyásznapi hivatásos munkáknak szünetelni kell, üzletet zárva kell tartani. Ha azonban a gyászoló üzletében cégtárssal bir, akkor az üzlet nyitva tartható.

Magán levelek írása meg van engedve. Asszonyok, ha cselédet a házban nem tartanak, házi teendőiket véggezhetik. Orvosok, — ha hivatásuk őket ebben megakadályozza, — föl vannak mentve a gyászszokások betartása alul. Tanítók három nap után taníthatnak.

Gyászt kell tartani: atyáért és anyáért, gyermekért, ha az 30 napnál idősebb lett, testvérért, férjért és feleségért. 13 éven aluli fiukra és 12 éven aluli leányokra a gyász nem kötelező.

Az említett gyászolók a koporsó lezárása előtt felső ruháikat megszakgatják. Szülőkért a ruhát a baloldalon, minden más rokonért a jobb oldalon. Pészach és Szukkoth félünnepein csakis szülőkért tépik meg a ruhát. Ünnepon ez a szakgatási szertartás elmarad. Hasonlóképen betegeknél sem szakgatják meg a ruhákat.

A hét gyásznapi letelte után a megszakgatott ruhát részben be szabad varrni, 30 nap letelte után (selosim) teljesen bevarrható. A gyászidőben eljegyzést, lakodalmat tartani nem szabad. Ha a gyász eset hirtelenül állott be, és a jegyespár egyik közeli rokona váratlanul halt meg, úgy hogy a lakodalomra már minden előkészület meg volt téve, akkor az esküvőt a temetés előtt meg szabad tartani, és a gyász hét csak hét nap letelte után kezdődik. Ha azonban az atyának vagy anyának halála csak az esküvő után történt, akkor a gyász rögtön a temetés után kezdődik.

Szombaton és ünnepon gyászt nem tartanak.

Purim két napján Sivót nem tartanak, de a két nap a gyászshétbe beszámíttatik.

Ha a temetés valamely ünnep előnapján történt, úgy hogy ünnep beállta előtt még egy óráig gyászt lehet tartani, akkor az ünnep a gyászt teljesen beszünteti. Ez az általános szabály, de erre nézve minden egyes esetben a rabbihoz külön kérdés intézendő.

Ha a gyász eset félünnep napján történt, akkor a gyásznapiok csak a teljes ünnep elmulása után kezdődnek meg.

Szombat este és valamely ünnep utolsó estéjén a Sivót csak egy óráig kell tartani.

Ha valaki valamely hozzátartozójának haláláról csak 30 nappal annak halála után értesül, akkor a gyászszertartások betartása alul föl van mentve — de egy óra hosszat Sivót kell ülnie. Szokásban van, azon a helyen, a hol az elhunyt feküdt, mécset gyújtani: elhalt testvérért és gyermekért 7 vagy 30 napig, szülőkért egy teljes évig.

Ima a gyásznapokban.

Én Uram! Istenem! Összetörve, fájdalomtól meggyötörve imádkozom én Teelőtted. Elfáradtam a siratásban, zaklatott bensőm úgy vágyódik enyhülés után. És sebemre gyógyulást, bánatomra vigaszt nem találok sehol a világon. Nem! nem tudok belenyugodni a gondolatba, hogy többé sohasem látom kedvesemet ezen a földön. Azt hiszem: rossz álomban kinlódom, s várom, várom, hogy széjjeloszlik a gyötrő kép, s nyugalmas valóra ébredek én. De hiába minden! a rideg élet szívembe markol újra meg újra, — és újra meg újra előtörnek szememből könnyeim. Siratom keserű fájdalommal az én elveszített üdvösségemet s nem tudom elképzelni, hogyan fogom elviselni az ő hiányának végtelen súlyát? Televan emlékével a szívem, a lelkem — és úgy érzem, hogy meghasad a szívem érette való fájdalmában. Amerre járok: őt látom mindenütt; nappal és éjszaka ő reá gondolkodom. Érezem rajtam csüggni szerető tekintetét, érezni vélem hűs, édes kezének szorítását, ajakát ajkamra forrni gondolom, — látom kedves arcvonásait, mosolygó szemeit — én Uram! Uram! Istenem! mit vétettem én a te gyöngye szolgád, hogy eképpen sujtottál engem, hogy elvetted tőlem az én földi boldogságomat, hogy sírba fektetted az én dragámat, az én kedvesemet? Mi-

csoda súlyos bűnökért kell nekem mostan ilyen borzasztó lelki gyötrellemmel fizetnem — hogy megengedted azt, hogy a hideg göröngy takarja azt a drága testet, amelyet forró lehelletemmel szeretnék életre melengetni, ha úgy lehetne, amelyért váltságképen vért adtam volna véremből, húst a húsbomból? Óh ne szállj énvelem kemény ítéletre irgalmas Istenem! hogy eképpen szállok pörbe a te végzésseddel én a gyarló porszem, ne vedd zugolódásnak Atyám az égben! az én szám panaszos sóhajait! Hiszen jól tudom és érzem azt, hogy kifürkészhetetlen a te ~~végz~~éseidnek végső oka, s hogy madárnak szárnya se rebben a végtelen világ-egyetemben, anélkül, hogy tenéked véle bölcseséges czélod ne lenne. Te vagy az, aki örömet osztasz és beteljesíted a mi vágyott reményeinket, — de te vagy az egyuttal, aki elveszed mitőlünk a mi örömünket, és sóhajtasra, és sirásra változtatod a mi vígságunkat. És te tudod azt, mivel tettük magunkat méltónak a kegyelemre — és mi okon sujtasz bennünket lángoló ostoroddal; nem lázongásképen sírom el hát előtted Istenem! az én végtelen panaszomat. Nem kutatni akarom a te ítéleteidnek igazságát — óh de bocsáss meg ~~énnekem~~ és légy irgalmas velem mindazonáltal, mivel törpe és esendő ember vagyok én, és a szívem nincsen vasból, és mint a kalit-

kába zárt madár vergődő szárnyaival ezerszer neki megy a rácszatnak, úgy keres a lelkem is fájdalomnak szorító hálójából szabadulást. Vigasztalódást keresek én mennyei Atyám! az én panaszaimmal, az én sírással is teelőttem, és azt hiszem, hogy mint a nemes érz a tisztító tűzben — lelkem is megtisztul a salaktól a fájdalmak izzó tüzeiben. Vigaszt keresnek könnyeim, s amit az emberek nem tudnak szavaikkal megadni nékem, tehozzád fordulok érte én kegyelmes Istenem! hogy emelj föl engem a mélységből, add meg, óh add meg nekem az én árva szívemnek elvesztett nyugodalmát. Érzem azt, hogy a te akaratod nélkül nincsen bántódása senkinek, ha te védelmezel, hajamnak szála sem görbülhet meg. Te vagy az egyetlen! aki balzsamot nyujthatsz vérző sebemre! Te vagy az, aki kivezethetsz engemet az én bánatomnak sötét éjjeléből! Azért keresve keresem én a te hitednek mennyei manáját, mennyei tanítását, s szomjas lélekkel szívom magamba tanításodnak, igéidnek vigasztalásait. Hiszem azt, hogy a földön túl van még viszontlátás, és hogy te nem örökre vetted el tőlem kedvemet. Óh én Uram! Istenem! imádkozom előtted az én pihenni tért kedvemért! Váltsad meg lelkét odafönn tenálad, — adj neki örök üdvösséget. Juttassad el a te angyalaid által hozzá az én végtelen szerelmem

hírét, és azt, hogy úgy vágyom utána, siroma-
mindhalálíg. Engem pedig és az én gyászolt
családomat fogadj Istenem irgalmadba! Tedd
elviselhetővé az én fájdalmam súlyát, és töröld
le az én égető könnyeimet. Mert én halálom
napjáig magasztallak téged, — és föl nem adom
a hitet és a bizodalmat soha tebenned én Is-
tenem! Uram! szirtem és megváltóm — me-
nedékem nékem. Ámen!

Vigasztaló zsoltár.

(42. zsoltár.)

Mint a szarvas eped a friss forrásra, —
aképpen eped a lelkem tehozzád Istenem.
Szomjuhozik az én lelkem Isten után, az élő
Isten után, — mikorra mehetek majd, hogy
láthassam Istennek arczatját?

A könnyem lett énnekem kenyerem nap-
pal és éjjel, mivelhogy egész nap azt mondják
énnekem: hol a te Istened?

Erre emlékezek — s elomlik fölöttem az
én lelkem — amikor a tömegben zarándokoltam
az Úr házába, ujjongásnak és hálának hang-
jaival, az ünneplő sokaság között.

Miért vagy szomorú én lelkem? miért vagy
olyan nyugtalan bennem? reménykedj csak az
Istenemben — még hálát adok majd néki ar-
czának üdvösségéért.

Istenem! szomorkodik bennem a lelkem, ha reád gondolk itten a Jordán partjain, Hermon hegyének kicsiny dombjain.

Örvény az örvénynek átkiált, vizomlásaid zuhognak, mind a te hullámaid és habjaid fölém rohantanak.

Nappal kegyelmét parancsolja fölém az Örökkévaló, és éjszaka éneke énvelem van, imádság életem Istenéhez.

Kiáltok Istenhez: Szirtem! miért feledsz el engem? miért kell ilyen búsan járnom ellentől megszorítva?!

Csontjaim zúzza össze, ha gúnyolnak eleneim, — amidőn egész nap szólanak hozzám: hol a te Istened?

Miért vagy szomorú én lelkem? miért vagy olyan nyugtalan bennem? reménykedj csak az Istenemben, — még hálát adok majd néki arcának üdvösségéért — és ő az én Istenem!

ÉVFORDULÓ NAPJA.
ISTENBEN BOLDOGULT
WEINER JAKAB

יעקב בן שמשון

az 1926. év **MÁJUS** hónap

3. napján halt meg; a héber

időszámítás szerint 5686. év **תרפ"ו**

IJAR hónap **19.** napján.

Évforduló napja

a polgári időszámítás további éveiben:

1928	május	9.
1929	"	29.
1930	"	17.
1931	"	6.
1932	"	25.
1933	"	15.
1934	"	4.
1935	"	22.
1936	"	11.
1937	április	30.
1938	május	20.
1939	"	8.
1940	"	27.
1941	"	16.
1942	"	6.
1943	"	24.
1944	"	12.
1945	"	2.
1946	"	20.
1947	"	9.

Évforduló napja

a polgári időszámítás további éveiben:

1948	május	28.
1949	"	18.
1950	"	6.
1951	"	25.
1952	"	14.
1953	"	4.
1954	"	22.
1955	"	11.
1956	április	30.
1957	május	20.
1958	"	9.
1959	"	27.
1960	"	16.
1961	"	5.
1962	"	23.
1963	"	13.
1964	"	1.
1965	"	21.
1966	"	9.
1967	"	29.

SIRFELIRAT.

„Tanu a hant és a siremlék“,
hogy alatta fekszik az én elte-
metett boldogságom

Az elhunyt kedves neve:

örök nyugalomra tétetett város teme-

tőjében, az 192 év hó napján.

A sírfelirat szövege :

SIRFELIRAT.

Az elhunyt kedves neve:

örök nyugalomra tétetett város teme-

tőjében az 19 év hó napján.

A sírfelirat szövege :

Évforduló napja.

Istenben boldogult

WEINER JAKABNÉ

SZÜL. FKSCHER FANNI

פראדל בת מענדל

az 1927. év **JUNIUS** hónap

11 napján halt meg; a héber

időszámítás szerint 5687 év תרפ"ז

SZIWAN hónap 11. napján.

Évforduló napja

a polgári időszámítás további éveiben:

1928	május	30.
1929	június	19.
1930	"	7.
1931	május	27.
1932	június	15.
1933	"	5.
1934	május	25.
1935	június	12.
1936	"	1.
1937	május	21.
1938	június	10.
1939	május	29.
1940	június	17.
1941	"	6.
1942	május	27.
1943	június	14.
1944	"	2.
1945	május	23.
1946	június	10.
1947	május	30.
1948	június	18.
1949	"	8.
1950	május	27.

Évforduló napja

a polgári időszámítás további éveiben:

1951	junius	15.
1952	"	4.
1953	május	25.
1954	junius	12.
1955	"	1.
1956	május	21.
1957	junius	10.
1958	május	30.
1959	junius	17.
1960	"	6.
1961	május	26.
1962	junius	13.
1963	"	3.
1964	május	22.
1965	junius	11.
1966	május	30.
1967	junius	19.
1968	"	7.
1969	május	28.
1970	junius	15.
1971	"	4.
1972	május	24.
1973	junius	11.

S í r f e l i r a t.

„Tanu a hant és a síremlék“,
hogy alatta fekszik az én elte-
metett boldogságom.

Az elhunyt kedves neve:

örök nyugalomra tétetett.....város teme-

tőjében, az 19.....év.....hó.....napján.

A sírfelirat szövege:

S í r f e l i r a t.

Az elhunyt kedves neve:

örök nyugalomra tétetett.....város teme-

tőjében az 19.....év.....hó.....napján.

A sírfelirat szövege:

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó	5
Emlékezésnek ünnepe.	
Bevezetés	9
Halottak emléke	17
Ima	18
Jizkor	21
Menucha	23
Siviszi	23
Emlékező imák ujévre és engesztelő napra.	
Ujévkor	25
Kol Nidré	29
Engesztelő napi hazkára. Halottak emléke	33
Mazkir	35
Atyáért vagy anyáért, rokonokért	38
Neila	41
Neila	42
Gyászelmélkedések a többi ünnepeken.	
Pészach	45
A kinyilatkoztatás ünnepén	60
Az őszi ünnepek zárónapján	66
A Kaddis ima	71
A Kaddis ima magyar fordítása	74
Kaddis	75
A Kaddis ima jelentőségéről	76
A Kaddis átírása	78
Évforduló.	
Évforduló	81
Apa halálozási napjának évfordulóján	83
Anyá halálozási napjának évfordulóján	86

	Lap
Ima a temetőben	89
Ima a sírok előtt	92
Apa sirján	94
Anya sirján	96
Gyermek sirján	98
Fiu vagy leány sirján	100
Testvér sirján	102
Férj sirján	103
Feleség sirján	105
Nagyatya sirján	108
Nagyanya sirján	109
Özvegyasszony imája	111
Özvegyasszony imája (gondban)	113
Apátlan leány imája	116
Anyátlan leány imája	119
Arva leány imája	122

Temetés.

Ima a temetőben	129
Ima a temetőben	130
Ima temetéskor hétköznapon	131
A צדוק דדין fordítása	133
Ima temetéskor	135
Vigasztaló zsoltár	136
Esti ima	137
Ima a temetőben	138
Ima a sírok előtt	139
Kaddis ima a temetés után	141
Kaddis ima a temetés után	142
Kaddis a temetés után	143
Sírkő felállításkor	144

Gyász hét.

Fohászkodás	145
Gyászszertartási szokások	146
Ima a gyásznapokban	148
Vigasztaló zsoltár	151
Évforduló napja	153
Sírfelirat	156

POKRAJINSKAIN ŠTUDIJSKA

KNJIZNICA MURSKA SOBOTA

ZVEZNA ULICA 10

Veszek zsidó könyvtárakat magas áron!

Dus választéku raktár
egyszerű és diszkötésű

imakönyvek.

Finom minőségű gyapju- és selyem

Taleszok

valamint az összes szertatási cikkekből:

טליתים, תפילין, מזוזות, ציצית. מחזורים
Arany himzések, פרוכת, כתונת,
ספרים zsidó tudományos könyvek
שופר, אתרוגים, לולבים, הדסים.

NEUMANN BENJÁMIN

könyvkereskedő

ezelőtt (Schwarcz Ignác)

Budapest, VI., Király-uca 8. sz.

Olcsó árak. — Pontos kiszolgálás.

